

9 771335 1828003

mesačník o filmovom dianí
(nielen) na Slovensku

www.filmsk.sk

film

sk

6 —

2023 ▶ 2,50 €



rozhovor: Peter Dubecký

téma: Alchýmia filmovej distribúcie II

novinky: Veľký kaňon – Horský vodca – Smolu nosíš ty, láska

recenzia: Návštevníci – Susedia – Modrý kaftan

slovenský film storočia: Slnko v sieti

príloha: SLOVENSKÁ KINEMATOGRAFIA V ROKU 2022

60/
ROKOV SLOVENSKÉHO
FILMOVÉHO ÚSTAVU
YEARS OF THE SLOVAK
FILM INSTITUTE



UŽ V PREDAJI

úvodník



V čase, keď júnové *Film.sk* odchádzalo do tlače, prišla z tlačiarne reprezentatívna publikácia *Rodinné filmové striebro*. Podrobnejšie sa jej budeme venovať v letnom dvojčíslí, v aktuálnom vydaní nájdete ako ochutnávku z nej (už druhú v poradí) text Václava Maceka o filme *Slnko v sieti*. Publikácia vychádza pri príležitosti 60. výročia Slovenského filmového ústavu.

Jeho riaditeľom sa koncom apríla stal opäť Peter Dubecký s projektom riadenia SFÚ nazvaným *Obnova – kontinuita – rozvoj*. V rozhovore prezrádza, ako sa ústav vyrovnáva s krátením rozpočtu, aké sú jeho priority na nasledujúce obdobie, ako bude vyzerat Kino Lumière po rekonštrukcii, kedy sa opäť začne plná prevádzka digitalizačného pracoviska, a venuje sa aj samotnému procesu digitalizácie. „Dôležité je digitalizovať nielen audiovizuálny obsah, teda filmy, ktoré copyrightovo spadajú pod SFÚ, rovnako dôležité je digitalizovať kompletný listinný archív, ktorý sme celý prevzali z Koliby. V tejto chvíli sa stále spracúva a katalogizuje. Bohužiaľ, ten archív je obrovský – súčasťou SFÚ sa po privatizácii Slovenskej filmovej tvorby stalo všetko, čo sa v kinematografii udialo do roku 1996. Tieto listinné materiály sa nachádzajú v priestoroch, ktoré majú požadovanú vlhkosť a teplotu, staráme sa o ne, ale chýbajú nám ľudské zdroje a financie na urýchlenie ich katalogizácie a digitalizácie,“ hovorí Dubecký.

Šesťdesiatemu výročiu SFÚ sa venujeme aj v našom novom seriáli, ktorý sme spustili v minulom čísle. V podrubrike *Neviditeľné profesie* sme sa pozreli na technickú kontrolu filmov a dva osobnejšie pohľady na Slovenský filmový ústav ponúkajú v podrubrike *SFÚ pohľadom...* Jelena Paštéková a Marko Škop.

V téme čísla nadväzujeme na májové vydanie a Jaroslav Hochel sa tentoraz detailnejšie pozrel na preklad filmových dialógov a vznik slovenských názvov zahraničných titulov v našej kinodistribúcii. Júnové číslo *Film.sk* je zároveň posledné, pod ktoré sa podpísal ako jazykový redaktor. Obsah nášho časopisu v tejto pozícii korigoval od októbra 2012, teda vyše desať rokov. Vychytával nielen jazykové chyby a my mu za to ďakujeme.

Bohatá je aj ponuka rubriky *Aktuálne*, v ktorej pozývame na košický Art Film Fest aj žilinskú Fest Anču, tešíme sa z uvedenia slovenských koprodukčných titulov na festivale vo francúzskom Annecy a rovnako z uvedenia trojice diel Alejandra Jodorowského v slovenských kinách.

Súčasťou čísla je aj príloha *Slovenská kinematografia v roku 2022*, ktorá tradične rekapituluje uplynulý rok v domácom audiovizuálnom prostredí a sumarizuje množstvo štatistických informácií. Napríklad že vlni prišlo do slovenských kín 4 335 250 návštevníkov, teda o 112,73 % viac než v roku 2021, slovenské kiná vlni uviedli 861 filmov, z toho 291 premiér, v prevádzke bolo 158 komerčných kín a odpremiérovali rekordných 50 slovenských filmov. ◀

— Matúš Kvasnička —

film.sk

mesačník o filmovom dianí
(nie len) na Slovensku / 24. ročník

Vydavateľ:

Slovenský filmový ústav

Adresa redakcie:

film.sk / Slovenský filmový ústav

Grösslingová 32 / 811 09 Bratislava

tel.: 02/57 10 15 25

fax: 02/52 73 32 14

e-mail: filmsk@sfu.sk

Šéfredaktor:

Matúš Kvasnička

Redakcia:

Mária Ferenčuhová

Barbora Nemčeková

Redakčná rada: Peter Dubecký

[generálny riaditeľ SFÚ]

Rastislav Steranka

[riaditeľ NKC – SFÚ]

Maroš Brázda

[vedúci edičného oddelenia SFÚ]

Miroslav Ulman

[odborný referent Audiovizuálneho

informačného centra SFÚ]

Simona Nótová-Tušerová

[tlačová tajomníčka SFÚ]

Štefan Vraštiak

Jazyková redakcia:

Jaroslav Hocheľ

Design & grafická úprava: p & j

Tlač: ULTRA PRINT, s.r.o.

Uzávierka čísla 6/2023: 23. 5. 2023

Snímka na titulnej strane:

Veľký kaňon – K2 studio

Objednávania Film.sk:

L.K. Permanent, Zuzana Hrušková

tel.: 02/49 11 12 02,

e-mail: hruskova@predplatne.sk

Film.sk vychádza s podporou MK SR.

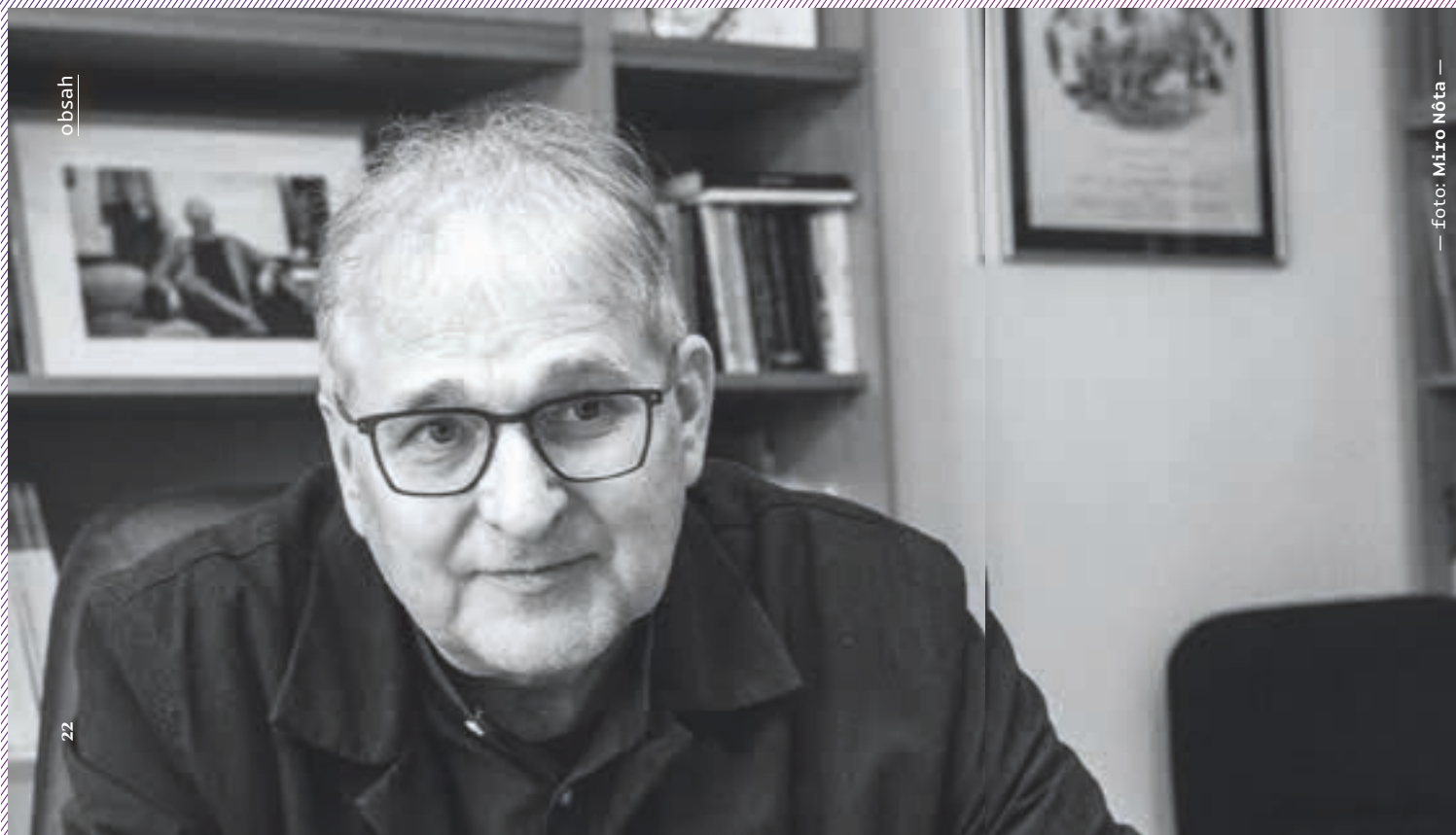
ISSN 1335 – 8286

Názory redakcie sa nemusia zhodovať
s názormi prispievateľov.

Akokoľvek rozmnožovanie textu, fotografií, grafov
vrátane údajov v elektronickej podobe len
s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.
© Slovenský filmový ústav



Vydanie časopisu
finančne podporil



Rastislav Steranka

riaditeľ Národného kinematografického centra SFÚ

— Vojde René Descartes do baru. Objedná si pohár vína a vypije ho. Barman sa ho opýta: „Dáte si ešte jeden?“ Descartes odpovie: „Nemyslím...“ A zmizne.

— Na počiatku bolo slovo „myslím“. Počas stretnutia redakčnej rady časopisu *Film.sk* som v priamej súvislosti s úspechom blu-ray filmu *Slnko v sieti* (60th Anniversary Edition) Štefana Uhra, ktorý vydal Slovenský filmový ústav, v súťaži Il Cinema Ritrovato DVD Awards 2023, organizovanom prestížnym festivalom klasického filmu Il Cinema Ritrovato v Bologni, kde sa toto vydanie prebojovalo do úzkeho finálového výberu, navrhol v časopise spracovať tému vydávania fyzických nosičov Slovenským filmovým ústavom. Vravím: „Myslím [si]... že by bolo dobré, aby sme sa venovali tejto téme, špeciálne dnes v dobe streamingu, keď sú filmy síce divákovi prístupné, sú však rýchlo pomimuteľné.“ Fyzické nosiče sú istotou, že sa k filmom môžete kedykoľvek vrátiť, načiahnuť do police – do súkromného archívu –, vybrať si film a pozrieť si ho. Bez časového obmedzenia. Tieto filmy sú. Myslím [si], že aj budú. Filmy uložené kdesi v mrakoch sú teraz, avšak ako dlho?

— Vydávať fyzické nosiče je nevdačná úloha. Načo by sme mali na ne míňať energiu a peniaze? „Kto už má dnes doma blu-ray prehrávač?“ pýta sa Matúš na ulici. Ja mám tri. Slovenský filmový ústav je pamäťová inštitúcia. Vydáva klasické slovenské filmy na blu-ray/DVD nosičoch. A myslím [si], teda verím, že aj bude. Napriek neprajníkom a mrakom. Kto to ocení? Trh fyzických nosičov sa z roka na rok scvrkáva, vo svete zostáva už iba zopár vydavateľstiev, ktoré mu veria. Veria a vedia, že to má zmysel, tak ako Slovenský filmový ústav. The Criterion Collection, Second Sight, Arrow Films, Second Run, Kino Lorber... Svetoví lídri v dnes všeobecne nepopulárnom a scvrkávajúcom sa odvetví. O tom, že je to svetová špička, niet pochýb. Fakt, že Slovenský filmový ústav a jeho blu-ray/DVD vydania sú od roku 2018 dodnes každoročne súčasťou tejto prestížnej svetovej vydavateľskej spoločnosti v rámci úzkeho finálového výberu Il Cinema Ritrovato DVD Awards, svedčí o tom, že to zmysel má, že to stojí za tú námahu pri príprave filmov samotných, ich jazykovej podpory, bonusových materiálov a grafického dizajnu vydania, aj za tie peniaze.

— Želám si, aby nikdy nenastala situácia, keď na otázku, či sú fyzické nosiče relevantné, bude existovať iba jedna jediná odpoveď: „Nemyslím...“ Inak nenávratne zmiznú tak ako spomenutý filozof. A s nimi aj kus našej i svetovej filmovej histórie. ◀

- 3 **myslím si**
- 4 — 8 **aktuálne:** 29. Art Film Fest Košice / 16. Fest Anča Žilina / 47. Annecy Film Festival
- 9 **správy z filmového diania**
- 10 — 11 **aktuálne:** 3 x Alejandro Jodorowsky
- 12 — 15 **téma:** Alchymia filmovej distribúcie II
- 16 — 17 **premiéry v kinách**
- 18 — 20 **novinky:** Veľký kaňon / Horský vodca / Smolu nosíš ty, láska
- 21 **správy z filmového diania**
- 22 — 27 **rozhovor:** Peter Dubecký
- 28 — 30 **recenzia:** Návštevníci / Susedia / Modrý kaftan
- 31 **moje obľúbené slovenské filmy / zásadné filmy**
- 32 — 34 **seriál – 60 rokov SFÚ:** Neviditeľné profesie / SFÚ pohľadom...
- 35 **z filmového archívu do digitálneho kina**
- 36 — 37 **slovenský film storočia:** Slnko v sieti
- 38 — 41 **profil:** Katarína Hrabovská / Dušan Rapoš / Ladislav Kaboš / Peter Krištúfek
- 42 — 43 **dvd / blu-ray / filmové publikácie / čo robia**
- 44 — 45 **zažili sme:** 69. MFKF Oberhausen / euroázijský program Ties That Bind
- 46 **svet spravodajského filmu:** Týždeň vo filme
- 47 **výročia / stalo sa za 30 dní**
- 48 — 52 **príloha:** Slovenská kinematografia v roku 2022

— text: Zuzana Sotáková —
 foto: AFF/Ctibor Bachratý, AFF/Eszter Gordon —

Art Film Fest pokračuje s novým nádychom

Nový umelecký riaditeľ Art Film Festu Martin Palúch —

Pandémia, finančné limity, vynechaný ročník a napokon zmena riaditeľa. Medzinárodný filmový festival Art Film Fest Košice má za sebou náročné obdobie, no tento rok sa vracia v podobe, na akú boli diváci zvyknutí. Od 16. do 23. júna prinesie 150 projekcií filmov, privíta viacerých hostí, ako napríklad maďarského režiséra Bélu Tarra, a spomínať bude aj na zosnulého prezidenta festivalu Milana Lasicu.

„Pandémia ovplyvnila všetky aspekty spoločnosti vrátane kultúry. V tomto náročnom období čelil celý kultúrny sektor bezprecedentným ťažkostiam. Podujatia a predstavenia boli zrušené alebo odložené na neurčito a mnohé kultúrne inštitúcie, organizátori kultúrnych podujatí, ako aj umelci sami sa ocitli vo finančnej neistote. Vojna, energetická kríza, inflácia mali a stále majú dosah na celú spoločnosť, na podnikanie a, samozrejme, aj na schopnosť a ochotu v ťažkých časoch investovať do kultúry,“ menuje problémy, ktoré ovplyvnili festival, jeho nový umelecký riaditeľ Martin Palúch. Na tomto poste vystriedal Petra Nágela. „Situácia v kultúre sa, samozrejme, úplne nezlepšila, a preto i napriek tomu, že aj dnes Art Film Fest čelí výzvam, snažíme sa prispôsobiť novej realite a pokračovať v práci. Keď prechádzame týmito ťažkými časmi, je nevyhnutné uviesť si životne dôležitú úlohu, ktorú kultúra zohráva v našich životoch, a podporovať kultúrny sektor všetkými možnými spôsobmi.“ Pandémiu a následný zápas

o zabezpečenie financovania podujatia však Palúch vníma aj ako príležitosť, aby sa postavili na nohy a posunuli ďalej. „A neskôr krok za krokom sa sústredili na budúcnosť. K určitej prestávke v spôsobe výberu filmov a nastavenia sekcií pravdepodobne dôjde. Naším zámerom v najbližšom období bude posilniť identitu Art Film Festu tak, aby bol silnou, rešpektovanou a ľahko identifikovateľnou značkou v širšom stredoeurópskom priestore filmových podujatí. Na tom musíme zapracovať, ale v tejto chvíli sa sústredíme najmä na aktuálny ročník,“ menuje priority nový riaditeľ.

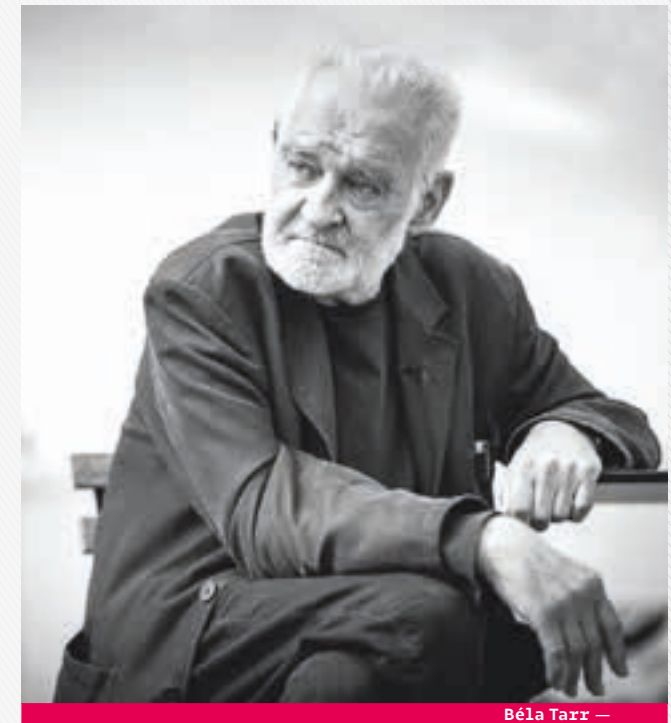
Práve tento, 29. ročník by mal byť návratom k tomu, čo návštevníci, diváci a filmoví profesionáli poznali. Zachovaná ostala väčšina programových sekcií, ktoré vyberajú overení zostavovatelia. Okrem dvoch hlavných súťaží prinesie AFF prierezové výberové sekcie Panoráma (zlúčili sa v nej pôvodné sekcie Európske zákutia a Okolo sveta), Láska & anarchia, K susedom, Slovenská

sezóna či filmy pre deti. „Pridali sme aj novú sekciu 60 rokov Slovenského filmového ústavu a dve spomienkové pocty – bývalému prezidentovi Milanovi Lasicovi a režisérovi Jurajovi Jakubiskovi. Filmový program je, samozrejme, veľmi bohatý a rozsiahly,“ prezrádza Martin Palúch a pokračuje: „Medzi moje typy patria obidve súťažné sekcie. V dlhometrážnej domínujú debuty žien režisérok, pričom prvé filmy sa vyznačujú formálnou a obsahovou odvahou. Finálny výber tvorí naozaj vysoko medzinárodne ocenená kvalita. Sám som zvedavý, ktoré filmy naša medzinárodná porota vyberie ako víťazné. Spomeňme tituly ako Dalva (r. E. Nicot), Blaze (r. D. K. Barton), Bežec (r. M. Mathias), Domingo a hmla (r. A. E. Meza), Stredomorská horúčka (r. M. Haj) alebo Tiché dievčatko (r. C. Bairéad). Prierezová sekcia svetového filmu Panoráma je, naopak, plná filmov od rešpektovaných súčasných tvorcov, ako sú bratia Dardennovci, Lav Diaz, Sergej Loznica, Wes Anderson, Ari Aster alebo Emily Atef. Láska & anarchia vo výbere Martina Ciela prináša umelecké a experimentálnejšie orientované počiny posledného obdobia, sekcia K susedom najzaujímavejšie tituly z okolitých krajín.“

Vo výbere nebudú chýbať ani slovenské filmy. Do medzinárodnej súťaže dlhometrážnych hraných filmov vybrali paradoxne animovanú snímku Umelohmotné nebo, ktorá vznikla v slovenskej koprodukcii. „Film vo výrobnej fáze pred animáciou vznikol na základe snímania živej hereckej akcie. Z týchto dôvodov môže smelo zabojsť vo všetkých súťažných kategóriách. Ide o dystopické sci-fi, ktoré sa odohráva v blízkej budúcnosti roku 2123 v maďarskom meste Budapešť a jeho okolí. Po premiére na Berlinale v súťažnej sekcii Encounters som tento režijný debut dvojice Tibor Bánóczki a Sarolta Szabó zaradil do našej súťaže medzi ďalších osem kvalitných filmov z Európy a zo zámoria. Medzinárodná súťaž krátkych filmov bola obnovená po trojročnej pauze – do výberu sme teda zaradili aj starší Strigov Barbory Berezňákovéj, ako aj Chlieb náš každodenný Alice Bednáríkovej, ktorý tohto roku vyvolal pozitívny ohlas po uvedení v hlavnej súťaži najväčšieho medzinárodného festivalu krátkych filmov v Clermonte-Ferrande,“ približuje Palúch.

Uvedené budú aj klasické snímky, napríklad v už spomínanej sekcii venovanej výročiu SFÚ. Tá ponúkne klasiky ako národopisný dokument Karola Plicku Po horách, po dolách (1929), hraný debut Eduarda Grečnera Každý týždeň sedem dní (1964), satiru Petra Solana Prípad Barnabáš Kos (1964), krimi Martina Hollého Prípad pre obhajcu (1964), Lalie poľné (1972) Ela Havettu a animovaného Zbojníka Jurka (1976) Viktora Kubala. „Do programu MFF Art Film Fest jeho nový umelecký riaditeľ Martin Palúch zaradil prierezovú sekciu venovanú 60. výročiu SFÚ. Každý deň bude uvedený jeden klasický digitálne reštaurovaný film s úvodom a s diskusiou po projekcii,“ povedal generálny riaditeľ SFÚ Peter Dubecký. „Zároveň tu pokrstíme knižku Rodinné striebro, ktorú zostavil Peter Michalovič. V tejto publikácii má príspevky 60 domácich, ale aj zahraničných autorov, ktorí ponúkajú 60 zaujímavých pohľadov na slovenskú kinematografiu. Kniha nadväzuje na aktivity Olega Pastiera, ktorý bol v minulosti vydavateľom Rodinného striebra a sme veľmi radi, že sme sa k tomuto odkazu prihlásili,“ dodal.

Art Film Fest uvedie aj Sladké hry minulého leta Juraja Herza, kde stvárnil ikonickú postavu bonvivána Milana Lasica. „Stratu na poste dlhoročného prezidenta v osobe Milana Lasicu, významnej osobnosti kultúrneho života a tváre festivalu, vnímame veľmi citlivo. Bol nenahraditeľnou súčasťou Art Film Festu a jeho pozícia nateraz ostáva neobsadená. Tento rok sme sa preto rozhodli venovať mu niekoľko spomienkových akcií v podobe sprievodných podujatí a takisto by sme ho radi ocenili in memoriam. Chystáme napríklad výstavu fotografií v kurátorskom výbere ich autora, fotografa Ctibora Bachratého, ďalej pripravujeme špeciálny koncert v podaní populárnych hercov a v spolupráci s hudobníkom Martinom Valihorom. A uvedieme aj film Woodyho Allena Annie Hall, ktorý mal Milan Lasica rád,“ prezrádza Martin Palúch.



Béla Tarr —

Súčasťou festivalu bývajú aj ocenenia pre herecké a filmové osobnosti Hercova misia a Zlatá kamera. Tento rok si ocenenie Zlatá kamera osobne prevezme uznávaný maďarský režisér Béla Tarr, ktorý festivalovým divákom odprezentuje aj masterclass. Mená ďalších laureátov a hostí bude festival priebežne zverejňovať.

V rámci festivalu bude pokračovať aj už zabehnuté podujatie pre profesionálov Industry program. „Okrem už avizovaného Bélu Tarra môžem spomenúť napríklad aj masterclass Petra Bebjaka o seriálovej tvorbe, prezentáciu Laca Dedíka zo Štúdia 727 o VFX efektoch, názornú SFX prezentáciu Mareka Petrika a Igora Kovácsa či kameramanský workshop. V spolupráci so Slovenskou filmovou agentúrou organizujeme špecializované diskusie na tému greenfilmingu, ale aj prezentácie vysokých filmových škôl FAMU, FTF VŠMU a Akadémie umení v Banskej Bystrici a ďalšie podujatia,“ dodáva Palúch. ◀



Backflip (r. Nikita Diakur) —

Fest Anča 2023: vízie inkluzívnej utópie

Témou 16. ročníka Festivalu animovaného filmu Fest Anča sú utópie. Anča sa tento rok uskutoční od 29. 6 do 2. 7., tradične v kultúrnom centre Stanica Žilina-Záriečie a v Novej synagóge. Na festival tento rok prihlásili takmer 1 400 filmov zo 73 krajín sveta. Predvýberová komisia z nich vybrala kolekciu 230 snímok. Do hlavnej súťaže komisia nominovala 33 diel, z nich je až jedna tretina študentských.

Festival každoročne zahŕňa aj medzinárodnú súťaž animovaných krátkych filmov a hudobných videí, ale aj tematické a špeciálne zamerané filmové sekcie. Filmy budú súťažiť v piatich kategóriách: krátky animovaný film, študentský krátky animovaný film, animovaný videoklip, slovenský krátky animovaný film a krátky animovaný film pre deti. Medzinárodnú súťaž filmov pre deti bude hodnotiť detská porota.

Slovenskí filmári a filmárky prihlásili okolo 30 filmov, z ktorých vybrala predvýberová komisia deväť do súťažnej a dvanásť do nesúťažnej sekcie. V slovenskej súťažnej sekcii krátkych animovaných filmov sa predstaví napríklad film *Volám sa Edgar a mám kravu* Filipa Diviaka o Edgarovi, ktorého život sa obráti naruby po návšteve bitúnku, dvojminútová česká snímka *Existencia* o filozofovaní počas umývania zubov (r. Niko Mlynarčík), film

Zadig/Človek (r. Andrea Pátková, Adam Čurko, Viktoria Voržáčková) z produkcie súkromnej strednej školy UPAT v Petržalke, ale aj *Milost'* skúsenej animátorky Ivany Laučíkovej. V sekcii bude súťažiť aj film *Krížom Krážom* tvorivej dvojice Nina Rybárová a Tomáš Rybár, prvý slovenský film vyšívaný tupou ihlou.

„V súťaži krátkych slovenských animovaných filmov sa tento rok objavia aj tri rôznorodé a mimoriadne originálne videoklipy, ktoré u nás majú tradíciu a ich ponuka býva pestrá. Diváci sa môžu tešiť na vtipný klip o *Kamílke* (Kamilla! Feat. Hudobné teleso Praktikábel, r. Slavo Turanec), ale aj na klip odkazujúci na vojnu na *Ukrajine*“, doplnia člen predvýberovej komisie Peter Gašparík. Ďalší z filmov, *Neobyčajné príbehy z mesta Mindcery* (r. Veronika Trokšiarová, Zlata Golecová), hovorí o vnútornom prežívaní strachu a duševnom zdraví. Medzi slovenskými filmami na Fest Anči



Fest Anča 2022 —

sa predstavia aj snímky *Čas vypršal* (r. Jan Juhaniak) a *Pochyby* (r. Andrea Križovenská).

„Je skvelé, že aj tento ročník Fest Anče ponúkne v domácej sekcii pestrú paletu animačných techník a jedinečných prístupov k látke, ako napríklad bábkový film, stop motion, výšivková animácia, či pixilácia,“ opisuje rôznorodosť súčasnej slovenskej animovanej tvorby programový riaditeľ festivalu Jakub Spevák.

V nesúťažnej sekcii festival prinesie film *Slovenčina na slovíčko – Za chrbtom* pravidelného účastníka festivalu Mariána Vredíka, ako aj bohatý a zaujímavý výber študentských filmov, medzi ktorými sa nachádzajú aj snímky z Katedry animovanej tvorby VŠMU v Bratislave.

Šestnásty ročník prehliadky sa zameriava na utópie. „Medzi utópiou a dystópiou je len veľmi tenká hranica, čomu nasvedčuje nielen naša história, ale aj súčasnosť. Naším úmyslom je pozrieť sa na fenomén utópií viac ako na proces než na konečnú stanicu. Viac ako na otvorenú možnosť než na limitáciu. Preto bude dramaturgický výber smerovať k diverzite a pestrofarebnosti – či už žánrovej, rodovej, ale aj tematickej. Rovnako nahliadneme aj na samotné umenie ako na jednu z možných ciest utópií. V kurátorsky pripravenej kolekcií krátkych animovaných filmov rozoberieme utópie z pohľadu klimatickej krízy a kapitalizmu, ale aj z queer pohľadu a z hľadiska rodovej rovnosti. Postavíme proti sebe dystópiu s utópiou a pokúsime sa ich dekonštruovať. Bude nás zaujímať, čo znamená v dnešnej dobe raj, zaslúbená krajina a prečo sme vôbec

tu a aký to má všetko zmysel,“ hovorí Jakub Spevák, ktorý je aj kurátorom sekcie. Tvorí ju šesť tematických filmových blokov, napríklad *Záhrada pozemských rozkoší* či *Tam niekde za dúhou*. Projekcie jednotlivých blokov doplnia diskusie s rôznymi osobnosťami ako napríklad s aktivistom Romanom Samotným, vizuálnym a konceptuálnym umelcom Jozefom Pilátom, či tanečnicou Monikou Prikkelovou.

Vlani Fest Anča prvýkrát organizovala Študentské fórum a jej súčasťou bude aj tento rok. Ide o priestor pre ľudí študujúcich animáciu z rôznych krajín na vzájomné spoznávanie regionálnych rozdielov v prístupoch k animácii a networking. Tento rok Fest Anča privíta študentov z Nórska, Chorvátska, Slovinska, Českej republiky a Estónska.

Okrem projekcií a Študentského fóra ponúka Fest Anča bohatý sprievodný program – diskusie, workshopy a prednášky. O utópiách v animácii bude hovoriť členka tohtoročnej poroty, filmová vedkyňa pôsobiaca v oblasti animácie, teórie kultúry, aktivistka a kurátorka Olga Bobrowska. Súčasťou večerného programu sú koncerty alebo DJ sety. Prvým ohláseným vystupujúcim je Vojtik – mladý rómsky queer umelec, ktorý na seba v posledných týždňoch strhol pozornosť vďaka singlu *Detviansky sen*. Spieva v ňom o dospievaní queer človeka v malom slovenskom meste. ◀

— text: mak
— foto: nutrprodukcja /
Tonko, Slávka a kúzelné svetlo —

V Annecy súťažia aj slovenské koprodukcie

Na najväčšej medzinárodnej udalosti vo svete filmovej animácie, festivale v Annecy vo Francúzsku, ktorý sa koná od 11. do 17. júna, bude zastúpené aj Slovensko. Do súťažného výberu celovečerných filmov sa dostali aj dva slovenské koprodukčné projekty Tonko, Slávka a kúzelné svetlo a Umelohmotné nebo. Na festivale súťažia aj dve krátke koprodukčné snímky Electra a Peniaze a šťastie.

„Verím, že tvoríme film, ktorý môže byť zábavou pre celú rodinu, ale môže aj motivovať nadchádzajúcu generáciu divákov, aby bola viac otvorená rôznym umeleckým žánrom. A čo je najdôležitejšie, aby bola otvorená rôznorodosti a tolerancii v našej spoločnosti,“ citoval portál Variety v texte o rozprávke *Tonko, Slávka a kúzelné svetlo* slovenského producenta snímky Jakuba Viktorína. Film v réžii Filipa Pošivača vzniká v česko-slovensko-maďarskej koprodukcii. Podieľajú sa na nej spoločnosti nutrprodukcja a nutprodukcja, ale aj RTVS a Česká televízia. „Film o Tonkovi a Slávke je vlastne obyčajný príbeh, aký môže postretnúť každého z nás (...). Nezabúdajme, že každý z nás v sebe nosí aspoň malé svetielko, ktoré môže zahoriť, kedykoľvek prejavíme empatiu, toleranciu či pomôžeme niekomu druhému. Ktokoľvek z nás sa môže stať hrdinom veľkého príbehu,“ povedal režisér snímky Filip Pošivač. Všetko, čo diváci vo filmevidia, je ručná výroba. „Na testovacích projekciách sme mali od detí úžasnú spätnú väzbu. Pýtali sa, ako vznikla všetka tá „3D animácia“ a aký softvér sme použili. Keď som im vysvetlil, že je to čisto ručná práca, zaujalo ich to. A nabudilo ich, že si takéto filmy môžu vyrobiť doma,“ povedal Pošivač pre Variety.

V Annecy film uvedú v celovečernej súťaži Contrechamp rovnako ako *Umelohmotné nebo* režisérkej dvojice Tibor Bánóczki a Sarolta Szabó. Film mal premiéru na Berlínale a vznikol v maďarsko-slovenskej koprodukcii. Jeho slovenským koproducentom je Juraj Krasnohorský zo spoločnosti Artichoke. „Je to príbeh o láske dvoch ľudí vo svete, v ktorom príroda celkom vymizla a zostal len človek.“

Je to moderné aj aktuálne, pretože nám to kladie jasnú otázku, čo spravíme, keď klimatická kríza dopadne zle, ako tomu všetko nasvedčuje. V niečom to pripomína príbeh Adama a Evy, v niečom je to ako antická tragédia Orfeus a Eurydika, má to až mytologický rozmer. Navyše, myšlienka zobraziť náš stredo-európsky región, Budapešť a Vysoké Tatry v 22. storočí sa mi zdala ako výborný nápad. Filmy všeobecne veľmi málo zobrazujú budúcnosť situovanú v tejto časti sveta,“ povedal o snímke Krasnohorský pre newsletter *What's Slovak in Berlin?*

Krasnohorský vysvetlil, že *Umelohmotné nebo* sa realizovalo kombináciou technológií. „Postavy sú v 2D, zatiaľ čo priestory a všetky predmety boli vyrobené v 3D a v 3D sa pohybovali aj kamery. To nám umožnilo rozdeliť prácu do dvoch tímov. Všetko týkajúce sa 2D sa realizovalo v Maďarsku a 3D zase na Slovensku. Na tomto filme vyrástol celý tím mladých slovenských animátorov v štúdiu Ekran pod supervíziou Petra Košťála. A to bol aj zámer, prečo priniesť tento film na Slovensko – aby naši profesionáli získali skúsenosti a aby sa vybudovalo zázemie, ktoré bude vedieť uplatniť získané know-how a kapacity pri ďalších slovenských projektoch,“ dodal Krasnohorský.

Krátky česko-francúzsko-slovenský film *Electra*, ktorý nakrútila režisérka Daria Kashcheeva vybrali do oficiálnej súťaže krátkych filmov, srbsko-slovensko-slovenský titul *Peniaze a šťastie* (r. Ana Nedeljković, Nikola Majdak Jr.) sa o cenu uchádza v krátkometrážnej súťaži Perspectives. ◀

z filmového diania

Na Art Film Feste súťažia aj 36 krátkych filmov z celého sveta

Košický Art Film Fest (16. – 23. 7.), predstaví tradične aj Medzinárodnú súťaž krátkych filmov, spolu 36 snímok uvedú v šiestich blokoch. Pri finálnom výbere bola pre zostavovateľa sekcie Martina Kaňucha veľmi dôležitá čo najväčšia pestrosť tvorcov a zastúpených krajín, do výberu zaradil aj tvorbu z krajín ako Somálsko či Egypt. „Vždy rozhoduje idea a jej filmové premyslenie, vtip a nádhľad, niekde rozhoduje strhujúci herecký výkon, inde provokatívna téma, animáčná technika alebo experiment s krížením rôznych filmových postupov,“ objasňuje Kaňuch. „Fascinuje ma sila, koncentrácia filmovej výpovede, kde všetko na malej ploche funguje. Pekne to v tohtoročnom programe ilustruje napríklad americký film *I'm on Fire* o tinedžerovi, ktorý sa stal rukojemní-

kom stále viac toxického vzťahu svojich rodičov. Rozklad ich manželstva znáša tak, že sa skrýva do slúchadiel s geniálne vybranou hudbou konca minulého storočia. Nahráva si ju aj pre iných a narábanie s technikou mu nakoniec vnukne nápad, ako z toho von,“ dodáva. O výsledkoch súťaže rozhodne medzinárodná európska porota. Slovensko v nej zastupuje Lea Pagáčová, ktorá sa v Slovenskom filmovom ústave špecializuje na animovaný film.

— bar —

Portrét Eduarda Grečnera má premiéru v Karlových Varoch, uvedú aj Draka

V poradí 57. ročník MFF Karlove Vary sa koná od 30. júna do 8. júla. Krištáľový glóbus za mimoriadny umelecký prínos svetovej kinematografii si v jeho úvode prevezme austrálsky herec Russell

Crowe. Festival vo svetovej premiére uvedie nový slovenský dokumentárny film – portrét legendárneho slovenského filmového autora Eduarda Grečnera v réžii Maroša Brázdu *Pravda je to najdôležitejšie*. Snímka by sa mala premietiť aj za osobnej účasti režiséra Grečnera, ktorý by mal zároveň uviesť svoj najslávnejší, digitálne reštaurovaný film *Drak sa vracia* (1967). Program festivalu ponúkne aj žánrovo bohatú kolekciu iránskych filmov z posledných štyroch rokov a v samostatnej sekcii pripomenie tvorbu japonského režiséra Jasuja Masumuru. Jeho retrospektívu vyskladali z jedenástich snímok a ide o prvú takúto rozsiahlu prehliadku režiséra v 21. storočí. Ďalšie súčasť programu neboli v čase uzávierky *Film.sk* známe. Organizátori však zverejnili, že Cenu prezidenta festivalu si v jeho závere prevezme herečka Daniela Kolářová.

— mak —

www.artfilmfest.sk

Art Film Fest Košice

16. — 23. jún 2023

- 150 projekcií počas 8 dní v 7 kinosálach
- možnosť prednostných rezervácií
- premiéry filmov
- nemy film so živým hudobným sprievodom
- masterclass – industry program – diskusia so slovenskými a zahraničnými tvorcami
- pocta Milanovi Lasicovi
- program pre deti
- špeciálne hudobné vystúpenia
- sprievodné podujatia

aff.cinepass.sk
predpredaj sk

FESTIVAL FINANČNE PODPORILI:



Nadácia SP



HLAVNÍ MEDIÁLNÍ PARTNERI:



MEDIÁLNÍ PARTNERI:



— text: Jakub Lenčoš / filmový publicista
— foto: Film Europe —

Brány, tunely, chodby, mosty, javiská

Svätá hora —

Trend obnovených premiér i uvádzania starších svetových filmov pokračuje a dovoľuje spoznať filmy mimo hlavných prúdov, ktoré však patria do zlatého fondu kinematografie. V januári sa na platforme Edionline objavila trilógia Nicolasa Windinga Refna *Dealer I – III*, vo februári priniesla ASFK diela Larsa von Triera a koncom mája spoločnosť Film Europe uviedla do slovenských kín aj tri staršie filmy čilsko-francúzskeho umelca Alejandra Jodorowského, dva z nich po prvýkrát.

Utrpenie prúdi svätými nezastaviteľnými vláknami. Ako nerozlučná príbuzná je do tých istých vláken vpletená i eufória. Spolu vyvierajú z krutých papúľ prastarých svetelných bytostí. Povšimnúť si ich uzly a letmé záchvevy znamená aspoň jemne sa blížiti k práci a obrazom pripojeným k menu Alejandro Jodorowsky. Ten ešte celkom mladý v snahe uniknúť z limitujúcich poriadkov vytvoril zo svojho tela sériu dverí. Objavil astrálny labyrint a vstúpil. Vedomie sú plasticky sa predlžujúce nohy afektívneho pseudopavúka. Každá z nôh predstavuje (po)toky bez konca. Hlboké mláky-moria krvi a poézie. Čosi z týchto ciest zrkadlia tri prvé filmy: *Fando a Lis*, *Krtko* a *Svätá hora*.

Popri živelnom hľadaní úľavy, očisty, zmierenia, uzdravenia či poznania prežil Alejandro Jodorowsky mnoho iniciačných otrasov. Vyrastal v Čile, kde naňho vý-

razne pôsobila poézia – zásadný vplyv mal antibásnik Nicanor Parra – aj prostredie cirkusu: klauni a zvieratá, divadelné umenie. Divadlo ho priviedlo do Paríža (osobné stretnutie s Andréom Bretonom bolo lákavé, udialo sa však až neskôr). Na popud máma Marcela Marceua nakoniec vyrazil do Mexika, do krajiny sa zamiloval a zotrval v nej. Založil si vlastné divadlo, pokračoval v experimentovaní.

Zvieraný pocitom, že svet je zdeformovaný a poskladaný svojvoľne, mizol v meditáciách či lucidných snoch. Pomáhali mu vidieť na lúky, púšte, komory, siene či predmestia, kde bytie prestávalo existovať ako kostnatý osten a konvenčný koncept zviazaný s očakávaniami rodiny, spoločnosti a štátu. Skutočnú bránu do sveta a z neho môže poskytnúť (iba) poézia, tá totiž pretvára pozitívne.

Jodorowsky rozlíšil medzi písanou formou poézie a poeticko-terapeutickým aktom. Akt musí byť krásny, a ako sám píše v autobiografii *Tanec reality*, „naplnený určitou snovosťou, zbavený akéhokoľvek dokazovania“. Mal by „vytvárať inú realitu v rovnakom priestore ako bežná realita“. Dotknutým, chorým, zohaveným umožniť prechod z jednej úrovne vedomia na inú, menej osobnú, menej bolestivú. Magickejšiu. Cieľom aktov je učenie, ktoré by subjekt malo viesť k schopnosti postaviť sa strachu, prekonať potlačené, premeniť prežité na spojenca tela-mysle a napokon: preladiť postup terapie na liečivé umenie.

A to sa ďalej mení – vytrhnuté z efemérnej podstaty – a prehovára ako film-prechod. Ako na nepredvídateľne sa mihajúce obrazy transformované spomienky,

rozvírený prach a láska neskrutený, násilný upír. Kroky sa zapletajú okolo skrytého stredu. Cieľ je síce stále opretý o onen postup vpred, no príchod do mýtického sa postupne premieňa na oslobodzovanie sa od akéhokoľvek spoločného príchodu. Fando i Lis sa držia poriadku, ktorý vládne v nevedomí: aby spolu už nikam nemuseli prísť, pokračujú bok po boku ďalej.

Istá žena zatiaľ nahovára kovboja, aby porazil štyroch pištoľníkov, majstrov púšte. Jedine tým si ju vraj môže skutočne získať. Koná, no žena sa stráca. Bezmení a odsúdení na smrť trpia, dav sa (im) hystericky smeje a kovboj sa nečakane ocitá v opatere jaskynno-incestného kolektívu. Od štádia koňa prechádza k štádiu krtka. Rozpúšťa sa a splýva s ne- či nadosobným. S vnútorným



Krtko —



Fando a Lis —

vízie, surrealisticko-magické fragmenty či celé terapeuticko-posvätné akty alebo zážitky. Obrazy nepravdepodobných: na filmové vyšetrovanie čakajúce kolapsy, simultánne reality, zázraky, zrady, obsesie, ľudské štavý, číslice, čarodejníctvo, alchymické taxonómie, symboly.

Postavy zotrávajú v mode návštevy. Sú to pasívni, udivení pozorovatelia, takmer holí (pred)ľudia. Hereckými gestami sa ešte raz privetujú, často delirické stvorení. Bábky s odstrihnutými (podpálenými) šnúrkami. Často mimovoľné, nekontrolovateľné interakcie a cesty sa zjavujú akoby v pokazených, rozštiepených štruktúrach alebo ako polárne dyády. Práve ony tvoria základné magnetické siločiarly – rozhodne nie jediné – a môžu prevádzať prezentujúcimi sa záhrobnými svetmi.

Fando tlačí na vozíku ochrnutú partnerku Lis, bubon a gramofón. Putujú do mýtického mesta. Ego je

Bohom. Pohyby vytúženého znovuzrodenia však nemôže oddeliť od tých, čo vedomia (a nevedomia) zbavujú.

Odrazu deväť priepustných tiel stúpa ako jediné k svätej hore v snahe prerobiť stavy snenia a ilúzií na novú realitu. Predtým je však potrebné, aby žiak-zlodej stretol učiteľa. (Páva, tigra plus sedem pánov planét.) Ten, Jodorowsky sám, ho pomocou alchymie, tarotu a halucinogénnych látok učí nanovo stvoriť dušu. Ďalšou úrovňou je dosiahnutie osvietenia a nesmrteľnosti, no o skoro všetkom na záver rozhodujú čarokruhy a (ne)vedomie o ich (ne)prekročiteľných obrysoch.

Prichádzanie z kruhového ničoho. Neprestajné navracanie sa do kruhového ničoho. ◀

Fando a Lis (**Fando y Lis**, Mexiko, 1968), **Krtko** (**El topo**, Mexiko, 1970), **Svätá hora** (**La montaña sagrada**, Mexiko, USA, 1973)
SCENÁR A RÉŽIA Alejandro Jodorowsky KAMERA Antonio Reynoso, Rafael Corkidi / R. C. / R. C. HUDBA Hector Morely, Pepe Ávila
/ A. J. / A. J., Don Cherry, Ronald Frangipane HRAJÚ Sergio Klainer, Diana Mariscal / A. J., Brontis Jodorowsky,
Alfonso Arau, Berta Lomeli / A. J., Horacio Salinas MINUTÁŽ: 93 min. / 125 min. / 114 min.

— text: Jaroslav Hocheľ / filmový publicista —
 foto: CinemArt SK — Moonage Daydream, CinemArt SK,
 ASFK (2), CinemArt SK, Forum Film SK —

Alchýmia filmovej distribúcie II

V májovom čísle *Film.sk* sme sa pozreli na to, ako sa zahraničné filmy dostávajú do slovenskej distribúcie a aké okolnosti rozhodujú o ich jazykovej úprave. Dnes sa zameriame na úskalia práce pri prekladaní filmových dialógov a nástrahy, ktoré čakajú na ľudí, čo rozhodujú o úprave slovenských distribučných názvov týchto filmov.

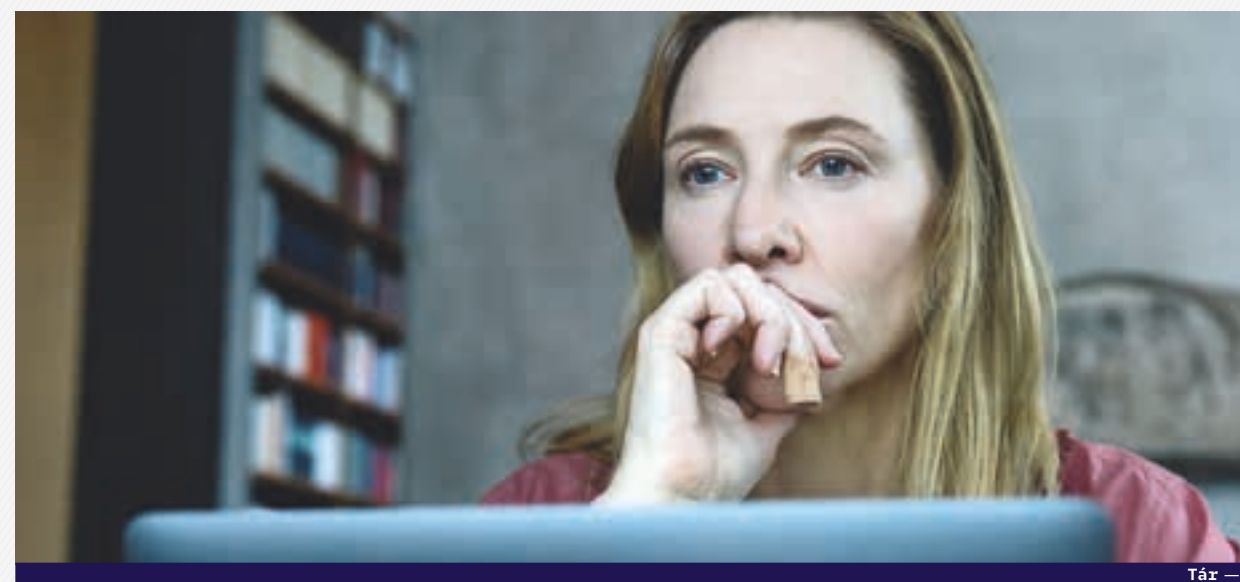
Moonage Daydream —

Medzi skúsených prekladateľov filmových dialógov, o akých hovorila v minulom čísle *Film.sk* Lucia Muráriková z Bontonfilmu, patria aj Miro Kováčik a Lucia Halová. Kováčik prekladal titulky pre filmové festivaly už od roku 1997 a v roku 2015 začal s prekladmi filmov určených do kinodistribúcie – dnes ich má na konte vyše sto. Podobne aj Halová najprv sporadicky prekladala filmy z portugalčiny pre filmové festivaly, podieľala sa aj na preklade niekoľkých epizód televíznych seriálov; teraz už ôsmy rok prekladá titulky k filmom určeným do kín, ale spočítané ich nemá. Za základný problém pri preklade filmových dialógov považuje obmedzenú dĺžku titulkov, na ktorú upozorňuje aj Muráriková, a zároveň považuje za dôležité „správne odhadnúť cieľové publikum, pre ktoré sa titulky prekladajú, teda zvoliť vhodný register, hoci titulky ako priama reč sú zo svojej podstaty hovorovejšie než napríklad preklad beletrie. Svojskú kategóriu predstavujú odborné termíny či odborný žargón, ktoré sa občas objavujú aj v diele pre širokú

hráva. Aj krátke a „ľahké“ titulky v akčnom filme môžu byť náročné, ak napríklad členovia pouličných gangov používajú špecifický slang či geograficky odlišné výrazy, nehovoriac o nutnosti dešifrovať rôzne reálie a v titulku ich v skratke priblížiť tak, aby slovenský divák mal aspoň predstavu, o čo ide – to sa týka napríklad názvov inštitúcií či rôznych skratiek. V historických filmoch treba ustriehnuť archaické výrazy a nesnažiť sa ich za každú cenu aktualizovať. Náročné zasa iným spôsobom je pokúsiť sa preložiť „nepreložiteľný“ vtip tak, aby zostal vtipom. Jedným z tých náročnejších prekladov bol pre mňa film Najtemnejšia hodina (*The Darkest Hour*), kde som sa musel popasovať s prekladom vojenských výrazov, názvov leteckých oddielov aj hodností v britskej armáde, ktoré sa navyše práve počas vojny menili.“

Keď neprekladá prekladateľ

Pre človeka zvonka bude možno prekvapujúce, že profesionál, ktorý odvedie perfektnú prácu, pokiaľ ide



Tár —

verejnú. Tu sa vyžaduje schopnosť preložiť ich tak, aby im slovenský divák rozumel aj bez poznámky pod čiarou, a zároveň nie je možné preložiť ich opisne, čo znemožňuje práve obmedzená dĺžka titulkov (kým knihy, naopak, oba tieto prístupy umožňujú). Nájsť riešenie vyžaduje niekedy obrovské úsilie a občas si poviem, že aj v origináli rozumie tomuto termínu či problematike iba úzky okruh odborníkov, a podľa toho sa zariadim pri preklade.“

Tak ako preklad beletrie aj preklad filmových dialógov si vyžaduje dokonalú znalosť jazyka, trpezlivosť a schopnosť hľadať optimálne riešenia. „Každý film ma niečím prekvapí,“ dodáva Halová. „Vážne, ešte sa nestalo, že by som niečo preložila len tak ľavou zadnou, že by tam na mňa nečakala nejaká nášlapná mína – najčastejšie v podobe vtipu, slovných hračiek alebo kultúrnych odkazov. Naposledy som sa potrápila s filmom *Tár*, pri ktorom som musela konzultovať s hudobníkmi, a môžem jedine dúfať, že som odkonzultovala všetko, čo bolo treba.“ Bohaté skúsenosti s tým má aj Kováčik: „Ťažkosti s prekladom sa môžu vyskytnúť pri každom filme v závislosti od žánru i od prostredia či doby, v ktorých sa odo-

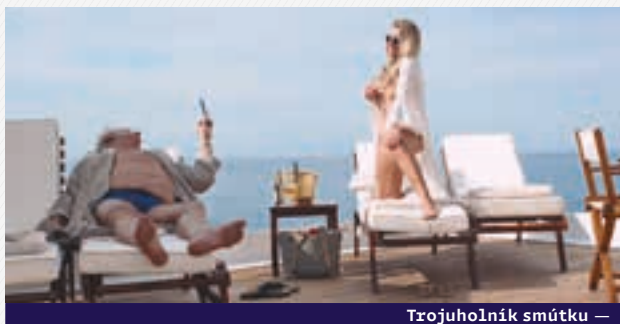
o filmové dialógy, sa takmer nikdy nepodiela na preklade, resp. vytvorení slovenského názvu filmu. „Názov filmu absolútne nie je v mojej kompetencii,“ hovorí Lucia Halová. „Možno dvakrát sa mi za tie roky stalo, že distribútor so mnou konzultoval názov, keď hľadal najvhodnejšie riešenie.“ Jej skúsenosť potvrdzuje Miro Kováčik: „Slovenský distribútor pozná film skôr ako prekladateľ a určí názov filmu interným rozhodnutím.“ Je to jav, ktorý pravdepodobne nemá obdobu v iných prekladateľských oblastiach, napríklad pri preklade beletrie – iste, posledné slovo má vždy vydavateľstvo, ale nestáva sa, aby neprijalo alebo aspoň nezávažilo riešenie prekladateľa. Pritom problematika prekladu názvov filmov by vydala na samostatnú odbornú štúdiu. Dôvod, prečo idú bokom translatologické princípy a presné riešenia, bude jednoduchý – do hry vstupuje marketing a komerčné záujmy distribútorov, čo je na jednej strane pochopiteľné, na druhej strane to môže deformovať zámer tvorcov. Ako k tomu pristupujú jednotlivé spoločnosti?

O situácii v Continental filme Peter Gašparík hovorí: „O slovenskom názve filmu rozhoduje distribučná spoloč-

nost. Tá zohľadňuje nastavenie domáceho trhu, ktorý sa môže líšiť od trhu v krajine vzniku filmu, preto môžu byť aj nároky na optimálny názov filmu iné. Príkladom môžu byť filmové adaptácie komiksov vydavateľstva DC Comics. Tie nadväzujú na istú literárnu tradíciu, a preto by názvy filmov mali zohľadňovať požiadavky adaptujúceho hollywoodskeho štúdia aj znalosti slovenských čitateľov, ale zároveň by mali byť pútavé a zapamätateľné aj pre publikum, ktoré sa s látkou stretáva prvýkrát. Niekedy je tvorba slovenského distribučného názvu naozaj drobnou alchýmiou.“ Ako dodáva, konečná podoba názvu podlieha schváleniu zo strany pôvodného majiteľa práv, čo potvrdzujú aj zástupcovia ďalších spoločností. Lucia Muráriková z Bontonfilmu navyše hovorí: „O distribučnom názve u nás rozhoduje individuálne slovenská aj česká pobočka. Najmä pri zahraničných filmoch sa teda nezriedka stáva, že český a slovenský distribučný názov sú úplne rozdielne. Príčinou je prehlbujúca sa odlišnosť trhu, ale niekedy aj distribučná história jednotlivých filmov v českých a slovenských kinách, napríklad pri pokračovaniach určitej filmovej série. Do rozhodovania o lokalizovanom názve vstupujú najmä marketingové a jazykové aspekty – nie vždy znie doslovný preklad v slovenčine dobre a pritažlivo. Vo všeobecnosti však platí, že v prípade

Od idiotov k snežnému pluhu

— Finálne slovo pri rozhodovaní o distribučnom titule si ponechávajú aj v spoločnosti Film Europe. „Proces prebieha v kolektíve mojich kolegov a často sa radíme s našimi prekladateľmi v pražskej spoločnosti Filmprint, ktorá nám titulky zabezpečuje, alebo od nich dokonca dostávame podnety,“ hovorí Dominik Hronec. „Pokiaľ máme film podľa literárnej predlohy, ktorá vyšla v slovenskom, respektíve českom preklade, automaticky sa držíme názvu vydanéj knihy – v poslednom čase sa to týkalo filmov Letné svetlo a potom príde noc a Nič. V niektorých prípadoch názov neprekladáme vôbec, ak ide o taký, ktorý považujeme za univerzálne zrozumiteľný aj pre slovenských divákov: Disco Boy alebo Casablanca Beats. Nevyhýbame sa ani slovenskému názvu úplne odlišnému od originálneho, ako to bolo v prípade nórskeho filmu Alle hater Johan, ktorého doslovný preklad by znel Všetci nenávidia Johana, ale slovenský jazyk je natoľko štedrý, že nám ponúkol slovo ‚bombastický‘ a fungovalo to – Bombastický Johan. (Hlavná postava filmu má záľubu v odpaľovaní výbušných náloží – pozn. aut.) Asi najikonickéjší názov z dielne nášho generálneho riaditeľa Ivana Hronca je Boj snežného pluhu s mafiou. Tejto skevelej čiernej komédii by sme určite nepomohli prekladom pô-



Trojuholník smútku —



Ada —

českých filmov volíme doslovný slovenský preklad, kým pri zahraničných snímkach býva slovenský preklad názvu voľnejší s ohľadom na divácku atraktivnosť a údernosť.“

— Svoje skúsenosti s tým majú aj v ASFK. „Nebráňme sa inšpirácii českými názvami,“ vysvetľuje Tatevič Čiháková Avnikjan. „Čo sa týka schvaľovania – nielen názvov –, prísni sú napríklad v Japonsku, kde sme museli dať schváliť aj dabingových hercov, aj plagát – a nepáčilo sa im, že je meno režiséra vyskoľňované. Potrápil nás aj názov filmu La Belle Époque režiséra Nicolasa Bedosa, ktorý sme napokon preložili z kontextu samotného deja ako Zažiť to znovu (pre zaujímavosť: v Česku ako Tenkrát podruhé – pozn. aut.). Pri filme Lamb (Jahňa – anglický názov filmu, originálny islandský názov Dýrið znamená v preklade Zviera – pozn. red.) sme sa rozhodli použiť rovnaký postup ako Česi a dať filmu názov podľa mena hlavnej ženskej postavy, teda Ada. Doslovnému prekladu názvu sa nebráňme, ak nie je príliš kalkový a nepôsobí kostrbato: príkladom je film Triangle of Sadness, u nás Trojuholník smútku. Nevideli sme dôvod dlho sa nad tým zamýšľať; tu má doslovný preklad opodstatnenie, je to označenie vrásky hnevu, čo má kontextovú súvislosť.“

vodného názvu In Order of Disappearance, teda V poradí miznutia. (Pozn. aut.: V skutočnosti ide o medzinárodný názov v angličtine, kým originálny nórsky názov znie Kraftidioten, teda Idioti moci. Aj toto je dobré svedectvo o tom, aká komplikovaná je problematika názvov filmov a ich prekladu.) Vo väčšine prípadov však prekladáme názov filmu, pokiaľ to je možné, doslovne. Licenzor a producent nám lokálny názov často iba formálne schvália, ale stáva sa, že im musíme vysvetľovať slovenskú a českú gramatiku na úrovni dĺžňov, mäkkčňov a skloňovania. Napríklad názov filmu Titán nám schvaľovala samotná režisérka Julia Ducournau, čo je v prípade známych francúzskych tvorcov pomerne bežné. Žiadala nás, aby sme ponechali francúzsky názov Titane, no po niekoľkých dňoch sme ju nakoniec presvedčili, aby to bol Titán.“

— Juraj Brocko z Itafilmu k problematike dodáva, že niekedy pri tvorbe slovenského názvu zvažujú aj to, aký názov dostal film v okolitých krajinách, čiže v iných jazykoch.

Preklad názvu filmu – pekný alebo verný?

— Čo je teda výsledkom všetkých týchto úvah, princípov a postupov? Pochopiteľne, nijako sa neprekladajú názvy filmov, ktoré sú zároveň vlastnými menami au-

tentických osôb (Elvis, Tove, Benedetta; prezývka Il Boemo), menami či prezývkami fiktívnych osôb (Tár, Pamfir; polofiktívni The Fabelmans sú v slovenčine, pochopiteľne, Fabelmanovci), alebo geografickými názvami (Belfast, Broadway) vrátane historických (Babylon, tu však ide o prenesený význam). Pravda, občas to môže byť zradné – France ako názov francúzskeho filmu neznamena Francúzsko, je to meno hlavnej (titulnej) hrdinky. Problematické je v niektorých prípadoch (ne)prechyľovanie ženských mien: ak nemáme viac informácií, v názve filmu Spencer nijako ne-dešifrujeme princeznú Dianu (za slobodna Spencerovú), hoci aspoň vytušíme, že ide zrejme o meno, kým úplne nepriehľadný je názov filmu Tár, kde vôbec nemáme šancu zistiť, že je to (nezvyčajné) priezvisko protagonistky (s dávkou nadsádzky môžeme povedať, že by to pokojne mohol byť názov dediny v južnom Maďarsku). (Na porovnanie: americký film Silkwood z roku 1983 dostal kedysi v našej distribúcii názov Silkwoodová; pri ponechaní pôvodnej verzie názvu by išlo o nezrozumiteľné „hodvábne drevo“. Treba však dodať, že vtedy sa celkovo viac dbalo na prechyľovanie, bolo takpovediac povinné.) Neprekladanie pôvodného (anglického) názvu je v poriadku napríklad



Vražda v divadle —



Veľa šťastia, pán Veľký —

v prípade takej klasiky (v novom šate), ako je West Side Story; názov Moonage Daydream zasa prináleží nielen dokumentu o Davidovi Bowiem, ale aj jeho skladbe, podľa ktorej je film pomenovaný (a názvy skladieb sa spravidla neprekladajú). Aj ponechanie názvu Drive My Car v prípade japonského filmu je v poriadku, pretože angličtina je cudzí jazyk rovnako vo vzťahu k japončine ako k slovenčine, kým v prípade nórskeho filmu Ninjababy je síce anglické slovo takisto relatívne cudzím prvkom, ale dôvodom neprekladania bola pravdepodobne skôr jeho všeobecná zrozumiteľnosť a to, že pokus o slovenský preklad by zrejme vyznel smiešne.

— Inokedy je však nepreloženie anglického názvu diskutabilné, akoby spôsobené „lenivosťou“, a niekedy sa anglický výraz či slovné spojenie jednoducho rozumne preložiť nedá – hranica medzi týmito dvoma prípadmi môže byť veľmi tenká. Dobrým príkladom je film The Woman King, pri ktorom sa slovenský distribútor rozhodol ponechať originálny názov (a akoby sa celkom nevedel rozhodnúť, takže v jeho materiáloch kolíše „slovenský“ distribučný názov s členom i bez člena), kým v susednom Česku zvolili distribučný titul Válečnice (z ktorého pre zmenu nie je jasné, či ide o jednotné, alebo množné číslo). Apropo

určitý člen: niekedy spočíva rozdiel medzi originálnym a „slovenským“ názvom naozaj iba v jeho vypustení: (The) Matrix Resurrection, (The) Batman. Žiadne problémy nespôsobujú preklady názvov, ktoré sú jednoduché a jednoznačné: Scream → Vreskot, Marry Me → Vezmi si ma, Close → Blízko, Pagten → Dohoda, Occhiali neri → Čierne okuliare. Naopak, doslovný preklad názvu detektívky See How They Run by znel zvláštne, preto zvolil slovenský distribútor „náhradný“ titul Vražda v divadle, iste aj vzhľadom na to, že je to klasická detektívka. Niekedy sa prekladom stratí slovná hračka, napríklad rým: Mrs. Harris Goes to Paris → Pani Harrisová ide do Paríža, občas sa distribútor sekne v gramatických pravidlách slovenčiny: názov filmu Halloween Ends by mal u nás správne znieť Halloween sa končí, nie Halloween končí. Ako hovorí aj Dominik Hronec, pri názvoch filmov natočených podľa literárnych predlôh sa zvyčajne preberajú názvy týchto predlôh v slovenčine – v ostatnom čase napríklad Stratené ilúzie (Honoré de Balzac) či Smrť na Níle (Agatha Christie). (Ale nebolo to tak vždy: v minulosti napríklad vyšla literárna predloha Johna Fowlesa pod názvom Milenka francúzskeho poručíka, kým film dostal titul Francúzova milenka. Extrémnym príkladom je slávny

román Kena Keseyho, ktorý dostal v slovenskom preklade – v prvom vydaní – názov Bol som dlho preč, kým film sa v súlade s pôvodným titulom nazýval Prelet nad kukučím hniezdom, čo však zasa v slovenčine nie je odkaz na detskú riekanku ako v origináli.)

— Prečo ostávajú nepreložené názvy niektorých filmov, ktoré by bolo možné preložiť bez problémov, zostáva záhadou (Bones and All). Niekedy nastane aj dosť absurdná situácia, keď sa jeden anglický názov nahradí iným: Pusher → Dealer; v minulosti názov Step Up nahradený „slovenským“ Let's Dance podľa aktuálne populárnej televíznej relácie. Distribútori názvy radi „rozširujú“, aby ich „zatraktívni“, a tak sa z obyčajného Klamára (Menteur) stane Klamár na plný úväzok či do priestoru v uličkách medzi regálmi (In den Gängen) „pribudne“ láska: Láska medzi regálmi. Niekedy stačí malý posun, aby sa názov filmu úplne „zabil“: tak sa z „výpovedného“ názvu Good Luck to You, Leo Grande stane titul zavážajúci obscénnosťou (Veľa šťastia, pán Veľký), ktorá je v rozpore s charakterom príbehu. ◀

› **1. 6. 2023**

Mega Super

‹ **Helt super**, Nórsko, 2022, r. Rasmus A. Sivertsen ›
v *slovenskom znení*: Martin Kaprálik, Miroslava Grožáková, Magdaléna Košická, Marián Labuda, Zuzana Porubjaková, Andrea Somorovská, Lukáš Krčmár, Matúš Turanský – animovaný/dobrodružný, 78 min., MP – Continental film

Nič

‹ **Intet**, Dánsko, 2022, r. Trine Piil ›
: Peter Gantzler, Vivelill Søgaard Holm, Harald Kaiser Hermann, Shahbaz Sarwar – triler, 87 min., MN 15 – Film Europe

Spider-Man: Cez paralelné svety

‹ **Spider-Man: Across the Spider-Verse (Part One)** ›, USA, 2023, r. Joaquim Dos Santos, Kemp Powers, Justin Thompson ›
– animovaný, 140 min., MP 7 – Itafilm

Strašiak

‹ **The Boogeyman**, USA, 2023, r. Rob Savage ›
: Sophie Thatcher, Chris Messina, David Dastmalchian, Marin Ireland, Vivien Lyra Blair, Madison Hu, LisaGay Hamilton, Maddie Nichols, Han Soto, Daniel Hagen – horor/triler, 98 min., MN 15 – CinemArt SK

Toto je môj foter

‹ **About My Father**, USA, 2023, r. Laura Terruso ›
: Robert De Niro, Kim Cattrall, Leslie Bibb, Sebastian Maniscalco, Anders Holm, Brett Dier, David Rasche, Deborah Tucker, Michael Stuart – komédia, 90 min., MP 12 – Bontonfilm

› **8. 6. 2023**

Igor Levit: Bez strachu

‹ **Igor Levit – No Fear**, Spojené kráľovstvo/Nemecko, 2022, r. Regina Schilling ›
účinujú: Igor Levit, Andreas Neubronner,

Marina Abramovic – dokument, 118 min., MP – Film Europe

Podivný prípad doktora Jekylla a pána Hydea

‹ **Dr. Jekyll and Mr. Hyde**, USA, 1920, r. John S. Robertson ›
: John Barrymore, Martha Mansfield, Brandon Hurst, Charles Lane, Nita Naldi, Louis Wolheim, Jack McHugh – horor/dráma, 67 min., MN 15 – Film Europe

Transformers: Monštrá sa prebúdzajú

‹ **Transformers: Rise of the Beasts**, USA, 2023, r. Steven Caple Jr. ›
: Anthony Ramos, Dominique Fishback, Domenic Di Rosa, Ron Perlman, Lauren Vélez, Peter Cullen – akčný/dobrodružný/sci-fi, 120 min., MP 12 – CinemArt SK

› **15. 6. 2023**

Americká spravodlivosť

‹ **One Ranger**, USA, 2023, r. Jesse V. Johnson ›
: John Malkovich, Thomas Jane, Dominique Tipper, Nick Moran, Patrick Bergin, Dean Jagger, Jess Liaudin – akčný/triler, 95 min., MN 15 – Vertigo Distribution

Elementy

‹ **Elemental**, USA, 2023, r. Peter Sohn ›
v slovenskom znení: Tomáš Hallon, Lenka Lašová, Juraj Predmerský, Jana Valocká, Judita Hansman, Tibor Vokoun, Oliver Boublík – animovaná komédia/dobrodružný, 101 min + 8 min., MP – CinemArt SK

Nová hračka

‹ **Le Nouveau Jouet**, Francúzsko, 2022, r. James Huth ›
: Jamel Debbouze, Daniel Auteuil, Simon Faliu, Simon Faliu, Anna Cervinka – komédia, 112 min., MP 7 – Film Europe

Smolu nosíš ty, láska

‹ Slovensko, 2023, r. Samuel Spišák ›
: Michaela Čobejová, Ivan Franěk, Jakub Štáfek, Leona Skleničková, Ady Hajdu, Marko Igonda, Kristína Tormová – romantická komédia, 98 min., MP 12 – CinemArt SK

Flash

‹ **The Flash**, USA, 2023, r. Andy Muschietti ›
: Ezra Miller, Ben Affleck, Michael Keaton, Sasha Calle, Kiersey Clemons, Maribel Verdú, Ron Livingston – akčný/dobrodružný, 144 min., MP 12 – Continental film

› 22. 6. 2023

Asteroid City

‹ USA, 2023, r. Wes Anderson ›
: Tom Hanks, Scarlett Johansson, Margot Robbie, Tilda Swinton, Adrien Brody, Edward Norton, Bill Murray, Rupert Friend, Jason Schwartzman, Bryan Cranston, Jeffrey Wright, Liev Schreiber – komédia, 105 min., MP 12 – CinemArt SK

Nič v zlom

‹ **No Hard Feelings**, USA, 2023, r. Gene Stupnitsky ›
: Jennifer Lawrence, Natalie Morales, Ebon Moss-Bachrach, Matthew Broderick, Laura Benanti, Scott MacArthur – komédia, 99 min., MP 12 – Itafilm

Nočná mora

‹ **Marerittet**, Nórsko, 2022, r. Kjersti Helen Rasmussen ›
: Eili Harboe, Herman Tømmeraas, Dennis Storhøi, Preben Hodneland, Peter Førde, Siri Black Ndiaye, Gine Therese Grønner – horor, 100 min., MN 15 – Vertigo Distribution

On sa bojí

‹ **Beau Is Afraid**, USA, 2023, r. Ari Aster ›
: Joaquin Phoenix, Michael Gandolfini, Parker Posey, Amy Ryan, Zoe Lister Jones, Richard Kind, Nathan Lane, Kylie Rogers

– komédia/dráma/horor, 179 min., MN 15 – Filmtopia

Také to leto

‹ **Un été comme ça**, Kanada, 2022, r. Denis Côté ›
: Larissa Corriveau, Laure Giappiconi, Samir Guesmi, Aude Mathieu, Hinde Rabbaj, Anne Ratte-Polle – dráma, 137 min., MN 15 – Film Europe

› 8. 6. 2023

Cool Girl!

‹ Česko, 2022, r. Jeremy Tichý ›
: Anna Šulcová, Dominique Alagia, Kristal Shine, Veronika Bellová, Kateřina Brožová, Filip Blažek, Sabina Laurinová, Jakub Jíra, Marek Dobeš – komédia/dráma, 97 min., MP 12 – Continental film

Horský vodca

‹ Slovensko, 2022, r. Pavol Barabáš ›
– dokumentárny, 68 min., MP 7 – ASFK

Indiana Jones a Nástroj osudu

‹ **Indiana Jones and the Dial of Destiny**, USA, 2023, r. James Mangold ›
: Harrison Ford, Mads Mikkelsen, Phoebe Waller-Bridge, Antonio Banderas, Toby Jones, Boyd Holbrook, John Rhys-Davies – akčný/dobrodružný, 142 min., MP 12 – CinemArt SK

Krakenteena Ruby

‹ **Ruby Gillman, Teenage Kraken**, USA, 2023, r. Kirk DeMicco, Faryn Pearl ›
– animovaný, 90 min., MP 7 – CinemArt SK

UFO Švédsko

‹ **UFO Sweden**, Švédsko, 2022, r. Jimmy Nivrén Olsson ›
: Eva Melander, Joakim Sällquist, Sara Shirpey, Inez Dahl Torhaug, Jesper Barkselius, Oscar Töringe, Mathias Lithner – dobrodružný/sci-fi , 120 min., MP 12 – Film Europe

Veľký kaňon

‹ Slovensko, 2023, r. Pavol Barabáš ›
– 64 min., MP 7 – ASFK

 	
<div>— Miro Ulman —</div>	
 	
<p>< POZNÁMKA: PRI JÚNOVÝCH PREMIÉRACH UVÁDZAME ÚDAJE TAK, AKO BOLI V ČASE UZÁVIERKY K DISPOZÍCII></p>	



— text: Matúš Kvasnička
— foto: K2 studio —

Klubové dobrodružstvo s Pavlom Barabášom

Najnavštevovanejším klubovým titulom roka 2021 na Slovensku bol dokument Pavla Barabáša Everest – najťažšia cesta. Asociácia slovenských filmových klubov sa rozhodla nadviazať na tento úspech a filmovým divákom ponúkne v lete hneď dve snímky oceňovaného slovenského režiséra. Veľký kaňon aj Horský vodca budú mať domácu distribučnú kinopremiéru v rovnaký deň – 29. júna.

„Veľa klubov už v júli nehrá a celkovo sú letné mesiace pre kinodistribúciu nie veľmi lichotivé. Preto sme sa rozhodli zaradiť obidva filmy na koniec júna. Premiérovým titulom je v tomto prípade Veľký kaňon, ale aj Horského vodcu berieme ako skvelú akvizíciu a atraktívnu ponuku pre kinárov. Vždy je radosť mať filmy pána Barabáša v portfóliu,“ vysvetlila pre Film.sk Tatevik Čiháková Avnikjan z ASFK.

Tri týždne plavby bez kontaktu s civilizovaným svetom zažila 15-členná expedícia, ktorú zaznamenáva Barabášov film Veľký kaňon. Členovia tejto expedície splnili sen režisérovho kamaráta, vodáka Jožka Černého, ktorý snívaj o rieke Colorado, ale jej splavovania sa nedožil. Už len dostať sa na takéto splavovanie je husársky kúsok. Podľa Barabáša sa v záujme ochrany Národného parku Veľký kaňon púšťa na rieku len jedna expedícia denne. Oficiálne povolenia sú pritom vypredané na 25 rokov dopredu. Barabáš mal však šťastie. Národný park organizuje pre záujemcov lotériu. Šanca uspieť v nej je asi jednopercenná, Barabášovi s tímom sa to však podarilo. „Týždeň pred odletom do USA však vypukla pandémia a hranice Ameriky sa uzavreli. Národný park nám vyšiel v ústrety a posunul nám termín o dva roky,“ prezradil režisér na svojich stránkach. Pätnásťčlenná posádka sa nalodila 3. 4. 2022, mala tri klasické rafty s pádlami a dva zásobovacie rafty ovládané drevenými veslami. Piekli si vlastný chlieb a v rieke lovíli pstruhy. Telefóny nebrali – nie je tu signál. „V súčasnej rýchlej dobe, keď sme takmer všetci závislí od mobilných telefónov a internetu, si už ani nevieme predstaviť, že sú miesta, kde nie je pokrytie. A práve to je úžasné, že vo Veľkom kaňone nie je žiadny mobilný signál. Smartfón si tam preto neberiete. Nemali sme so sebou ani satelitný telefón. Išli sme tam jednoducho s vedomím, že nebudeme mať tri týždne žiadny kontakt s civilizovaným svetom, tak ako sme ho nemali ani na mnohých expedíciách predtým,“ vysvetlil v materiáloch k filmu režisér.

Medzi množstvom výprav, ktoré Barabáš v minulosti absolvoval, splavovania nechýbajú. „Ale splavovať Veľký kaňon je niečo celkom iné. Rieka Colorado je pre mňa symbolom niečoho unikátneho, čo nikde inde na svete neexistuje,“ pokračuje Barabáš. „Plavíte sa niekoľko týždňov obrovským kaňonom s úžasnou a veľmi rôznorodou scenériou. Každý deň, každá hodina sú tu úplne iné. Každý deň vidíte inú farbu skál, inú farbu vody z nespočetných prítokov, objavujete

bočné úzke kaňony, každý iného charakteru. Rieka Colorado má množstvo ťažkých perejí, dokonca klasifikácie 9 z desaťdielnej americkej stupnice. Z nášho pohľadu však boli bezpečné, lebo v mohutnej rieke nie sú zradné skaly,“ povedal režisér. Veľký kaňon je pre neho fascinujúci ako prierez geológiou zeme. „Najhlbšie vrstvy sú staré až 1,7 miliardy rokov – skoro polovica histórie našej planéty. Od povrchu nás delí 1 850 metrov. Nikde inde nie je geológia Zeme taká čitateľná ako tu. V niektorých horninových vrstvách sa nachádzajú skameneliny živočíchov z dávnej doby a v úchvatných bočných roklinách nám náš geológ Robo ukazuje, čo trápi vedcov. Skalnú vrstvu starú 250 miliónov rokov ležia na skalách starých 1,2 miliardy rokov – chýba tu teda skoro jedna miliarda rokov z histórie Zeme,“ opísal svoje pocity z divokej plavby do útrov zeme.

Druhou Barabášovou novinkou v kinách je Horský vodca, snímka, v ktorej centre sú tatranskí horskí vodcovia a ich práca. „Veľmi dobre ukazuje vedenie v skalách vo Vysokých Tatrách so všetkými emóciami, vibráciami, energiou a aj s problémami, ktoré s tým prichádzajú. Film je dokonalým záberom tejto časti vodcovstva. Vedel by som si predstaviť, že by sa dalo pokračovať ďalšími scénami vedenia v inom teréne, inými disciplínami, s inými emóciami a problémami,“ zhodnotil snímku rakúsky horský vodca Albert Leichtfried po projekcii na Generálnom mítingu horských vodcov vlni v Starom Smokovci. Ďalší z prítomných oceňovali napríklad to, že snímka zaznamenáva rôzne, nielen tie pekné aspekty povolania horského vodcu a zároveň je obrazom majestátnosti Vysokých Tatier.

„Horskí vodcovia sú súčasťou tohto nášho čarovného sveta tatranských štítov. Ich zmysel je v pomáhaní splniť sny a túžby ľuďom, pre ktorých by boli najvyššie končiare Tatier nedostupné. Za týmto remeslom sa však neskrýva len sloboda, romantika a dobrodružstvo. Vo filme Horský vodca som sa snažil predstaviť toto náročné povolanie. Organizované vodcovstvo v Tatrách si v roku 2023 pripomenie už 150 rokov od svojho vzniku. Poslanie tatranských vodcov sa v podstate ani dnes nezmenilo. Skoro denne sprevádzajú ľudí na štíty Tatier. Ich práca vyzerá romanticky, ale film je aj zamyslením, či je to skutočne tak,“ povedal režisér, podľa ktorého sa ľahšie vytvorí portrét konkrétneho človeka než takýto všeobecný pohľad na profesiu. Pôvodne chcel Barabáš film nakrútiť v roku 2011, keď nakoniec vznikol seriál Príbehy tatranských štítov. ◀

Veľký kaňon (r. Pavol Barabáš, Slovensko, 2023) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU:** 48 381 eur

(Podpora z Audiovizuálneho fondu: 20 000 eur, vklad RTVS: 21 641 eur) **DISTRIBUČNÉ NOSIČE:** DCP, mp4

Horský vodca (r. Pavol Barabáš, Slovensko, 2022) **CELKOVÝ ROZPOČET FILMU:** 42 883 eur

(Podpora z Audiovizuálneho fondu: 19 000 eur, vklad RTVS: 21 516 eur) **DISTRIBUČNÉ NOSIČE:** DCP, mp4 *sumy sú bez DPH

— text: Zuzana Sotáková —
foto: Sardinka Production —

Zdolávanie životných snov

Do kín sa v poslednom čase dostalo viacero domácich filmov, v ktorých hrdinovia stredného či staršieho veku prehodnocujú svoj život a túžia po novom začiatku. Pre niekoho je impulzom tragická udalosť, pre iného je to láska. Takým príbehom je aj novinka *Smolu nosíš ty, láska* debutujúceho režiséra Samuela Spišáka.

Ona (Michaela Čobejová) je vydatá s úspešnou kariérou, no niečo jej predsa len chýba. On (Ivan Franěk) je dobrodruh, horolezec, ktorý žije mimo zákonov bežnej civilizácie. Ich stretnutie spojí dva odlišné svety. On v nej prebudí túžbu plniť si sny, o ktorých ani nevedela, že ich má. Ona ho zase privedie späť do reality a pomôže mu trochu sa ukotviť. „Tento projekt ma oslovil svojím komerčným potenciálom a možnosťou natočiť svoj debut s dobrou partiou v krásnom prostredí,“ hovorí pre Film.sk Samuel Spišák, ktorého diváci doteraz poznali skôr v úlohe herca. „Chcel som sa pozrieť na žáner romantickej letnej komédie cez svoju optiku, ako aj posunúť sa režijne a remeselne medzi filmárov.“

Film, ktorý odovzdá publiku pozitívne vibrácie a naladí ho na letnú vlnu – to bol podľa herečky a zároveň producentky Michaely Čobejovej hlavný zámer tvorcov. „Snažili sme sa k tomuto žánru zaujať vlastný postoj a názor, aby film výrazovými prostriedkami neskĺzol ku klišé, ako to občas býva v našich zemepisných šírkach. Chceli sme spraviť film, po ktorom divák z kina odchádza oddýchnutý a s úsmevom, bez toho, aby sme tlačili na prvoplánovosť a vulgárnosť,“ ozrejmuje Spišák, ktorý úzko spolupracoval aj so scenáristickým tímom (Michaela Čobejová, Ivan Čobej a Lukáš Obrmajer). „Vytvorili sme postavy, ktoré si divák môže obľúbiť a držať im palce. Vznikol tak film, ktorý si divák zapamätá a rád sa k nemu vráti,“ myslí si režisér. Okrem Čobejovej a Franěka sa v snímke predstavia Jakub Štáfek, Leona Skleničková, Ady Hajdu, Marko Igonda či Kristína Tormová. „Čo sa týka obsadenia, mám radosť, že sa ho podarilo vyskladať práve v tomto zložení. Herci boli profesionálni a vždy pripravení, takže práca s nimi bola pre mňa veľkou školou,

a som rád, že sme už od začiatku boli naladení na energiu, ktorú sme chceli na placi dosiahnuť,“ pochvaluje si nakrúcanie režisér. Natáčanie prebiehalo podľa plánov aj vďaka dobrému tímu a štábu. Mesiac sa nakrúcalo na chorvátskom ostrove Hvar a neskôr v Slovenskom raji, Bratislave a jej okolí.

„Tešil som sa zo scén, v ktorých som mohol cibriť dialógové situácie v podobe rôznych nuáns a improvizácií a vychádzať hlavne z hercov. Najviac nás asi potrápilo technicky vymyslieť a pripraviť horolezecké scény a kaskadérske kúsky, aby už pri samotnom nakrúcaní nevznikali komplikácie. Podarilo sa to však tak, že sme všetko stihli, nikomu sa nič nestalo, a s výsledkom, s ktorým sme spokojní. Náročné boli určite či už pre hercov, alebo pre štáb nočné nakrúcania,“ spomína Samuel Spišák.

Zaujímavosťou tejto romanticko-dobrodružnej komédie je aj generačné stretnutie postáv a tvorcov. „Som debutujúci filmový režisér, ktorý je o 25 rokov mladší než hlavné postavy nášho príbehu. A nielen ja, ale v tandeme s kameramanom Lukášom Terenom sme vytvorili tím, ktorý priniesol iný pohľad na prerozprávanie príbehu našich otcov, tiet či starších kamarátov. A to sa dotýka aj schopnosti osloviť divákov – mladí tvorcovia oslovia mladších divákov svojou poetikou a predstaviteľia našich hrdinov zase svojich rovesníkov,“ uviedol Spišák v explikácii pre Audiovizuálny fond. ◀

Smolu nosíš ty, láska (r. Samuel Spišák, Slovensko, 2023)

CELKOVÝ ROZPOČET FILMU: 850 000 eur (podpora z Audiovizuálneho fondu: 144 000) **DISTRIBUČNÉ FORMÁTY:** DCP

Creative Europe Desk Slovensko informuje



V júni majú uzávierku dve výzvy programu Kreativná Európa, podprogramu MEDIA: 1. júna má uzávierku výzva CREA-MEDIA-2023-DEVMINISLATE, European mini-slate development – Vývoj minibalíkov európskych projektov. Ide o podporu vývoja súboru 2-3 audiovizuálnych diel a je určená pre európske nezávislé produkčné spoločnosti s medzinárodnými skúsenosťami a finančnou kapacitou na vývoj niekoľkých projektov súčasne. Je určená len pre spoločnosti z krajín s nízkou audiovizuálnou kapacitou (vrátane SR). Do súboru projektov je možné pridať aj jeden krátky film (podpora nových talentov). Oprávnenými žiadateľmi v tejto schéme sú nezávislé európske produkčné spoločnosti, ktorých hlavnou činnosťou je produkcia. Žiadny vysielateľ nesmie v spoločnosti vlastniť viac ako 25 % podiel. Spoločnosť má byť registrovaná v jednej z členských krajín MEDIA, zároveň má patriť medzi krajiny s nízkou produkčnou kapacitou. Spoločnosť musí aj preukázať, že v období od roku 2016 produkovala 1 dielo, animované, hrané alebo dokumentárne, ktoré bolo medzinárodne komerčne distribuované (kino, TV, VOD) v najmenej troch krajinách iných, ako je domáca krajina majoritného producenta. Prípustnými projektmi sú 1. projekty určené do kín – hrané, animované a tvorivé dokumentárne filmy s minimálnou dĺžkou 60 minút, 2. TV a digitálne platformy – hrané (film, seriál) dlhšie ako 90 min., dokumentárne (film, seriál) dlhšie ako 50 min., animované (film, seriál) dlhšie ako 24 min. Minimálna dĺžka neplatí pre projekty nelineárneho formátu, napríklad z oblasti virtuálnej reality. Nepovinnou súčasťou môže byť krátky film – podporavýroby, max. 20 min. Fixná podpora sa v závislosti od žánru a rozpočtu pohybuje od 60 000 do 310 000 eur na celý súbor projektov. Animovaný: film 55 000 eur, seriál 60 000 eur; dokumentárny: film 30 000 eur, seriál 35 000 eur; hraný: film 45 000 eur (rozpočet do 5 mil.

eur), 60 000 eur (rozpočet nad 5 mil. eur), seriál 55 000 eur (rozpočet do 5 mil. eur), 75 000 eur (rozpočet medzi 5 a 20 mil. eur), 100 000 eur (rozpočet nad 20 mil. eur); krátky film (nepovinná súčasť súboru) 10 000 eur. V predchádzajúcich dvoch rokoch boli slovenské spoločnosti v rámci tejto schémy mimoriadne úspešné, v každom roku získali podporu svojho minibalíka 3 slovenské produkčné spoločnosti.

Dvadsiateho júna má uzávierku výzva CREA-MEDIA-2023-FILMSALES – European film sales – Európski obchodní zástupcovia. Ide o automatickú podporu pre obchodných zástupcov, vypočítanú na základe výsledkov z predchádzajúceho roka, a je nutné ju následne reinvestovať.

SFTA odporúča Európe Obeť, Svetlonoc, Mimi a Piargy

Prezídium Slovenskej filmovej a televíznej akadémie (SFTA) vybralo kandidátov, ktorých odporúča na Európske filmové ceny, každoročne udeľované Európskou filmovou akadémiou. Navrhuje štyri slovenské majoritné hrané filmy: **Obeť** režiséra Michala Blaška, **Svetlonoc** Terezy Nvotovej, **Mimi** Miry Fornay a **Piargy** Iva Trajkova. Ceny udelia po 36. raz 9. 12. v Berlíne.

Prioritou ministerky Hroncovej je RTVS

Ministerkou kultúry v úradníckej vláde Ľudovíta Ódora sa 15. 5. stala Silvia Hroncová. Doteraz pôsobila ako výkonná riaditeľka filmovej distribučnej spoločnosti Film Europe Media Company. Bola aj riaditeľkou Divadelného ústavu (1999 – 2006) či generálnou riaditeľkou SND (2006 – 2009). Ako svoju zásadnú úlohu vníma Hroncová nastavenie nových mechanizmov a ekonomických vzťahov s RTVS, keďže od 1. 7. sa rušia koncesie a je nevyhnutné napojiť RTVS na štátny rozpočet. „Ďalším dôležitým krokom bude aktuálne zmapovanie rezortných

inštitúcií, ďalej podporných fondov a treba sa pozrieť aj na čerpanie eurofondov, ktoré sa viažu ku kultúre a samozrejme, že bude veľmi dôležitá aj definovanie podmienok financovania kultúry,“ uviedla Hroncová počas predstavenia novej vlády.

Blade Runner aj Batman na [ppf]

Od 30. 6. do 2. 7. sa v Banskej Bystrici koná Prehliadka panoramatických filmov [ppf]. Banskobystrický amfiteáter je na Slovensku jediným miestom, kde sa dá verejne premietnuť 70 mm filmová kópia. V poradí už ôsmy ročník festivalu sa koná na dvoch miestach v Banskej Bystrici – v Letnom kine v amfiteátri a vo Filmovom klube v Múzeu SNP. Večerné 70 mm projekcie sú naplánované v exteriéri na veľkom plátne a diváci postupnevidia **Blade Runnera** (r. Ridley Scott), **Batmana** (r. Tim Burton) a **Nepodplatiteľných** (r. Brian De Palma). Z 35 mm/16 mm filmových kópií uvedú v sobotu a nedeľu v Múzeu SNP **Duel** (r. Steven Spielberg, 1971), **Kdyby tisíc klarinetů** (Ján Roháč & Vladimír Svítáček, 1964) aj s anglickými titulkami, **Tančiareň** (r. Ettore Scola, 1983), **MacKennovo zlato** (r. J. Lee Thompson, 1969), **Kladivo na čarodějnice** (r. Otakar Vávra, 1969) a snímku **Tiger a drak** (r. Ang Lee, 2000).

Jedenásť dní so slovenskými rozprávkami na DAFilms.sk

Streamovací portál DAFilms v spolupráci so Slovenským filmovým ústavom prináša v júni sériu slovenských celovečerných rozprávok, ktoré mnohí dnešní rodičia poznajú z vlastného detstva. Vo výbere nájdete filmy ako **Plavčík a Vratko**, **Popolvár najväčší na svete**, **Kráľ Drozdia brada** či **Soľ nad zlato**. Filmy budú dostupné od 1. do 11. júna.

— mak, bar —

— vs —

— bar —

— bar, red —

— bar —



— text: Simona Nôtová

— foto: Miro Nôta —

Peter Dubecký: Minuloročný požiar bol dôvodom opäť kandidovať na pozíciu generálneho riaditeľa

V apríli tohto roka si Slovenský filmový ústav (SFÚ) pripomenul 60. výročie svojho vzniku. V rovnakom mesiaci sa konalo aj výberové konanie na pozíciu generálneho riaditeľa, v ktorom úspešne obstal doterajší riaditeľ ústavu Peter Dubecký. Obe udalosti ponúkajú priestor na množstvo otázok, ktoré sa v roku ekonomickej krízy a vysokej inflácie dotýkajú aj základného fungovania SFÚ. Zvlášť po minuloročnom požiari s devastačnými následkami na digitalizačnom pracovisku SFÚ v objekte Kina Lumière. Niekedy je preto dobré začať in medias res...

Ako sa SFÚ vyrovnáva s tohtoročným krátením rozpočtu a zdražovaním a ako saturuje finančné výpadky, ktoré mu v rozpočte chýbajú? Na ktorých činnostiach sa to odráža najviac a sú ohrozené aj základné činnosti ústavu?

— Ak hovoríme v reálnych číslach, v porovnaní s rokom 2020 má naša inštitúcia na činnosť o 38 percent menší objem finančných prostriedkov. Týka sa to základného rozpočtu, ale aj prioritných projektov, z ktorých nám zriaďovateľ neodsúhlasil ani jeden, podobne ako ostatným inštitúciám v rezorte kultúry. Je to dôsledok viacerých okolností, najmä pandémie a zvyšovania cien energií, tovarov a služieb v súvislosti s vojnou na Ukrajine. Úprimne môžem povedať, že tento rok je asi najťažší v histórii inštitúcie, pretože na pozadí týchto udalostí riešime dôsledky požiaru na digitalizačnom pracovisku z 20. septembra minulého roka, ktorý spôsobil aj zadymenie všetkých priestorov Kina Lumière. Tieto kľúčové veci determinujú aktuálne postavenie inštitúcie a možnosti jej ďalšieho pôsobenia, dosah majú aj na základné činnosti SFÚ, definované v zákone č. 40/2015 Z. z., ktoré sú pre nás určujúce. Za kľúčovú úlohu SFÚ na nadchádzajúcu, finančne veľmi ťažkú etapu považujem manažovanie všetkých procesov tak, aby bola inštitúcia naďalej schopná hospodáriť s kladným hospodárskym výsledkom pri plnení úloh stanovených v zákone o audiovizíi, v kontrakte s MK SR a v jej dlhodobých plánoch, čo je možné iba za predpokladu úspešného pokračovania obchodného zhodnocovania práv a dôsledného dodržiavania úsporných opatrení.

Táto situácia sa však asi najviac odrazila na chode Kina Lumière a digitalizačného pracoviska, ktorých činnosti sú úplne pozastavené.

— Kino Lumière z pochopiteľných dôvodov nefunguje štandardne a cítime výpadok tržbovej činnosti, aj keď premietame v dvoch alternatívnych priestoroch, v Slovenskej národnej galérii a na Vysokej škole múzických umení. Ale došlo napríklad aj k výrazným škrtom v oblasti prezentačnej činnosti, pretože priemerne 100 000 eur, ktoré sme každoročne dostali od zriaďovateľa na projekt prezentácie slovenskej kinematografie a audiovizíe v zahraničí, tento rok nemáme. Tieto činnosti financujeme sčasti z prostriedkov SFÚ a sčasti z dotačných programov Audiovizuálneho fondu, prípadne ešte z ďalších zdrojov. Situácia teda nie je jednoduchá a status, v ktorom sa SFÚ koncom minulého roka nachádzal, bol pre mňa dôvodom, na základe ktorého som sa rozhodol uchádzať o pozíciu generálneho riaditeľa na ďalšie funkčné obdobie so snahou vrátiť inštitúciu do stavu pred požiarom. Projekt, ktorý som do výberového konania predkladal, je postavený na troch pilieroch, a to obnova – kontinuita – rozvoj, čo znamená, že sa teraz nechystáme robiť v inštitúcii revolučné zmeny. Predovšetkým chceme obnoviť kľúčové činnosti týkajúce sa oddelenia digitálnej audiovizíe, ktoré v ostatných desiatich rokoch nielen umožnili našej inštitúcii v digitálnom veku šírenie audiovizuálneho dedičstva, ale aj prinášali uznanie. Veľmi pozitívne hodnotím našu digitalizáciu a reštaurovanie filmov domáca



„Dôležité je digitalizovať nielen audiovizuálny obsah, teda filmy, ktoré copyrightovo spadajú pod SFÚ, rovnako dôležité je digitalizovať kompletný listinný archív, ktorý sme celý prevzali z Koliby.“

audiovizuálna obec a s rešpektom sa na naše digitalizačné pracovisko pozerá aj zahraničie, čo potvrdzuje skutočnosť, že sa každý rok úspešne uchádzame o ceny na významných festivaloch klasických filmov, napríklad v Lyone alebo v Bologni, ktoré sa venujú reštaurovaným dielam. Ťažiskové veci sú teda teraz jasné – je to obnova digitalizačného pracoviska a Kina Lumière, v ktorom síce bola naplánovaná rekonštrukcia, ale po požiari bol rozsah zadymenia a poškodenia taký veľký, že sa musí vymeniť celá technologická základňa aj interiér.

Aký je v tejto chvíli, po polroku od požiaru, stav v procese obnovenia činnosti digitalizačného pracoviska? Kedy odhadujete, že môže naplno fungovať?

Obnova pracoviska digitálnej audiovizie do stavu, v akom sa nachádzalo pred 20. septembrom 2022, je prioritou inštitúcie, je to alfa a omega pre archívne činnosti SFÚ. K dnešnému dňu prebieha verejná súťaž na dodávateľa prác na stavebné činnosti, pretože vzhľadom na poškodenie po požiari sú v týchto priestoroch dnes holé omietky, doslova je to hrubá stavba. Musíme to zároveň celé technologicky zariadiť už s updatom na nové technologické postupy, ktorých vývoj napreduje veľmi rýchlo. Treba zabezpečiť celý technologický reťazec – skenery, úložiská, páskovú knižnicu a jednotlivé pracovné stanice, kde sa realizujú retuše a ďalšie činnosti. Veľmi ma však teší, že finančná čiastka, ktorú sme spoločne s poisťovňou na toto technologické vybavenie v rámci škodovej udalosti po požiari pôvodne rozpočtovali, bude nižšia. Ide o objem prostriedkov okolo 2 až 2,5 milióna eur, ktorý bude predmetom nadlimitnej verejnej súťaže.

To nasvedčuje, že plnohodnotné sfunkčnenie digitalizačného pracoviska ešte nejaký čas potrvá.

Našou ambíciou je v roku 2024 naplno digitalizovať. Priestory digitálnej audiovizie budú k dispozícii už v závere tohto roka, ale dodávka technológií v niektorých prípadoch trvá aj viac ako pol roka. Sú to špecifické technologické zariadenia, ktoré vyrába len pár výrobcov na svete, čo znamená, že v rukách to budú mať skôr dodávateľia technológií než my. Ale tento rok by sme radi mali dokončené práce súvisiace s Kinom Lumière. Máme už vydané stavebné povolenie, podpísanú zmluvu s dodávateľom služieb na rekonštrukčné práce, ktorého sme vysúťažili v zmysle zákona o verejnom obstarávaní, a všetko smeruje k tomu, že naplánovaný októbrový termín by sme mali stihnúť. Tohtoročné 60. výročie vzniku SFÚ by sme tak radi oslávili aj otvorením zrekonštruovaného kina.

Čo všetko bude v kine nové a ako bude rekonštrukcia vyzeráť vo výsledku?

Čaká nás toho naozaj dosť. Meníme technológie aj projektory vo všetkých sálach, pripravujeme kinosálu K1 na zvuk ATMOS, čo je najvyšší rad, k dispozícii bude laserový projektor, čo je zasa najvyšší rad v rámci digitálnych projektorov. Uskutoční sa kompletná repasácia sedadiel vo všetkých štyroch sálach a v kinosálach K1 a K2 sa zrealizujú nové akustické opatrenia, ktoré zabránia prenikaniu zvuku medzi sálami, aby bol zvuk kvalitnejší. Našou ambíciou je urobiť z kinosály K1 referenčné kino pre potreby nezávislého producentského prostredia, ktoré často naše kino využívalo na kontrolné projekcie alebo na overovanie zvuku a obrazu pripravovaných filmov. Robíme všetko pre to, aby K1 patrila z tohto hľadiska k najlepším sálam na Slovensku. S tým súvisí nová električka, úpravy v premietacej kabíne, nové interiérové vybavenie. Radi by sme mali aj novú oponu, aká bola v pôvodnom Filmovom klube, keď sa v roku 1974 otváral. Aj celý foyer dostane nový šat. Vznikne výstavná časť s možnosťou realizovať malé výstavy prevažne užitej grafiky, plagátov a tvorby animátorskej obce. Meníme aj pozíciu vstupného pultu, ktorého súčasťou bude predajňa Klapka.sk, a kaviareň bude od kina deliť presklenie, aby bola viac prístupná divákovi. Takisto pripravujeme výťah pre imobilných návštevníkov, aby sme zvýšili bezbariérovosť kina a aby aj títo diváci mohli navštíviť projekcie v kinosálach K3 a K4 v suterénnych priestoroch. Chceme zabezpečiť väčší komfort a v nadväznosti na minuloročný požiar sa našou absolútnou prioritou stali bezpečnostné opatrenia vo všetkých sálach, pretože oproti roku 2013, keď sa otvárali priestory digitálnej audiovizie a následne aj kina, sa významným spôsobom zmenili požiarne normy.

Keď sa vrátíme pred obdobie pandémie, bola návštevnosť v kinách celkovo veľmi dobrá, Kino Lumière v roku 2019 dosiahlo rekordné číslo. Pandémia všetko zmenila. Ľudí môže prilákať vynovené kino, ale to dnes možno nestačí. Čo všetko chcete urobiť pre to, aby ste sa priblížili k číslam podobným roku 2019?

Pokiaľ ide o návštevnosť, rok 2019 bol vynikajúci. Mali sme vyše 120 000 divákov, čo je na artové klubové kino výborné číslo, zvlášť ak berieme do úvahy, že jeho dramaturgia je orientovaná na domácu tvorbu a európsky film. Dnes do kina chodí podstatne menej ľudí ako pred pandemiou, viac si vyberajú a návšteva kina už nie je takou bežnou súčasťou trávenia voľného času ako v minulosti. Stále si však myslím, že Kino Lumière má svoje benefity – je to kino bez pukancov a ďalších rušivých vnemov,

ktoré sú štandardné v komerčných kinách. Naším zámerom je vytvoriť pre návštevníkov spoločný zážitok z kina bez vedľajších vplyvov a pokračovať v dramaturgii reper-toárového kina, aby si divák našiel obľúbené filmy. Kino Lumière je stále lákadlom aj pre rôzne prehliadky a festivaly, mnohé majú u nás trvalé miesto, nezávislí producenti u nás radi organizujú premiéry slovenských filmov. Budeme pokračovať aj v edukatívnych aktivitách, ako sú napríklad Filmový kabinet a Filmový kabinet deťom, a v cykloch Music & Film alebo Reštaurovaná klasika, ktoré mali svojich stálych divákov. V súčasnosti riešime nových kurátorov kina Filmotéka – študijného kina Slovenského filmového ústavu, ktoré ako jediné premieta diela zo zbierkových fondov na 35 mm filmoch; de facto sme jediné kino, ktoré takúto činnosť robí. V súvislosti s premietaním v našich alternatívnych priestoroch v kinosále Slovenskej národnej galérie a v kine Klap na VŠMU sa ukazuje, že diváci prejavujú podstatne väčší záujem o eventové premietania s nejakou pridanou hodnotou, či už ide o prednášku, besedu, alebo stretnutia s tvorcami. Takejto dramaturgickej stratégii chceme ostať verní aj po znovuo tvorení Kina Lumière.

Hovoríte o zmene diváckych návykov vo vzťahu ku kinám. Mnohí si počas pandémie zvykli sledovať filmy

„Ukazuje sa, že diváci prejavujú podstatne väčší záujem o eventové premietania s nejakou pridanou hodnotou, či už ide o prednášku, besedu, alebo stretnutia s tvorcami.“

online prostredníctvom streamovacích alebo VoD platforiem. Potvrďuje to aj fakt, že výrazne narástol aj záujem o uvádzanie filmov zo zbierok SFÚ v televíziách, inštitúcia dnes licenciuje oveľa viac titulov. Aká časť slovenského audiovizuálneho dedičstva je aktuálne zdigitalizovaná a v adekvátnej technickej kvalite?

Poskytovanie licencií na filmy z našich zbierkových fondov streamovacím platformám, prípadne mediálnym službám, ktoré vlastní vysielatelia, v poslednom období narástlo. Filmy zo SFÚ sú dostupné napríklad na platformách Voyo, JOJ Play, DAFilms, Netflix, Google Play, Apple TV, Starmax, lepsi.tv, RIK Plus, čo znamená, že SFÚ má zastúpenie na všetkých kľúčových platformách na našom teritóriu. Šesť klasických filmov máme aj na prestížnej francúzskej platforme LaCinetek. Len v roku 2022 sa pre rozličné VoD platformy licenciovalo spolu 108 kinematografických diel zo SFÚ. Na bežné televízne vysielanie licenciujeme ročne okolo 160 až 180 filmov. Tento pomer sa podľa mňa časom vyrovná a predpokladám, že aj otočí. Na licenciovanie filmov je bezpodmienečne nutné mať ich zdigitalizované a vo vysokej kvalite, aby uspeli. Veľmi ma napríklad potešilo, že na verejnoprávnej Jednotke RTVS sme v nedelnom hlavnom vysielacom čase uviedli z našich zbierok film *Dáždňik sv. Petra* (1958),

ktorý dosiahol také dobré čísla, že dramaturgovia v RTVS zvažujú, že by sa v programe vrátili k filmom z 50. a 60. rokov, ktoré sú excelentne zdigitalizované, a uvádzali by ich v prime time. Toto je možno cesta, ako do budúcnosti významnejším spôsobom poskytnúť divákovi naše audiovizuálne dedičstvo v špičkovej kvalite – divák si to rád pozrie a neprepína, ostane vybranému televíznemu kanálu verný.

Pokiaľ viem, zdigitalizovaná je celá tvorba Dušana Hanáka, prevažná časť Jakubiskovej tvorby a viaceré kľúčové diela slovenskej kinematografie. Je možné vyjadriť počet zdigitalizovaných filmov?

Jedna vec je objem zdigitalizovaných filmov a archivovanie dát v úložiskách v páskovej knižnici SFÚ a v Univerzitnej knižnici Bratislava, druhou vecou je, ktoré filmy majú za sebou aj celý postprodukčný reťazec vrátane retuší obrazu a zvuku. Ak však hovoríme v číslach, tak v digitalizovanej podobe máme približne 1500 titulov, celú tvorbu Dušana Hanáka, všetky filmy od Juraja Jakubiska okrem dvoch titulov *Zbehovia a pútnici* (1968) a *Dovidenia v pekle, priatelia* (1990), ako aj diela Petra Solana, Štefana Uhra, Stanislava Barabáša, Eduarda Grečnera, Dušana Trančíka a ďalších kľúčových slovenských tvorcov. Nedávno sme napríklad na blu-ray nosiči

v prestížnom britskom vydavateľstve Second Run s dosahom na celý anglo-americký trh vydali film Eduarda Grečnera *Drak sa vracia* (1967). Záujem zo zahraničia svedčí o tom, že klasické filmy, ktoré prešli kompletným digitalizačným reťazcom na našom pracovisku, sú kvalitne spracované. Digitálne reštaurovaný film *Drak sa vracia* bude mať svetovú premiéru na MFF v Karlových Varoch, podobne sme tam vlni uviedli digitálne reštaurovaný film Dušana Hanáka *Obrazy starého sveta* za jeho osobnej účasti a s veľkým standig ovation vo veľkej sále Thermalu o 14.00 popoludní. Vo Varoch bude uvedený aj nový dokumentárny film o Edovi Grečnerovi, ktorého je SFÚ koproducentom v spolupráci so spoločnosťou Artileria, a mňa veľmi teší, že jeho režisérom je náš kolega Maroš Brázda. Nadväzuje to na rozbehnutú stratégiu, že v SFÚ sa ku klasickým filmom, ktoré vychádzajú v reedíciách už nie na DVD, ale na blu-ray nosičoch, snažíme dávať pridanú hodnotu tým, že nakrúcame tzv. making of (filmy o filme).

Digitalizácia audiovizuálneho dedičstva je prioritou, no okrem filmov sú súčasťou nášho dedičstva aj nefilmové materiály. Myslím tým obrovské počty listinných a fotografických materiálov, ktoré má ústav v archíve delimitáciou z Koliby. Ich zdigitalizovanie je takisto pred-

pokladom, aby bol SFÚ modernou inštitúciou 21. storočia. V akom stave je digitalizácia iných ako filmových materiálov a koľko si to bude vyžadovať času pri aktuálnych personálnych kapacitách?

Dôležité je digitalizovať nielen audiovizuálny obsah, teda filmy, ktoré copyrightovo spadajú pod SFÚ, rovnako dôležité je digitalizovať kompletný listinný archív, ktorý sme celý prevzali z Koliby. V tejto chvíli sa stále spracúva a katalogizuje. Bohužiaľ, ten archív je obrovský – súčasťou SFÚ sa po privatizácii Slovenskej filmovej tvorby stalo všetko, čo sa v kinematografii udia- lo do roku 1996. Tieto listinné materiály sa nachádzajú v priestoroch, ktoré majú požadovanú vlhkosť a teplotu, staráme sa o ne, ale chýbajú nám ľudské zdroje a financie na urýchlenie ich katalogizácie a digitalizácie. Niečo z toho je už spracované a nachádza sa v informačnom systéme SK CINEMA, kde v súčasnosti máme okolo 90 000 digitálnych objektov. No ide o proces na dlhšie trate, aj keď vďaka špičkovej práci našich kolegov archivárov vieme vyhľadať informácie, ktoré potrebujeme na naše činnosti i pre externé prostredie. V tejto súvislosti je dôležité povedať, že SFÚ má už vyrovnané všetky koprodukčné vzťahy s Českou republikou v novom právnom systéme. Všetky filmy, ktoré vznikali na Barrandove alebo v Zlíne ako československé, sú upravené novými zmluvami uzatvorenými s českým Štátnym fondom kinematografie. Zmluvy presne definujú delenie tržieb, riešia otázku negatívov a ďalších materiálov. Mojou ambíciou je urobiť podobné kroky aj voči RTVS a zahraničným koprodukciami s nemeckými, talianskymi alebo francúzskymi spoločnosťami. Novým zmluvným dodatkom je už napríklad potvrdený právny vzťah s koproducentmi filmu *Perinbaba* (1985), ktorý presne pomenúva, ako sa delia výnosy a akým spôsobom sa riešia negatívy a ďalšie materiály.

Pred SFÚ je stále mnoho úloh, no keď sa obzrieme, v jeho šesťdesiatročnej histórii sú určite mílniky určujúce súčasné postavenie a status inštitúcie. Ústav vediete už niekoľko rokov a aktuálne ste znovuzvolený na pozíciu generálneho riaditeľa, ale v SFÚ ste pracovali aj predtým. Čo považujete za dôležité a čo sa SFÚ podarilo pod vašim vedením dosiahnuť?

Slovenský filmový ústav je inštitúcia, ktorá začínala so štyrmi zamestnancami, dnes ich máme osemdesiatšesť. Košatost činností, ktoré SFÚ vykonáva, nie je daná len tým, čo je napísané v zákone o audiovizíi, ale vyplýva z každodenného audiovizuálneho života, ktorý v SFÚ žijeme. Za kľúčové mílniky, ktoré SFÚ v minulom období determinovali, považujem vyrovnanie sa s minulosťou vo vzťahu ku Kolibe, keď sme dostali do správy štátnej inštitúcie všetky zabezpečovacie a rozmnožovacie materiály. Možno je to pre mnohých ľudí dávno, ale keď bola počas Mečiarovej vlády politicky sprivatizovaná Koliba, prebiehali veľké spory o audiovizuálne dedičstvo. Bolo veľmi zložité ustáť sídelnú budovu ústavu na Grösslingovej ulici a dostať všetky zabezpečovacie materiály, negatívy, kombinované kópie a medzinárodné pásy pod našu ochranu, aby sme mohli byť za ne zodpovední a starať sa o ne spôsobom, ktorý sa dnes

ukázal ako správny. To je alfa a omega pre túto inštitúciu. Dôležitým bodom pre SFÚ bolo aj to, že sa v roku 2007 stal inštitúciou zriadenou zo zákona, ktorý okrem iného jednoznačne definuje aj výkon práv k slovenským filmom vyrobeným štátom pred rokom 1997; dnes sa riadime novelizovaným zákonom o audiovizíi č. 40/2015 Z. z. Zabudnúť by sme nemali ani na fakt, že SFÚ sa stal prevádzkovateľom Kina Lumière a v roku 2011 začal zabezpečovať jeho kompletný režim.

Do výberového konania na pozíciu generálneho riaditeľa ste sa hlásili s projektom riadenia nazvaným *Obnova – kontinuita – rozvoj*. Pod obnovou rozumieme návrat k činnostiam, ktoré pozastavil požiar v SFÚ, pod kontinuitou pokračovanie nastavených činností a procesov. Čo si máme predstaviť pod pojmom rozvoj? Plánujete nejaké činnosti, predovšetkým vo vzťahu k používateľom služieb SFÚ, modernizovať?

Určite by sme chceli SFÚ nielen udržať, ale aj rozvíjať, chceli by sme byť nápomocní jeho používateľom a návštevníkom. Mám na mysli hlavne zbierkové fondy, knižnicu a dokumentáciu, kde v dohľadnom čase plánujeme poskytovanie a sprístupňovanie informácií online bez potreby navštíviť sídelnú budovu SFÚ. Pripravujeme kompletnú prestavbu webových stránok inštitúcie s dôrazom na priateľskejší prístup pre používateľov. Nové stránky by mali byť spustené v druhom polroku 2023 a od roku 2024 by sa mal pridať aj redizajnovaný časopis *Film.sk*, ktorý z aktuálneho duálneho režimu vychádzania v printovej a online podobe postupne zostane len v online priestore, kde bude oveľa aktívnejšie komunikovať s čitateľmi.

SFÚ sa netají ani tým, že chce zriadiť Múzeum slovenského filmu. Ako vyzerá táto idea dnes a vidíte ju reálne?

Táto téma rezonuje už dlhšie a o vznik filmového múzea sa budeme usilovať aj naďalej. SFÚ je súčasťou projektu Kultúrneho centra Hurban, ktorý zastrešujú viaceré inštitúcie. No keďže predpokladáme, že nasledujúce roky budú z hľadiska financovania nielen kultúry reštriktívne a finančné prostriedky sa budú ziskávať zložito, v súčasnosti uvažujeme o zriadení malého filmového múzea v priestoroch predajne Klapka.sk na Grösslingovej, ktorá sa po rekonštrukcii Kina Lumière presunie do objektu na Špitálskej. Toto múzeum by malo byť interaktívne, nachádzať by sa v ňom mali rôzne objekty súvisiace s filmom, ale aj vizualizácie našich fondov. Zámerom je vytvoriť edukatívne stredisko s možnosťou využívať aj kinosálu v sídelnej budove SFÚ pre 30 ľudí, kde by sme radi organizovali aktivity pre školy na zoznámenie sa s históriou aj súčasnosťou kinematografie. Nie je to úplne nedostupná meta a bol by som rád, keby sa nám ju v roku 2024 podarilo realizovať. Ale opakujem, že ťažisko činnosti SFÚ je v tejto chvíli jasné – obnova digitálnej audiovizíe a Kina Lumière. Keď sa podarí dať tieto dve pracoviská do stavu, ktorý sme poznali pred 20. septembrom 2022, budeme môcť intenzívnejšie pristúpiť k rozvoju ostatných aktivít a k ďalším plánom. ◀

— text: Jana Dudková / filmová teoretička —
 Foto: Filmtopia

„Kdo se choulí v závětrí, nikdy život nespatri“

Po uvedení filmu *Poznámky z Eremocénu*, ktorým Viera Čákanyová symbolicky zavřila svoju trilógiu o klimatickej zmene a umelej inteligencii, prichádza do kín ďalší film o klimatickej hrozbe produkovaný v našich končinách.

Česká režisérka Veronika Lišková sa klimatickej hrozbe venuje v kombinácii s ďalšou aktuálnou témou: témou prisťahovalectva a s ním spojených napätí. Podobne ako Čákanyová si vyberá vzdialenú destináciu, kde slovenskí a českí filmári nemajú vo zvyku nakrúcať: v tomto prípade najsevernejšie mesto sveta, Longyearbyen na Špicbergoch. Sleduje mladú českú sociálnu antropologičku, ktorá sa sem s manželom a dvoma deťmi presťahuje, aby unikla pocitu dusivosti, ktorú v nej vyvoláva život v Prahe, a zároveň skúmala miestnu komunitu čeliacu akcelerujúcim a nielen klimatickým zmenám.

Veronika Lišková sa doteraz venovala najmä filmom o umení a nakrútila aj kontroverzný dokument o pedofílii *Danielov svet* (2014). V porovnaní s predchádzajúcou tvorbou tentoraz nakrútila pozoruhodne intímny film s dôrazom na severskú krajinu a pomalé tempo, plné prirodzene temných, súmračných scenérií. Úvodné verše „kdo se choulí v závětrí, nikdy život nespatri“ vystihujú odvrátenú stránku tejto krásnej, ale drsnej krajiny, vo fyzickom aj v geopolitickom zmysle.

Snehom a ľadom obkolesená krajina takmer bez vegetácie, nízky počet slnečných hodín a vzdialenosť od domova zrejme nie sú snom väčšiny ľudí, no antropologička Zdenka sa až tu začala cítiť doma. Dobré sa tu cítiť aj jej malé deti a zrejme aj manžel. Zdá sa, že Zdenke už nič nechýba. Aj v práci vidí hlboký zmysel a verí, že by vďaka svojim zručnostiam mohla miestnym pomôcť porozumieť zmenám, ktorými prechádzajú.

Situácia sa však pozvoľna mení. Ako prvý si uvedomí pokrytectvo lokálnej politiky manžel: hovorí, že snaha urobiť z mesta ekologickú zónu môže znamenať zvýšenie uhlíkovej stopy v iných kútoch sveta. Keď začne precitať aj Zdenka, režisérka po počiatočných informačných rozhovoroch s nóorskymi občanmi začína dávkovať aj rozhovory s prisťahovalcami. Longyearbyen totiž má len 2 500 obyvateľov, patria však až k 52 národnostiam. Z pô-

vodných obyvateľov v meste nezostal takmer nikto, napriek tomu sa tu prejavujú snahy navrátiť mu jeho nóorský charakter. Raj na zemi sa mení na Hlavu 22: na jednej strane sa od prisťahovalcov žiada znalosť nóřiny, no zároveň úrady nevedia poskytnúť priestory ani pri svojpomocne zorganizovaných jazykových kurzoch. Zdenka začína cítiť, že tu nie je až taká vítaná, hoci jej priame kontakty sú srdečné a prajné. A začína si uvedomovať aj to, koľkým ľuďom by chcela, no nevie pomôcť.

V *Návštevníkoch* sa spájajú dve témy, ktorých súvis si začíname uvedomovať až v posledných rokoch: klimatická zmena a nárast počtu migrantov. No tu ide o prostredie, kde by sme ich spojenie nepredpokladali: žiadni ľudia utekajúci pred klimatickou pohromou – suchom, hladomorom či vojnami (slovo vojna zaznie len raz, pri etiópskom vesmírnom fyzikovi, ktorý si nevie nájsť prácu ani bývanie a hrozí mu návrat do vlasti). Žiadne úrodné cieľové krajiny ani snaha ochrániť európsku pevnosť – nachádzame sa na jej severnom okraji. Jedinou výhodou tohto kúta sveta je, že sa sem dá dostať bez vízovej povinnosti, no cudzinci sú podprahovo považovaní skôr za dočasných hostí. Za návštevníkov.

Časť filmu vznikla počas pandémie, keď režisérka nemohla do Nórska vycestovať. Filmu to dodalo na intimitu, keďže rodina sa natáčala aj sama. Intímne rozhovory a monológy protagonistky, prednášané úprimne a často až s poetickými vlohami, sa striedajú s monumentálnymi zábermi širšej krajiny pod snehom, no postupne aj so zábermi na motorové vozidlá, ktoré ju brzdia a ohrozujú. Zábery veľrýb v mori sa prelínajú so spomienkou protagonistky na rozkvitnuté jablone počas pohrebu jej matky. Na ne sa pokúsila zabudnúť, potlačiť úzkosť zo smrti blízkej osoby, no práve ony jej nakoniec začínajú chýbať. Zdenka sa vracia domov – zrejme na zelený český vidiek. Koľkí ďalší návštevníci sa vrátili predčasne? ◀

Návštevníci (Česko/Nórsko/Slovensko, 2022) NÁMET, SCENÁR, RÉŽIA Veronika Lišková KAMERA Vojtěch Vančura STRIH Marek Šulík HUDBA Jonatán Pastirčák MINUTÁŽ 83 min. HODNOTENIE ●●●● DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 11. 5. 2023

— text: Zuzana Mojžišová / filmová publicistka
 a spisovateľka — foto: ASFK —

Uprostred lásky, uprostred zloby

Niekedy sa človek pristihne, že mu hlavou blúdi nástojčivá, hoci nezmyselná myšlienka – dejiny a politika by mali byť zakázané, lebo sú neraz hrozne hlúpe, chrapúncke, siahajú človeku na život celkom zblízka, pričasto im je, najmä v detskom veku, vydaný napospas. Lenže pred zákazom dejín a politiky by museli byť zakázaní ľudia. Jasné, občas sa nájde ozdobná ihla v kope sena, možno aj dve alebo tri, a diamant v hnojisku či poklad na dne morskom... Dejiny a politika sa vo filme *Susedia* (2021) režiséra Mana Khalila zaháňajú pazúrmí aj po malom chlapcovi Šerovi.

Mano Khalil (1964) sa narodil v Sýrii, študoval právo v Damasku, neskôr réžiu hraného filmu v Bratislave na Vysokej škole múzických umení. Po absolutoriu pracoval pre televíziu, v roku 1996 sa presídlil do Švajčiarska, kde žije a tvorí aj pod hlavičkou vlastnej produkčnej spoločnosti Frame Film. Mano Khalil je kurdskeho pôvodu, čo jasne dokladujú aj viaceré z jeho filmov: *David der Tolhildan* (David Tolhildančan, 2006, dokumentárny portrét mladého Švajčiara, ktorý opúšťa pohodlie západnej civilizácie a stáva sa v Turecku prokurdským bojovníkom), *Naša rajská záhradka* (2010, dokument o záhradkárskych kolónii v Berne, ktorú obhospodarujú imigranti rôznych národností), *Včelár* (2013, príbeh chovateľa včiel, ktorý sa po osobných katastrofách spôsobených turecko-kurdskou vojnou vydáva hľadať šťastie do Švajčiarska) či *Lastovička* (2016, film o mladej žene, ktorá zo Švajčiarska vycestuje do časti Iránu obývanej Kurdmi, aby pátrala po príbehu svojho otca)... a napokon aj najnovší *Susedia*. Dokonca aj vtedy, keď kurdska otázka nie je v centre deja, dotýka sa Khalil tém súvisiacich s (nielen) jeho životným príbehom, napríklad so stratou vlasti a s umeleckou tvorbou v novom prostredí v hranom filme *Bunte Träume* (Pestofarebné sny, 2004) alebo v dokumentárnej snímke *Hafis a Mara* (2018) o libanonsko-švajčiarskom výtvarníkovi a jeho manželke.

Dej filmu *Susedia* (ocenenia získal okrem iného na MFF Šanghaj, Hollywood Arab Film Festival, Honk Kong Asian Film Festival, MFF Red Sea) sa odohráva v pohraničnom pásme medzi Sýriou a Tureckom. V strážnych búdkach patrolujú vojaci vyzbrojení ostrými nábojmi. Osemdesiate roky minulého storočia, vláda Háfiza al-Asa-

da, kult osobnosti, na čele štátu marxistická strana Baas Dedinu, ktorej príbehy budeme sledovať, tvorí zopár domov, v nízkej budove s jedinou ponorou triedou sídli škola, obyvatelia sa živia farmárčením či obchodovaním, trio starých mužov pofajčieva na lavičke a komentuje dianie. Okrem Kurdov žije v obci posledná židovská rodina. Šero, najstarší syn milujúcej rodiny, túži pozerat kreslené filmy v televízii ako deti z mesta, lenže to by musela byť dedina elektrifikovaná. Naopak, netúži chodiť do školy, no musí, cíti sa tam vystrašene, nerozumie učiteľovmu jazyku, jeho zmysľaniu, jeho výchovným metódam, jeho sociálnemu inžinierstvu hrubého zrna. Radšej chodí v deň sabatu so strýkom, s otcom či aj sám zapáliť susedom sviečky a sporák...

Mozaikovití *Susedia* Mana Khalila, priznane v mnohom autobiografickí, sú výnimoční prostredím, dobou a insiderským kurdským pohľadom, schopným zastávať sa aj ostatných ostrakizovaných. Vanie z nich smútok – priveľa ľudí stále a vždy znova baží po tom čudnom druhu moci postavenom na nenávisti a zvrátenej radosť z ponížovania iných. Khalilovi *Susedia* sú miestami mierne režijne či v strihu neohrabaní, neplynulí... Obrazovo veľmi príťažliví. Trochu aj nostalgickí, lebo rozprávajú o detstve so všetkým, čo k tomu, minimálne v kinematografii, patrí – vnímavá hlavná postava, zakázané hry, konflikt s autoritami, trochu fekálií, nejaké to zvieratko, nakúkanie do sprchy... Film svoje nedostatky umne vyvažuje jemnou prekvapivosťou a najmä humorom. Pamätám si ešte z vysokoškolských čias, že Mano sa napriek všetkému naokolo vždy rád smial. ◀

Susedia (Nachbarn, Švajčiarsko, 2021) SCENÁR A RÉŽIA Mano Khalil KAMERA Stéphane Kuthy HUDBA Mario Batković STRIH Thomas Bachmann HRAJÚ Nasima Aldaher, Serhed Khalil, Jay Abdo, Derya Uygurlar, Tuna Dwek, Jalal Altawil, Ismail Zagros, Bengin Ali MINUTÁŽ 124 min. HODNOTENIE ●●●¼ DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 11. 5. 2023

— text: Žofia Ščuroková / poslucháčka
Katedry filmových štúdií FTF VŠMU
— foto: Filmtopia —

Letmé dotyky

Ušit' kvalitný kaftan, dediaci sa z generácie na generáciu, vyžaduje jemnosť a trpezlivosť. Ušit' (filmové)

vzťahy založené na vzájomnom porozumení je možné s využitím rovnakých vlastností.

Je to však ťažšie. A nie vždy sa to podarí.

Modrý kaftan je v poradí druhým celovečerným hraným filmom marockej režisérky Marayam Touzani. Premiéru mal na festivale v Cannes v sekcii Un certain regard, kde získal cenu FIPRESCI. Rovnako ako v prípade predošlej snímky *Adam* (2019) aj tentoraz ide o intímnu drámu. Prostredie pekárne nahradila útulnejšia krajčírka dielňa, dve protagonistky zase manželský pár a ich učen.

Zatiaľ čo Mina je hlavou obchodu a zabezpečuje jeho chod, Halim šije tradičné odevy. Pre časovú náročnosť ručnej výroby a Minin zlý zdravotný stav prijímú nového učňa Youssefa, do ktorého sa Halim postupne zamiluje. Vznik milostného trojuholníka prekvapivo nenaplní priestor expresívnymi výbuchmi emócií. Halim, Mina a Youssef sú v slovách aj činoch umiernení, prechováajú voči sebe porozumenie a rešpekt. Emócie sa ukrývajú v pohľadoch a jemných, ba až zbožných dotykoch. Ako tela, tak látky, s ktorou Halim pracuje. Poetizujúcej kame-re Virginie Surdej sa však množstvom záberov na odevy snímané vo veľkých detailoch nedarí zaplátať všetky nedostatky snímky. Prístup do emočného sveta postáv je oklieštený.

Marayam Touzani ponúka až príliš idealizovanú predstavu o tom, ako vzťahy fungujú, priam najideálnejšiu verziu toho, ako by mohol byť stav, v ktorom sa protagonisti ocitli, riešený. Ako v rozprávke, kde majú všetci nevyčerpatelnú studnicu empatie a altruizmu, simplifikuje vzťahy a možné dôsledky. Môže byť láska medzi Minou a Halimom naozaj taká čistá, aj keď je to iný typ lásky, než býva v manželskom zväzku zvykom?

Touzani nezatína príliš hlboko do živého. Situácie neexponuje tak, aby bolo dostatočne jasné, do čoho Youssef vlastne vstupuje. Vedela Mina o manželovej homosexualite a zotrvanie v manželstve bolo tichou dohodou? Alebo sa to dozvedá až po dvadsiatich piatich rokoch? Režisérka necháva publikum tápať. Variovanie medzi

dvoma možnosťami so sebou prináša dvojaké nahliadanie na dynamiku vzťahu postáv a motivácie ich činov. Neumožňuje uvažovať o tom, či zdravotné problémy a zlá finančná situácia ovplyvnili rozhodnutie manželov zostať spolu. Iba veľmi povrchno poukazuje na fakt, že Halim vystavoval Minu (bez jej vedomia alebo s povolením?) nebezpečenstvu vyplývajúcejmu z právnych postihov voči homosexuálom v Maroku. Hlbšie neskúma ani pocity ženy žijúcej v dlhodobom nenaplnenom manželstve. Vydzovanie akýchkoľvek záverov sa tak zákonite mení na kostrbaté domnienky.

Prvá polovica filmu pôsobí vyprázdnená. Časté prechody medzi prostredím obchodu a domácnosťou Míny a Halima sú príliš útržkovité, situácie repetitívne a miestami ťažkopádne. Film dostáva ucelenejšiu podobu až neskôr. Konfrontácia medzi postavami predsa len nastane a veci sa dajú do pohybu.

Ak *Modrý kaftan* v niečom vyniká, nie je to vykresľovanie komplexných charakterov, ale otváranie problematiky tradície a dedičstva predošlých generácií. Trojica aktívne popiera spoločenské usporiadanie, v ktorom žije. Hádam najvýraznejšie Mina, svojou rúznosťou a angažovanosťou v podnikaní sa vymaňuje z pozície submisívnej ženy, držiacej sa v úzadí. Umenie šiť kaftany, Halimovo zdedené remeslo, už nie je komu odovzdať. Vymierajúca tradícia zároveň čelí tlakom moderného sveta – dopytu po rýchlejšej automatizovanej výrobe a „štýlových“ strihoch. Javí sa, že zmeny majú drastickéjšie dôsledky tam, kde to nie je až také potrebné, a naopak. Halim, Mina a Youssef sú nútení balansovať medzi želaným a stanoveným, hľadať spôsoby, ako prijímať nové, bez nutnosti vzdať sa všetkého, čo bolo predtým. Škoda, že látka ich pestrofarebného príbehu nebola šitá s rovnakou precíznosťou, s akou Halim vykonáva svoje remeslo. ◀

Modrý kaftan (Le Bleu du caftan, Francúzsko, Maroko, Belgicko, 2022) RÉŽIA Marayam Touzani SCENÁR M. Touzani, Nabil Ayouch KAMERA Virginie Surdej STRIH Nicolas Rumpf ZVUK Nassim El Mounabbih HUDBA Kristian Eidnes Andersen HRAJÚ Lubna Azabal, Saleh Bakri, Ayoub Missioui MINUTÁŽ 122 min. HODNOTENIE ●●●¼ DISTRIBUČNÁ PREMIÉRA 25. 5. 2023

moje obľúbené slovenské filmy

Katarína Poliačiková

[vizuálna umelkyňa]

Úplne prvým zásadným filmom bola pre mňa Jakubiskova *Perinbaba*. Ani nie tak pre lúboštnú story, i keď tá ma ako dieťa určite zaujímala tiež. Podstatná pre mňa bola režisérova podmanivá surreálna vizualita a predovšetkým to, že dal veľký priestor a doslova i tvár smrti, teda niečomu, čo bolo (a stále do veľkej miery je) v našej spoločnosti tabu. Jakubiskovu Zubatú som milovala a zároveň som z nej mala strach. Myslím, že pre mňa ako dieťa bolo zásadné vidieť tieto obrazy a čiastočne si tak vyplniť určité prázdne miesta v porozumení svetu. Aj dnes s odstupom mnohých rokov ma fascinuje, ako Jakubisko spravil zo smrti niečo premenlivé – niečo, čo má mnoho tvárí, čo je strašidelné i zvodné zároveň. S touto témou súvisí i ďalší obľúbený film, tentoraz súčasný a od ženy režisérky. Krátky film *Strigov* Barbory Berezňákovéj sa ma dotkol veľmi hlboko. Predstavuje pre mňa výborné spojenie formy a obsahu. Režisérke a súčasne kameramanke sa prostredníctvom práce s kamerou (ako aj vďaka neurozprávanosti) podarilo komunikovať niečo rýdzo osobné bez toho, aby skĺzla do pátosu. *Strigov* je bolestivý i poetický návrat do sveta, ktorý už nie je – sveta, v ktorom azda ešte vedeli, ako si „posedieť“ so žiaľom, ktorý odchod blízkeho sprevádza. V Bratislave žijem 16 rokov, a ak by som chcela niekomu zo svojich vzdialených blízkych predstaviť toto mesto, poviem, nech si pozrie film *Čiary*. Barbora Sliepková v ňom dokázala zachytiť nuansy a špecifiká Bratislavy cez osobité rozprávania a vizualitu. Na tomto filme oceňujem i to, že okrem jeho dokumentárnej roviny vo vzťahu ku konkrétnemu miestu sa v *Čiarach* vynárajú témy – osamelosť, vzťahy, kariéra, snaha o zmenu –, ktoré presahujú lokálne prostredie a prehovárajú k publiku z rôznych kontextov.

A nedávno som videla *Bielu na bielej* od Viery Čákanyovej. Celkovo ma vždy zaujímajú „vedľajšie produkty“ veľkých projektov – niečo, čo vznikne akoby mimochodom a vďaka tomu v sebe nesie istú ľahkosť a presvedčivosť, silu. Myslím, že tento film je dobrým príkladom takejto situácie. ◀

zásadné filmy

Jana Skořepová [producentka a scenáristka]

Od štyroch rokov som vyrastala v Bratislave, preto som vďaka príjmu ORF mala prístup okrem filmov oficiálne povolených alebo odporúčaných režimom aj k filmom tzv. západným. Keď rakúsky vysielateľ uviedol nejakú americkú novinku, bol to pre nás vždy sviatok. Takto som videla napríklad *Čatu* Olivera Stona, ktorá mnou hlboko otriasla. Ale aj vianočnú klasiku *Nieko to rád horúce* – doteraz obdivujem, aká je to skvelá komédia.

Ešte pred revolúciou som sa prostredníctvom tajného súkromného premietania dostala k Scorseseho výnimočnému filmu *Posledné pokušenie Krista*, ktorému nepomohlo ani to, že železná opona spadla. Doteraz nerozumiem, prečo sa cirkev tohto filmu tak bojí.

Ako študentka scenáristiky na VŠMU som sa snažila vidieť všetko, čo bolo v trezore, alebo jednoducho vidieť všetko, čo bolo kedy nakrútené (až časom som zistila, že to naozaj nejde). Očarili ma filmy *Noc* či *Zväčšenina* od Antonioniho (mal u mňa prednosť pred Fellinim) alebo *Obrazy starého sveta* či 322 Dušana Hanáka (on mal zasa prednosť pred Jakubiskom). A zamilovala som sa do filmov *Údolí včel* alebo *Je třeba zabít Sekala*, tvorby scenáristov Vladimíra Kórnera a Jiřího Křižana.

Neskôr som zistila, že mám rada žánrové rozprávania a dobre vystavaný príbeh. Práca s napätím, s archetypmi a schopnosť viesť divákove emócie je to, čo ma baví ako kreatívnu producentku televíznych seriálov, ale aj ako scenáristku. Dokážem oceniť bravúrne vybudovaného *Krstného otca*, *Osvietenie*, *Mlčanie jahniat* či animák *Hľadá sa Nemo*. A, samozrejme, stále ma baví *Votrelce*, videla som ho snád stokrát. Mám rada aj vojnové filmy. Tie z detstva páchli ruskou propagandou, skutočnú hrôzu som zažila až pri filmoch *Chod' a pozeraj sa*, *Apokalypsa*, *Lovec jeleňov* alebo pri novšom *1917*.

Špecifickým obdobím pre mňa bolo pôsobenie v Slovenskej televízii, kde som objavila kúzllo slovenskej filmovej televíznej tvorby. *Baladu* o *siedmich obesných*, *Krotkú* a mnohé ďalšie považujem za národný poklad.

V poslednom období si uvedomujem, že bytostne potrebujem ženské príbehy. Nemyslím tým feministické agitky, ale hlbokú múdrosť a skúsenosť žien prenesenú na plátno. Už v minulosti ma očarilo *Piano* Jane Campion, od tej chvíle ma poteší každý jej nový projekt. Pred pár rokmi ma dostal film *Divočina* od Jeana Marca Vallého alebo veľmi osobný príbeh scenáristky Katy Wéber *Čriepky ženy*. Pri filmoch, ktoré sa dotýkajú mojej duše, si dovoľm v kine aj plakať. Naposledy ma takto vyviedol z rovnováhy *Šubuk* od Jaceka Lusiňského alebo *Emigranti* Erika Poppeho. ◀

Neviditeľné profesie Slovenského filmového ústavu: technická kontrola filmov

Pri príležitosti 60. výročia Slovenského filmového ústavu sa v tejto rubrike chceme pozrieť na jeho zamestnancov a zamestnankyne, o ktorých práci sa verejnosť málokedy dozvedá a už vôbec nie z ich vlastného rozprávania.

Na prízemí SFÚ na Grösslingovej 32 sa nachádza pracovisko technickej kontroly filmových kópií. Filmové kópie uložené v Národnom filmovom archíve SFÚ sú síce uskladnené v optimálnych podmienkach, no občas sa niektoré premietajú v kinosálach na Slovensku či v zahraničí, prípadne sa posielajú na prepis – či už preto, lebo filmové dielo má byť digitalizované, uvedené v televízii, vydané na digitálnom nosiči, alebo sa má fragment z neho objaviť v pripravovanom filme. Pred každým „výjazdom“ z archívu, ako aj po ňom treba kópie skontrolovať. Všetky kópie okrem toho treba kontrolovať pravidelne raz za niekoľko rokov. Každý materiál podlieha času – lepidlá a lepiace pásky, ktorými boli filmové pásy opravované, po čase tuhnu a praskajú. Acetátových kópií sa týka aj tzv. octový syndróm – degradácia acetátového filmového materiálu, ktorú sprevádza charakteristický pach octu.

„Okrem pravidelnej kontroly archívnych filmových kópií a kontroly pred odoslaním na prepis alebo pri návrate z externého prostredia sa kontrolujú aj nové akvizície,“ hovorí zástupkyňa vedúcej oddelenia filmového archívu, ktorá má na starosti okrem iného aj externé prepisy filmových kópií. „Môžu to byť napríklad zbierky filmových zberateľov, amatérske 8 mm alebo 16 mm filmové pásy, ktoré

niekto našiel v pozostalosti príbuzného, či kotúče objavené niekde na povale. Tieto materiály sa kontrolujú oddelene od kópií z archívu, pretože môžu byť nielen poškodené, ale napríklad aj napadnuté plesňami. V takom prípade sa posielajú na odborné ošetrovanie a odplesnenie do Filmových laboratórií v Zlíne. Záchrana a obnova archívnych filmových kópií prebieha pod dohľadom odborníka Štefana Komorného.“

Oddelenie filmového archívu sa všetky filmové kópie pokúša ošetriť a zachovať pre budúcnosť. Okrem slovenských hraných a non-fiction filmov sa oddelenie stará aj o vybrané filmové kópie zahraničných filmov – napríklad tých, ktoré po zániku štátnej požičovne filmov prešli do fondov Národného filmového archívu.

Samotnú technickú kontrolu filmových kópií realizujú Viera Tehlárová, Mária Kubincová, Jana Stašíková, Zdenka Hercegová a Eva Leštachová. Všetky kedysi pracovali ako strihačky v laboratóriách na Kolibe, kde podľa negatívov pripravovali napríklad servisné kópie alebo prvé kombinované kópie. S ukončením činnosti laboratórií našli útočisko v SFÚ. Pri technickej kontrole občas narazia aj na filmy, ktoré kedysi v laboratóriách samy skladali. „Vtedy sa ešte nepoužívala lepiaca páska, pás sme museli zdrsnovať škrabkaním a naniest' naň lepidlo. Každý záber sme ručne označovali tušom. Pri

kontrole filmov veľakrát vidím svoje vlastné písmo,“ hovorí Viera Tehlárová.

„Keď k nám príde filmová kópia, skontrolujeme, či nie sú nejaké časti rozlepené alebo poškodené. Ak áno, podpíšeme ich. Páska, s ktorou dnes pracujeme je ‚scotchka‘ z Ameriky. Vydrží vlhko aj teplo, nerozpadne sa. Acetátové filmy sa čistia liehom. Novšie polyesterové čistíme nasucho od prachu. Pracujeme v rukavičkách – nielen preto, aby sa filmové kópie nepoškodili, ale aj preto, aby sme sa o ich hrany neporezali,“ vysvetľuje Tehlárová.

Okrem opravovania kópií vedú zamestnankyne o filmoch podrobné záznamy. „Zisťujeme, či sú na kópii titulky a aké, a podľa miery poškodenia ju ohodnotíme známku od 1 do 4. Skontrolujeme metráž a vypočítame z nej minútáž. Vyčistenú kópiu previnieme. Ak ju posielame do kina, previnieme ju emulziou dovnútra a od konca. K prvému kotúču pridáme záznam, z ktorého premietač vidí stav kópie, mieru osúchania aj počet zlepov. Ak kópiu posielame na prepis, previnieme ju naopak, emulziou von,“ hovorí Tehlárová. V závislosti od miery poškodenia kópie denne skontroluje jeden-dva celovečerné filmy.

Zahrančné filmy z filmotéky, ktoré sa už mnohokrát premietali, sú opotrebovanejšie. Slovenské filmy sú spravidla vo veľmi dobrom stave. Záznamy o kópiách

Kolektív pracovníčok technickej kontroly filmových kópií SFÚ —

od pracovníčok technickej kontroly ďalej spracúva Michal Seman, ktorý má v oddelení filmového archívu na starosti slovenské fondy. Kontrole slovenských filmov, najmä krátkometrážnych, týždenníkov či mesačníkov, sa venuje Jana Stašíková. „Ak je film ohodnotený známkou 1, dokážem ich skontrolovať aj šesť denne,“ hovorí. „To, koľko filmov denne spracujem, však býva rôzne, lebo krátky film môže mať tri aj štyri diely, stredometrážny niekedy aj šesť. Ak treba napríklad pripraviť viac filmov na prepis, človek tu zostáva aj dlhšie a vtedy ich urobím aj viac,“ dodáva Stašíková.

Technická kontrola filmov je skutočne takmer neviditeľná, no o to zásadnejšia práca. Rukami zamestnankyň denne prechádzajú kilometre filmových pásov. Niektoré potom vo voľnom čase napriek únave prstov relaxujú ručnými prácami. Iné si ruky uvoľnia a idú... do kina. ◀



Jelena Paštěková, filmová a literárna historička a teoretička

Milý Slovenský filmový ústav!

———— Vždy si bol pre mňa bezbariérovou inštitúciou. Prekvapilo ma, že si mladší ako ja, hoci nevyzeráš. Viem, do školy si chodiť nemohol, boli ťažké časy. Zrodil si sa z potreby spravovať, opatrovať a uschovávať krehké celuloidové dedičstvo. Prvým zhromažďovateľom bol slovenský historik-samouk Ivan Rumanovský – pozdravujem na súčasnej adrese. Ústav vznikol až r. 1963 v rámci revitalizácie činnosti Česko-slovenského filmového ústavu. Tak vznikol dôvod na oslavu Tvojich okrúhlin. Slovenská pobočka sídlila na Rybnom námestí v bývalom Meštianskom pivovare, až kým ju nepostihla asanácia ako všetko okolité v rámci výstavby Mosta SNP a nepresťahovali Ťa na Ulicu Červenej armády. Na Slovensku sa obnova kultúrnej pamäti často začína deštrukciou. K jej zachovaniu patrí odhodlanie.

Milý Slovenský filmový ústav!

———— Vôbec nie si starý, si jarý. Som v pokušení porušiť rodovú korektnosť. Chcela by som Ťa nazvať svojou *alma mater*. Hoci ani nie si univerzitou, ani ma fyzicky neživíš. Si skôr kamarát*ka. Bližšie sme sa zoznámili okolo roku 1972 a predstavil nás Peter Mihálik. Najmagickejšie mi znelo meno Gerda (Sýkorová), ktorá mi umožnila chodiť medzi policami knižnice a čítať tajomstvá ciest filmového poznania. To miesto som vtedy poznala intímnejšie ako Tvoju takmer súkromnú projekciu. Čoskoro však došlo na lámanie chleba. V tej projekcii som absolvovala svoju prvú verejnú prednášku. Konala sa v rámci nultého ročníka Malej filmovej akadémie mládeže a mala som obrovskú trénu. Si súčasťou môjho osobného zdolávania prekážok.

Milý Slovenský filmový ústav!

———— Dvakrát nevstúpiš do tej istej rieky. Svoju chôdzu sme zosynchronizovali až začiatkom deväťdesiatych. Vtedy som sa na chvíľu stala Tvojou rovesníčkou. Ako vedúca oddelenia výskumu a edičnej činnosti, tak znel administratívny názov môjho pracovného zaradenia. Stáli pred nami rovnaké úlohy. Dovtedajšie Tvoje texty sa rozmnožovali na rotaprinte a na zadnej strane stál povinný nápis NE-PREDAJNÉ. Len pre vnútornú potrebu. Znelo to konšpiračne. Príčiniť som sa o to, že Tvoje edície nadobudli verejnú tvár a mohli sa dostať ku všetkým čitateľom, aj mimo ústavu. Na Tvojej pôde sa začal aj moderný výskum dejín slovenského filmu s potrebným inštitucionálnym zabezpečením. Po dlhom období iniciácie dejín slovenského filmu nastalo obdobie zrodu. Nevadí, že naše vtedajšie predstavy o budúcnosti rukopisu skorigovala politická prítomnosť roku 1993. Tvojho riaditeľa Martina Šmatláka s celým výskumným oddelením prepustili, archív však naďalej ochraňoval Peter Dubecký. Pod jeho krídlami sa ústav rozrystal, jeho rady rozšírili mnohí absolventi VŠMU. Máš vyše osemdesiat zamestnancov a zamestnankýň!

Milý Slovenský filmový ústav!

———— Na začiatku film veril, že dôvodom jeho vynálezu

je fotofonografický súzvuk s realitou, založený na technológii analógového vzťahu ku skutočnosti. So skutočnosťou pritom od začiatku na tisíce spôsobov bojoval – dnes má digitálne a multimediálne parametre a technologicky, ale aj esteticky sa stále rozvíja. Vždy bol obklopený vysoko špecializovanými ekipami. Teším sa z kúska cesty, na ktorej som ho mohla s ekipou Slovenského filmového ústavu sprevádzať. Práve prílev spolupôsobiach energií je dôvodom, že Ťi, presnejšie Vám všetkým, minulým i terajším, môžem dnes zaželať všetko najlepšie – MNOGA LJETA ďalšej krásnej práce! ◀

Marko Škop, režisér

———— Osobných skúseností a spomienok je nespočetné množstvo. Vôbec prvý kontakt so SFÚ som mal ešte ako študent novinárčiny, keď som chodil do neopakovateľného priestoru starej videotéky. Prešlo sa cez dvor, po schodoch hore a tam sa návštevník po ďalších schodoch postupne vynáral do zaprataného kumbálu. Keď človek vystrčil hlavu, zaznel typický hlas Štefana Vraštiaka, ktorý mal často naponáhlo, ale vždy rád poradil.

———— Keď som neskôr na katedre žurnalistiky písal diplomovku o filmovom letopise, vyšli mi v ústave veľmi v ústrety a Ivana Vargová mi venovala čas za strihacím stolom na pozeranie archívnych materiálov. Veľmi som si vážil, že aj zdanlivo malicherným veciam sa tu venovala vážna pozornosť.

———— Ako študenti VŠMU sme do ústavu chodili na festivalové oddelenie. Tu sme sa radili s pani Ďuricovou a potom balíčkovali a posielali do sveta svoje filmy. Na účet SFÚ.

———— Na civilnej vojenskej službe sme tu v rôznych fázach „vojenčiny“ bojovali s Jurajom Lehotským a Mátyášom Priklerom. Najčastejšie sme prenášali filmové krabice a tých skladov bolo vtedy roztrúsených po meste požehnané. Keď prišla storočná voda a Dunaj začal zaplavovať Bratislavu, vynášať kotúče z podzemia nám pomáhali úplne všetci, čo mohli. Pamätám si, ako do živej reťaze pribehli Peter Dubecký a Martin Šmatlák. Na civilke bolo najlepšie, keď sa nám podarilo zašit' na najvyššom poschodí u Simony Nôtovej a Dáše Čiripovej. Nikdy nás nevyhnali, preberali sme s nimi nové filmy a odmlčali sa, keď za nimi prišla pracovná stránka. Tu sme z gauča sledovali, ako sa naplňa nové číslo *Film.sk*.

———— Neskôr ma k spolupráci so SFÚ viackrát prizval Peter Dubecký. Spolu s Marošom Brázdom sme vytvárali bonusy na DVD k zlatému fondu slovenskej kinematografie. Ale SFÚ silno vnímam aj mimo Grösslingovej. Naše stánky v Berlíne alebo v Cannes a festivalový čas strávený so Sašou Strelkovou a teraz Rastom Sterankom a ich milými spolupracovníkmi, ktorí pomáhajú pri premiérach filmov alebo prezentáciách nových projektov.

———— Slovenský filmový ústav je pre našu audioviziu nenahraditeľná inštitúcia s rozsiahlym záberom – archívaciou, knižnicou a videotékou, vydavateľskou činnosťou, propagáciou a mnohým, mnohým ďalším, na ktoré som určite zabudol. A veľmi verím, že čoskoro začne opäť premietiť aj Kino Lumière, ktoré veľmi chýba. ◀

— text: Mária Ferenčuhová —
foto: archív SFÚ —

Dobrodruhovia v starej bani

V rubrike Z filmového archívu do digitálneho kina vám postupne predstavujeme kinematografické diela z Národného filmového archívu SFÚ, ktoré prešli procesom digitalizácie, sú dostupné vo formáte DCP (Digital Cinema Package), a teda ich možno premietiť aj v digitálnych kinách. Český dokumentarista Vladislav Kvasnička pre Slovenskú filmovú tvorbu vytvoril tri krátke filmy.

Jedným z nich je Opálová horúčka (1989).

———— Hoci Vladislava Kvasničku (1956 – 2012) pre jeho nekompromisný pohľad na spoločnosť i pre angažovaný prístup k určitým témam prezývali v českom filmárskom prostredí „zúrivý dokumentarista“, charakterizuje ho aj mimoriadna pozornosť a vnímavosť voči ľuďom, často sa pohybujúcim na okraji spoločnosti. A tí mu svoje príbehy rozprávali občas až s odzbrojujúcou otvorenosťou. Kvasničkova spolupráca so Slovenskou filmovou tvorbou podľa jeho vlastných slov mohla súvisieť aj s témou jeho diplomovej práce na pražskej FAMU: zameral sa v nej práve na česko-slovenské filmárske vzťahy. Všetky tri filmy, ktoré na Slovensku nakrútil, sa venujú problematike ťažby nerastných surovín. S ponorom do vnútra človeka na prvý pohľad súvisia len málo. Lenže Kvasničkov film *Vrtáci* (1986) je primárne o robotníkoch realizujúcich prieskumné vrty na ťažbu zemného plynu a až potom o zemnom plyne. *Wolfrámová dolina* (1988) zasa predstavuje geológa a jeho študenta, ktorí objavili ložisko volfrámu v Nízkych Tatrách, pričom dôraz dáva na prežívanie mladšieho z nich: znepokojujú ho predovšetkým environmentálne dopady ťažby na krajinu v susedstve chránených území. No a napokon v *Opálovej horúčke* (1989) síce komentár v úvode veľa hovorí o vzácnom opále, keďže jeho náleziská boli v čase vzniku filmu známe len na Slovensku a v Austrálii, no Kvasničku viac ako opál zaujímajú práve ľudia a komunity, ktorých opustené opálové bane pri Dubníku neďaleko Prešova priam magneticky priťahujú.

———— Východoslovenské opálové bane fungovali od 16. storočia a najväčšiu slávu zažili v druhej polovici 19. storočia. Po vzniku Československa sa v nich prestalo pracovať, hoci drahý opál v nich nebol ešte celkom vyťažený. Ich priestory, ale aj povrchové haldy odvtedy lákali dobrodruhov, turistov i ochranárov prírody a krajiny. Kvasničkov film – podobne ako jeho *Wolfrámová dolina*, ktorá ohuruje nielen zábermi prírodnej scenérie, ale aj modrastým trbletom volfrámovej rudy v ultrafialovom svetle (a kde takisto stál za kamerou mladý absolvent FAMU Martin

Štrba) – sa, pravdaže, kochá aj fotogenickými priestormi starých banských štôlní osvetlených len slabým svetlom baterky, keď do nich zostupuje miestny hľadač opálov či mladý zanietenec, čo chce v podzemí zriadiť banské múzeum. Podstatne viac ako štôlna však režiséra zaujíma ľudské hmýrenie v ich okolí. Či už ide o hľadačov samotárov, ktorí napriek mrežiam a policajnej strážii vnikajú do banských chodieb, o drancovačov, ktorí kempujú v lese a na kopcoch odpaľujú podomácky vyrobené náložky, o skupinky mladých z projektu *Strom života*, alebo o autobusy plné turistov s chlebníkmi, dúfajúcich, že na haldách nájdu aspoň malý, bezcenný biely opál.

———— Vladislav Kvasnička sa netajil tým, že za osvedčenú dokumentaristickú metódu odjakživa považoval prísť skrátka do krčmy a prisadnúť si k miestnym. Aj v *Opálovej horúčke* sa mikrosvet Dubníka odhaľuje okrem iného v krčme, kde sedí miestny hľadač, ktorý banskému revíru Libanka zložil dokonca báseň, kde tancujú podgurážení starci alebo sa tam pred kameru ochotne postaví skupinka zvedavých rómskych detí a mládežníkov. Namiesto opálovej „farbohry“ tak Kvasnička vo filme ponúka pestrú škálu pohľadov na miestne bane a najmä ich milovníkov: necháva hovoriť banskú odborníčku, geológa či nadšenca, pre ktorého sa sen o banskom múzeu stal celým životom.

———— Až v závere filmu sa prostredníctvom komentára vyjaví postoj samotného autora: bohatstvo, ktoré je štátnym majetkom, by nemalo končiť v rukách zahraničných priekupníkov ani sa zakonzervovať v „nezmyselnom banskom múzeu“. To, že sa Kvasnička vo svojom odhade mýlil, je zrejme až dnes. Bohaté náleziská opálu v Austrálii a po roku 2009 aj v Etiópii či Brazílii by ťažbu na Slovensku urobili ekonomicky celkom nevýhodnou. V roku 2010 slovenské opálové bane prešli do súkromných rúk. Od roku 2012 sa v nich síce aj ťažilo, no dnes ponúkajú predovšetkým turistický okruh po svojich podzemných chodbách. Pre školy aj pre dobrodruhov. ◀

— text: Václav Macek / filmový historik —
 foto: archív SFÚ / Zuzana Mináčová —

5

Topografia lásky

V tejto rubrike sa postupne vraciame k filmom, ktoré sa umiestnili v našej ankete Film.sk – slovenský film storočia, a pripomínáme ich kompletnú dvadsiatku od posledného miesta po prvé. Film *Slnko v sieti* (1962) Štefana Uhra sa umiestnil na 5. priečke. Nasledujúci text je upravenou verziou textu Václava Maceka, ktorý vychádza spolu s ďalšími 59 textami v zborníku k 60. výročiu Slovenského filmového ústavu *Rodinné filmové striebro*.

— V expozícii *Slnka v sieti* (1962) sa Szomolányiho kamera prediera cez húšť rozhlasových antén na streche bratislavskej bytovky, aby sa nájazd dokončil na Fajolovi, študentovi fotografie, ktorý obdivne fotografuje priateľku Belu, akoby dostal objednávku pre módný časopis. Spočiatku nie je jasné, či v sebe fotografovanie obsahuje okrem obdivu k jej kráse aj pohľad zamilovaného tínedžera. Až v závere filmu sa dozvieme, že to tak bolo, ale už bude neskoro, obidvaja predtým zradili toho druhého.

— Najbližšie miesto ku hviezdám v meste je strecha viacposchodovej bytovky. Je prirodzené, že práve tu sa odvíja príbeh prvej lásky medzi pätnásťročnou dievčinou, ktorý neustále sprevádza krik detí na dvore, akoby Bela bola ešte stále jeho súčasťou, a jej starším spolužiakom, ktorý možno plánuje ísť na vysokú školu, a preto absolvuje letnú brigádu, aby vylepšil kádrový profil sebe aj otcovi, „bývalému intelektuálovi“. Strecha je mestským synonymom dedinskej lúky, kde sa stretávajú a zblížujú potenciálni milenci. Tak ako sa Van Goghovi zdali krásnymi staré baganče, aj pre Uhra je krásna industriálna, buchotom pokažených dverí a hlukom lietadiel bombardovaná strecha.

— Fajolo vo vnútornom monológovi všetko neustále komentuje, pozoruje, je budúcim umelcom, ktorý pred čínom uprednostní obraz alebo pocit, ale niet pochýb, že fotografovanie Bely-modelky je preňho viac než len školským zadáním. (Autori použili fotografie Zuzany Mináčovej a Margity Skoumalovej.) Neskôr sa pokúsi o letmo ukradnutý bozk – Bela ho s udiveným výrazom odstrčí, akoby to od kamaráta nečakala. Keď sa na strechu vrátíme možno o mesiac, o ich očividnej blízkosti, dovoľujúcej

zabudnúť na prvé odmietnutie, svedčí ich spoločné „teto-vanie“ – škvryny na tvári od začmudeného skla, ktorým spoločne pozorovali zatmenie slnka. K tomu sa pridáva vedomie „spolupáchateľstva“ – dlhý čas akceptujú klamstvo Belinho brata, ktorý pri pozorovaní zatmenia slnka na streche fabuluje slepej mame neexistujúce obrazy (aj sám film sa končí tým, čo neexistuje – obrazom vyschnutého Dunaja, ktorý sprevádzajú slová o nádhre plynúcej riekou). V tomto okamihu, aj vďaka experimentálnej Zeljenkovej hudbe manipulovanej generátormi, získava divák dojem, že strecha sa mení na vesmírnu púšť, kde zostali len títo osamotení mladí ľudia. Úzkosť z prázdna, ktorá je aj vesmírna, ale aj strach zo straty etických istôt ich definitívne zblížili.

— Keď sa vrátíme na strechu tretíkrát, sú už prázdniny, zmenila sa na pláž, kúpalisko, kde sa Bela a Fajolo opalujú pri zvukoch twistovej/jazzovej/populárnej hudby. Majú zjavne rozdielny vkus – spor vyvrcholí tým, že Bela výstižný generačný emblém, Fajolov všadeprítomný tranzistor na baterky (na rozdiel od nevydareného umelého slangu, ktorý Bednár vytvoril, aby navodil zdanie generačnej spolupatričnosti), odhodí do výtahovej šachty a vyvolá výbuch Fajolovho hnevu. Nasleduje séria Fajolových urážok, hnev, ktorý je krutý a bezohľadný, Bela by sa v tom momente mala zdvihnúť a odísť, ale paradoxne neodchádza, naopak, pozýva Fajola na nočné milovanie do svojej izby (jej prvé, pretože zjavne je panna). Fajolo odmieta údajne z „mravných“ dôvodov, hoci skôr z vnútornej neistoty. Spoločné opalovanie teda ústi do katastrofy. Strecha bola mileneckým príslubom, ktorý sa nenaplnil.

— Od tej chvíle sa paralelne odvíjajú dva milostné príbehy – Fajolov a Janin, Belin a Peťov. Z výšok sa zostupuje na zem. Najmä v prvom vzťahu, ktorý by sme mohli nazvať „letná láska“, sa toho udeje veľa, v druhom ide skôr o jedno neúspešné rande, keď zvodca Peter nedokáže pripraviť Belu o panenstvo.

— Nič lepšie nevystihuje zmenu optiky oproti expozícii s fotografovaním na streche bytovky ako epizóda s brigádnikmi z družstevného dvora. To, že sa brigádnici prihlásia na robotu do Melenian, sa stane len vďaka Jane, ktorá vystúpi z mužského apatickeho davu a povie, že tam pôjde, pretože v Meleňanoch je jazierko Bezďanka. Jana sa na prvý pohľad odlišuje od „modelky“ Bely, je krv a mlieko, má sexepíl podobný polskej herečke Jolante Umeckej z neskoršej *Panny záračnice* (1966). Všetci brigádnici za ňou naskáču na vlečku traktora – sú „lapaní“ – a vtedy sa dozvieme, že jazierko je vraj záračné, lebo zvyšuje mužskú potenciu, je to také dedinské afrodiziakum.

— Postava Jany naznačuje, že je rada, keď ju muž pri milovaní nesklame, aj keby to malo byť s pomocou „záračného“ jazierka (predtým bola „zázrakom“, „skokom slnka do čiernej tmy“ Bela). No jazierko je súčasne miestom rovnakej samoty, ako bola tá na streche vežiaka: môže sa tam odohrávať bez zvedavcov Janina a Fajolova letná láska. Som presvedčený, že motív „afrodiziaka“ sa v slovenskom filme nikdy predtým neobjavil.

— A ako sa stalo, že z vlečky plnej mladých mužov sa Jana rozhodla práve pre večného komentátora a pozorovateľa Fajola? Bednár s Uhrom jeho mestské domáce rebelantstvo proti mame či otcovi premenili na verejnú vzburu: Fajolo sa vzoprie mechanizátorovi a žiada, aby sa nekrivdilo, ale pomohlo stohárovi Blažejovi. Jana ho podporí, síce neuspěje, ale iskra medzi nimi preskočila. Fajolo si vďaka tomu prekvapujúcemu „vodcovstvu“ zjavne získal jej pozornosť. Stíši sa „umelecká“, neistá a pochybujúca časť jeho duše, je revolucionár, už nekomentuje, ale koná.

— V poznámke Bertranda Taverniera k *Slnku v sieti* z roku 1962 sa okrem pripomienky jeho príslušnosti k „novej vlne“ z Východu objavuje to, čo je pre „topografiu lásky“ dôležité – odkaz na telo. Francúzsky kritik a filmár si všimol, že frekvencia predvádzania sa Bely aj Jany v bikinách bije do očí (hoci aj Fajolo a Peter predvádzajú svoju polonahotu), a tento „záujem o to, aby obe dievčatá – celkom pekné – hrali väčšinu času v bikinách“ považuje za chvályhodný.

— Pri prepletaní „nevery“ Bely s Peťom na pontóne a „nevery“ Fajola s Janou v Meleňanoch vstupujú autori na pôdu, ktorá je pre nich nová. Určite aj v snahe byť čo najvernejší postojom mladej generácie. Tej, ktorá sa už nemusela obávať, že jej túžba po kráse, starostlivosť o telo, módu budú označené za buržoázny prežitok, čosi amorálne ako v prípade filmov z 50. rokov s vedľajšími postavami rôznych „paničiek“. Autori otvorili dvere generácii, ktorá „život berie tak ako pride, neodmietajú sa chvíľkové potešenia a krátke známosti“ (Eva Filová).

— V kompaktnej sekvencii rande Peťa a Bely na neistej „pôde“ pontóna je zrejme, že túžba po erotickom zážitku je tým, čo „samca“ aj „pannu“ zvedie dohromady. Pontón nahradí izbičku, ktorú Peter ešte pred bytovkou navrhuje ako možnosť, a Bela ani neodmieta, ani neprislú-

bi. Belu fascinuje Peťova istota – úplný protiklad Fajolovho tápania – a snaží sa čo najviac sa mu zapáčiť. Preto mu prečíta Fajolovo ľubostné priznanie a rande pomaly sklúzne do náznakov, ktoré menia pontón na posteľ v „izbičke“. Keď sa v detaile flaša vína otvára v Petrovom lone, nie div, že o čosi neskôr sa jeho ruka usiluje dostať Bele do nohavíc. Strata panenstva sa však nekoná, pretože ich vyrušia starí manželia, pred ktorými Peťo utečie, a Belu ovládnú pocity viny a hanby za ochotu deliť sa s Peťom o rozhojdanú pontónovú posteľ.

— Príbeh Fajola a Jany sa objavuje a mizne počas druhej časti, ktorá sa odohráva na dedine. Nie je to len jedna epizóda. Prehistóriu Bely a Fajola sme poznali, bola to prehistória života na spoločnom dvore. Vzťah medzi Fajolom a Janou sa však musel vybudovať, nič o sebe nevedeli a stretli sa len počas brigády. Fajolo nemohol prehliadnuť Janin bikinový kostým pri prehadzovaní slamy ani jej prirodzený sexepíl, ale na to, aby skončili ako milenci, by to nestačilo. Podstatné bolo prevrátenie uhla pohľadu – najprv sa Fajolo vzbúril pred mechanizátorom, zaujal – a súčasne bolo dôležité, že nie on si vybral Janu, ale ona jeho. Niežeby sa predtým na dedine nedialo nič podobné, ale predsa len je to v opozícii ku kedysi často opakovanému tvrdeniu, že dievča má sedieť v kúte, má byť submisívne a čakať, kým ho niekto objaví a vyzve do tanca.

— Strecha bytovky bola zakázané územie, pretože bola škaredá a nebezpečná, tínedžeri ju však humanizovali. Naopak, jazierko je zakázané, pretože je až príliš ľudské a odkazuje na trinástu komnatu sexu. Jana s Fajolom ho však premenili na zriedlo letnej lásky, privlastnili si ho. Ak by sme hľadali zdroje voľby jazierka ako miesta pre milencov, určite by sme museli odkázať na maliarsku tradíciu, spájajúcu jazierko s nahotou, kúpaním aj erotikou. A príroda je prirodzené prostredie pre spontánne erotické splynutie. Akoby to však nestačilo, scénu prvého milovania ešte poznačí dažď. Po pár letných bozkoch, pričom opäť dominuje Jana, ktorá si vyžiada jeden navyše, sa spustí z oblohy mrholenie a namiesto toho, aby viedlo k úteku pred dažďom, stane sa motívom, ktorého ignorovanie zdôrazní silu erotickej túžby. Detail nahého mokrého mužského chrbta vyvolá dojem kropajú, potu spojeného s intenzitou milovania a objímajúce ženské ruky (na pontóne je to opačne, aktívne sú ruky Peťa) v krásnej metonymickej rovine rozprávajú o spoločne prežívaní extáze. A záverečné detailné, stále daždivé zmyselné bozkávanie, dovtedy u nás vo filme neprítomné, je na svetelné roky vzdialené jánošíkovskému „božteku cez šatku“.

— Tak ako Uher pootvoril cestu novej vlne, porozumel aj novým hodnotám, odlišným kultúrnym kontextom nastupujúcej generácie detí kvetov. Fakt, že tento brigádnický vzťah bez budúcnosti (Fajolo sa nemusí obávať, že by sa Jana za ním vydala do mesta ako hlavná postava v *Láskach jednej plavovlásky* Miloša Formana) je ostrovom šťastia a naplnenia, je v protiklade k celej ére prudérnosti a viktoriánsko-katolíckeho pokryteckého moralizovania. Letná láska bez záväzkov ignoruje stratégiu Peťovho mačistického dobývania, je o spoločnom splyvaní, kde má sila okamihu rovnakú cenu ako roky budovaný vzťah. Aj rozkoš je životnou hodnotou. ◀

(Text bol redakčne krátený)

— text: Barбора Nemčeková —
foto: archív SFÚ —

KATARÍNA HRABOVSKÁ



Katarína Hrabovská, vlastným menom Klára Helmeczy, sa narodila pred sto rokmi, 4. júna 1923 v Tovarnom.

— Vyštudovala gymnázium v Prešove, bola poslucháčkou dejín hudby a umenia na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej a od roku 1945 pracovala v niekoľkých periodikách ako kultúrna redaktorka. Pôsobila aj ako dramaturgická hudobnej komédie Novej scény Národného divadla. V roku 1949 bola prijatá do Československého štátneho filmu. Tam pracovala na filmovej poviedke s názvom *Sestry* (1953), neskôr premenovanej na *Harmanov dom* a potom na *Kandidáta strany*, až nakoniec z materiálu vznikol scenár k filmu *Čisté ruky* – príbeh o zložitosti zakladania družstiev na východnom Slovensku a nečestnosti straníckych funkcionárov, ktorý režíroval Andrej Lettrich. Predloha k filmu bola počas takmer štyroch rokov príprav niekoľkokrát prerábaná podľa ideologických a dramaturgických pripomienok. V zápise zo zasadnutia dramaturgickej rady štúdia umeleckého filmu v Bratislave z dňa 19. augusta 1955 sa Hrabovská voči posudkom k technickému scenáru bránila: „Ustrednou myšlienkou scenára nie je triedny nepriateľ ale (...) to, že poctivý človek dosadený do funkcie so záškodníckym úmyslom obstojí. Všetko ostatné je na to, aby tejto myšlienke pomáhalo. Inak by sa to dalo tiež tak povedať, že je to cesta za dobrým funkcionárstvom cez prekážky.“

— Hrabovskej spracovaniu viacero posudkov a hodnotení vyčítalo, že látka je príliš rozsiahla, že svojou rozkošatenou formou skôr pripomína štúdiu k románu. Pre obsiahlosť boli aj značné pochybnosti o tom, ako sa príbeh podarí preniesť do filmového spracovania. Komisia však nakoniec 5. septembra 1956 schválila hrubý strih filmu *Čisté ruky* s požiadavkou „krátenia filmu, a to o cca 400m“.

— Tým sa však problémy filmu ani zďaleka neskončili. „Pri premietaní denných prác zmätené vedenie Kolíby zistilo, že záškodnícky okresný tajomník Komunistickej strany Molčan sa ponáša na Stalina (v scenári sa o takejto koncepcii postavy nehovorilo). Nasledovali rôzne ‚porady‘, a nakoniec prekrúcanie hotového materiálu (škoda 156 000 Kčs). Podobnosť Viliama Záborského so Stalinom sa neutralizovala,“ uvádza k filmu *Čisté ruky* Jelena Paštéková v *Dejinách slovenskej kinematografie*.

— V roku 1956 *Čisté ruky* navyše zakázali uviesť do kín. Jelena Paštéková k tomuto kroku píše: „Už sama možnosť realizácie týchto ‚sporných‘ titulov vyjadruje zmenu predošlých pomerov. V prvej polovici päťdesiatych rokov sa síce ‚upravovalo‘ (dokrúcalo a strihalo), ale nová produkcia, ktorá prešla sitom schvalovačiek, už nikdy nepredstavovala väčšie ideologické riziko. Problémy boli skôr v nízkej umeleckej úrovni titulov. Dodatočný zákaz distribúcie filmov bol paradoxným signálom istej liberalizácie tvorby.“ V roku 1957 prijal ÚV KSS uznesenie o zničení všetkých kópií filmu *Čisté ruky*, čo sa však nestalo.

— „Čisté ruky sú konglomerátom ideologických protikladov a profesionálnych chýb, ktorých výsledkom je zmätený hybrid. Viedla k tomu jednak malá znalosť scenáristického remesla Kataríny Hrabovskej, jednak túžba scenáristky aj režiséra vytvoriť akýsi dobový ideologický hit. Na tejto charakteristike nemení nič ani schvalovacia kalvária, ktorou autori prešli, ani odsúdeniahodný zákaz uviesť film do kín, ktorý dodal Čistým rukám nimbus ‚zakázaného ovocia‘“ dodáva Paštéková.

— Katarína Hrabovská v roku 1959 odchádza z Československého štátneho filmu a začína sa venovať filmovej publicistike, popri ktorej písala aj posudky na pripravované slovenské filmy. Osem rokov (1960 – 1968) bola redaktorkou *Kultúrneho života*, následne *Nového slova*. „V publicistike 60. rokov sa postupne vykryštalizovali či dozreli osobnosti, ktoré rozhodujúcim spôsobom formovali filmovú kritiku i recenzistiku,“ píše Václav Macek a medzi osobnosti, ktoré „najvýraznejšie prispeli k profilácii reflexie filmového umenia“ zaraďuje aj Katarínu Hrabovskú. Neskôr, v 80. rokoch prispievala aj do časopisu *Film a divadlo*. „Jej esejistickú kritiku charakterizuje zmysel pre štýl a poznanie praktických problémov tvorby. V textoch Hrabovskej sa odráža mnohoročná skúsenosť filmovej a divadelnej dramaturgickej, hlboký záujem o hereckú a scenáristickú tvorbu,“ dodáva Macek.

— Katarína Hrabovská zomrela v roku 1991. ◀

— text: Matúš Kvasnička
foto: archív SFÚ —



DUŠAN RAPOŠ

Kým v roku 2008 neprišla do slovenských kín *Jakubiskova Bathory*, bola v novodobej histórii najnavštevovanejším filmom v slovenských kinách *Fontána pre Zuzanu 2* (1993) režiséra Dušana Rapoša.

Filmár, ktorý sa netají ambíciou nakrúcať pre divákov, oslávi 20. júna 70 rokov.

— Divácky úspech mala už Rapošova prvá *Fontána pre Zuzanu*, ktorá vznikla ešte v roku 1985. „Keď tu niekto nakrúti skutočne nadčasové dielo, ktoré bude mať málo divákov nie preto, že je jednoducho nudné, ale preto, že je posolstvom najmä pre tých, čo prídu po nás, budem prvý, kto sa mu pokloní. Keď však nakrúti komerčne úspešný titul a získa si toľko miliónov divákov, ako mali moje Fontány, urobím rovnako. Pretože základným omylom kritiky je už to, že delí filmy na tieto dve kategórie – pričom filmy sú iba dobré alebo zlé,“ povedal Rapoš v roku 1996 v rozhovore pre *Pravdu*. Dodal, že nemá pocit, že by divákom nadbiehal, iba im rozpráva príbehy, na ktoré by sám išiel rád do kina. Svet sa vraj snaží vidieť optimisticky a pochopil, že fňukanie k ničomu nevedie. „Je mi preto cudzie a ani nechcem prenášať na plátno iba svoje traumy a bolestínske nálady a tváriť sa pritom, že ide o ‚umenie‘. Radšej sa vyjadrujem v mene tých, čo sedia v hladisku. Ich príbehy sú oveľa zaujímavejšie ako môj.“

— Profesionálnu kariéru začínal Rapoš v 70. rokoch, keď krátko pôsobil ako redaktor v denníkoch *Smena*, *Večerník* a časopise *Televízia*, ako aj v Slovenskom rozhlase v Bratislave ako redaktor, scenárista a moderátor relácie *Dobré ráno*. Na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského vyštudoval žurnalistiku, po ktorej študoval ešte filmovú a televíznu réžiu na Vysokej škole múzických umení. Už počas štúdia nakrútil niekoľko úspešných krátkych snímok, v celovečernom filme debutoval rozprávkou *Falošný princ*. Výpravná snímka vznikla v koprodukcii s Nemeckom, scenár k nej napísal Jaroslav Dietl a Rapoš do filmu prispel aj textami piesní. Neskôr sa realizoval aj ako skladateľ. Jeho hudba znie vo výše troch desiatkach dokumentárnych a hraných filmov, okrem jeho vlastných diel napríklad v snímkach Zora Záhona *Akcia Edelstein* (1986) alebo *Začiatok sezóny* (1987). Druhohu Rapošovou snímkou bola *Fontána pre Zuzanu*. Muzikál vznikol ako adaptácia knihy Eleonóry Gašparovej *Fontána pre Zuzanu*, scenár napísal Karol Hlávka. Diváci na film chodili vo veľkom do kín a amfiteátróv a podľa Rapoša miliónového diváka privítal hádam do dvoch či troch týždňov. Ohlas publika vysvetľuje filmová teoretička Jana Dudková v štúdiu v časopise *Slovenské divadlo* tým, že *Fontána* bola u nás

jedným z prvých filmov pre dospelujúcu mládež, ktorý „nevnucoval vlastný model populárnej kultúry, ale pokúsil sa nadviazať na aktuálny dopyt a ponúknuť – minimálne prostredníctvom hudby – prijateľný obraz módnych trendov mladých, obraz, s ktorým sa mladí ľudia skutočne mohli identifikovať.“ Snímka bola veľkou príležitosťou pre herečku a neskoršiu režisérovu manželku Evu Vejmelkovú. Rapoš ju pre film objavil ako 16-ročnú študentku konzervatória. Vejmelková stvárnila Zuzanu aj v dvoch pokračovaniach a objavila sa aj v hlavnej úlohe protidrogového mementa *Suzanne* (1996).

— Dalším úspešným filmom z Rapošovho portfólia je komédia *Utekajme, už ide!* (1986) podľa scenára Jozefa Slováka a Jozefa Heribana. „Komédia *Utekajme, už ide!* je jednoznačne Rapošov film a celkom prirodzene odráža jeho vlastnú žánrovú flexibilitu predtým, než sa našiel v svojráznej autorskej poetike filmov o Zuzane. Podobne ako vo Fontáne pre Zuzanu aj v snímke *Utekajme, už ide!* je témou život na socialistickom sídlisku, no namiesto dôrazu na dospelujúcu mládež ľudí a žánru *romance* sa komédia *Utekajme, už ide!* vysmieva z túžob obvyčajnej sídliskovej rodiny po lepšom živote a medzi riadkami kritizuje príklon neskorosocialistického človeka ku konzumným hodnotám a životnej pasivite,“ napísala pred časom vo *Film.sk* Jana Dudková, pričom upozornila, že ide o prvý slovenský film, ktorý vyhral hlavnú cenu na festivale českej a slovenskej veselohry v Novom Meste nad Metují. Rapošove filmy získali aj iné ceny, kritika im však zväčša nebola naklonená. Výrazným titulom v Rapošovej tvorbe je aj rockový film *Rabaka* (1989) podľa scenára Borisa Filana a s piesňami skupiny Elán. Vo filme Rapoš využil autentické zábery z ich koncertov.

— Po revolúcii Rapoš zaujal televíznu koprodukčnou minisériou *Dido* (1991) o prenasledovaní kresťanov v 2. storočí a v Rapošovej ponovembrovej filmografii nájdeme historickú legendu *Cínka Panna* (2008), rozprávkou *Keď draka boli hlava* (2018) či ženskú komédiu *Ženská pomsta* (2020). Pozornosť v jeho tvorbe z tohto obdobia si zaslúži dokument *Karel Kryl – kto som?* (1993) a desaťdielny dokumentárny počín podľa scenára Ľuboša Juríka a Doda Šuhajdu *Slovenský bigbít* (2007). ◀

LADISLAV KABOŠ

Prešovský rodák, dokumentarista Ladislav Kaboš v júni tohto roku oslavuje sedemdesiate narodeniny. Umeniu fotografie sa začal intenzívne venovať už v pätnástich rokoch. Zábery z mladosti, ktoré vyhotovil vlastným fotoaparátom (formát 6 × 6), stále uchováva vo svojom archíve.

— text: Barbora Gvozdjaková
/ filmová publicistka —
foto: archív SFÚ —

Hneď po maturite sa rozhodol prihlásiť na pražskú FAMU. „Nevedel som, čo si mám priniesť – a na prijímačkách som prvý rok, samozrejme, neuspel.“ Následne – po konzultácii s kamarátmi – sa rozhodol prihlásiť na Elektrotechnickú fakultu SVŠT do Bratislavy. Dovoľoval sa totiž, že je to výborná škola s veľmi fajn ľuďmi. Vysoká škola, našťastie, podporovala svojich študentov aj v záujmovo-umeleckej činnosti. V portfóliu ponúkala filmársky a fotografický krúžok s dvoma fotokomorami a ateliérom. Počas dvoch rokov štúdia Ladislav Kaboš svoje fotografie prezentoval na siedmich spoločných fotografických výstavách, kde získal viacero cien. Na bratislavské študentské obdobie spomína ako na veľmi radostný čas, počas ktorého stretol množstvo podnetných ľudí. Mnohí z nich dodnes profesionálne pracujú vo filme, v architektúre či ako fotografi.

Na druhý pokus sa Kaboš dostal na pražskú FAMU. Študoval v ateliéri kamery u profesora Jána Šmoka. Štúdium ukončil v roku 1978 diplomovou prácou o českom kameramanovi Jaroslavovi Kučerovi. Na škole ešte stihol „starú školu“, čím získal jedinečnú príležitosť zažiť klasičkov českej kamery, ako aj českú avantgardu. Postupne sa od kamery odpútal. Túžil študovať réžiu dokumentárneho filmu. Jeho študentský film *Štvorhranný vietor*, ktorý sa venuje životnej filozofii avantgardného sochárstva, získal Cenu televízneho klubu mladých. Napriek tomu vedenie školy nebolo Kabošovmu nápadu naklonené.

V roku 1978, keď sa zrušilo nariadenie, že filmy môžu natáčať len interní zamestnanci štúdia, nastúpil Kaboš spoločne s Ferom Feničom, Dežom Ursinym a ďalšími do Krátkeho filmu. Skupina mladých tvorcov dostala príležitosť debutovať na poli non-fiction kinematografie. Mladý Ladislav Kaboš začínal pracovať v čase, keď sa filmová tvorba vrátila k zobrazovaniu obyčajného človeka a žánrovo sa začínala presadzovať reportáž. V tomto duchu natočil svoj debutový dokument *Deti na nás hľadajú* (1980), ktorý sa venuje pestúnskej starostlivosti v období socializmu. Snímka získala druhú cenu na medzinárodnom festivale vo Varne. V roku 1981 uviedol Kaboš svoj druhý krátkometrážny titul, „panelstory“ *Starina*, ktorého témou je vysťahovanie a presídlenie obyvateľov zo šies-

tich obcí na východe Slovenska v dôsledku výstavby vodnej nádrže. Dramaturgom snímky bol Dežo Ursiny. Následne prišlo obdobie, v ktorom sa Kaboš dostal na Kolibe do nemilosti. Na scenároch, ktoré písal so svojou manželkou, mu opakovane nachádzali nedokonalosti a nedostatky. Spätne Kaboš považoval za chybu, že v čase týchto tlakov a zásahov z práce neodšiel.

Celou Kabošovou tvorbou sa tiahnu dve základné línie. V jednej sa venuje sociálnym témam, ľuďom v ťažkých sociálnych podmienkach a v druhej najmä hudbe, výtvárnemu umeniu a architektúre, často prostredníctvom medailónov jednotlivých tvorcov. K výraznejším hudobnotematickým dielam možno priradiť hraný film *Jenom sen – Iveta Bartošová* (1988, réžia spolu s manželkou Svätovou) alebo umelecké záznamy živých koncertov – *Ateliér duše – Marika Gombitová* (1987) či *Pravda víťazí* (1989).

Zo starších filmov so sociálnou tematikou spomenieme napríklad *Únos z Liliputu* (1988), v ktorom sa, v tom čase raritne a novátorsky, zamerá na deti zo špeciálneho výchovno-vzdelávacieho ústavu. Vo svojich filmoch upriamil pozornosť aj na farára Mariána Kuffu. Kaboš poukázal na Kuffovu zásluhnú humanitárnu činnosť a jeho nespochybniteľnú pomoc ľuďom bez domova, z vylúčených komunit, ako aj zo sociálne slabšieho prostredia (*Kde končí nádej, začína pekel* z roku 2003 alebo *Všetky moje deti* z roku 2013). Pre denník SME v roku 2014 zaspomínal, že sa o farárovi dozvedel pri natáčaní dokumentov v Čechách. Pôvodne chcel spracovať rôzne príbehy chlapcov a mužov zo Žakoviec. Avšak po stretnutí s Kuffom sa rozhodol objekt svojho záujmu zmeniť a detailnejšie sa zamerať na jeho „rómsku misiu“.

Ladislav Kaboš počas svojej dlhoročnej kariéry zachytáva pohnuté osudy a životné príbehy rôznych protagonistov. Jeho ostatným dokumentom je *Architekt drsnej poetiky* (2021) o Hansovi Broosovi. Hoci režisér v snímke kladie menší dôraz na formálnu inováciu, obsah a samotný príbeh sú podmanivé. Podobný vzorec platí pri viacerých Kabošových filmoch. V domácej kinematografii zastávajú pevné a dôležité pozície. ◀

PETER KRIŠTÚFEK

Peter Krištúfek bol polymúzický človek. Venoval sa filmu aj televízii, dokumentárnej aj fikčnej tvorbe, próze, publicistike aj poézii, dokonca i hudbe. Vyskúšal si rôzne umelecké žánre, priťahovali ho najrôznejšie psychologické typy postáv. Bol rozhlasovým moderátorom, organizoval kultúrne podujatia – inicioval napríklad projekt knižnice Kornela a Nade Földváriovcov v SNG –, no ponáral sa aj do starých dokumentov a pátral v archívoch. Pred piatimi rokmi tragicky zahynul pri dopravnej nehode v autobuse z Banskej Bystrice do Zvolena. V júni by oslávil 50 rokov.

Peter Krištúfek vyštudoval filmovú a televíznu réžiu na bratislavskej VŠMU. No už dlho predtým bol aktívny v bratislavskom kultúrnom priestore: tvoril a moderoval rozhlasové relácie v kultovom bratislavskom rádiu Ragtime a neskôr aj v televízii, mal hudobnú skupinu, písal básne aj poviedky. Finalistom celoslovenskej súťaže Poviedka bol dokonca trikrát a za debutovú zbierku poviedok *Nepresné miesto* (2002) získal prémii Ceny Ivana Kraska. Od roku 2005 publikoval aj rozsiahlejšie prozaické texty, najskôr novelu *Hviezda vystrihnutého záberu*, v roku 2008 satirický spoločensko-politický román slovenského strihu *Šepkár*, s ktorým sa po prvýkrát dostal aj do desiatky kníh nominovaných na literárnu cenu Anasoft litera. Poroty Anasoft litery si ho všimli aj v rokoch 2011 a 2013, keď do finálovej desiatky posunuli jeho román *Blíženci a protinožci* (2010) i jeho najoceňovanejší aj najprekladanejší román *Dom hluchého* (2012), v ktorom sa Krištúfek vracia k turbulentným udalostiam 20. storočia a otvára otázku slovenského vyrovnávania sa s nedávnou minulosťou. Krištúfkova vášeň pre dejiny, pamäť, ale i fikčné záhyby minulosti sa prejavila aj v knihe *Atlas zabúdania* (2013), ktorú autor skladal popri práci na románe *Dom hluchého*. *Atlas zabúdania* tvoria texty najrôznejšieho druhu, ktoré Krištúfek priradil k rokom 1914 – 2014 (2018 v druhom, doplnenom vydaní). Nájdeme tu skutočné i fiktívne historické dokumenty, denníkové zápisky, listy, telegram, oznamy, novinové správy, nariadenia i beletristické útvary. Kniha nepochybne patrí k tomu najzaujímavejšiemu z esejisticko-experimentálnej literárnej tvorby posledného desaťročia.

Aj vo filmovej tvorbe vstupoval Peter Krištúfek na územie tak dokumentu, ako aj fikcie. Debutoval komornou televíznou drámou *Dlhá krátky noc* (2003) podľa scenára svojej matky, scenáristky Zory Krištúfkovej, postavenou na hereckých výkonoch, podobne ako minia-

túra *Posledná známa fotografia boha* z poviedkového filmu *Slovensko 2.0* (2014). Pre televíziu Peter Krištúfek vytvoril aj množstvo krátkych a stredometrážnych dokumentárnych filmov. V roku 2008 nakrútil *Momentky*, celovečerný dokument pre kiná o hudobníkovi Dežovi Ursinym. Neexperimentoval v ňom s formou, no tým pozornejšie sa pokúšal nielen rekonštruovať život Deža Ursinyho, ale aj sa priblížiť k jeho blízkym, či už išlo o partnerky, alebo o jeho synov.

Krištúfek vo svojej filmovej tvorbe často stál mimo hlavného prúdu. Alebo skôr – pomaly a pokojne si šiel vlastnou cestou. V čase, keď sa slovenská filmová tvorba začala primkynáť k sociálnym drámam, siahol po výsostne mestskom námete a po žánri psychologického trileru. V roku 2011 tak vznikol *Viditeľný svet* s českým hercom Ivanom Trojanom v hlavnej úlohe – sebavedomý, mrazivý film, skúmajúci posadnutosť, stalking a túžbu jedného človeka kontrolovať subjekt svojho záujmu a náklonnosti. Kritika i filmové publikum boli vtedy podistým naladené na iný typ filmov a *Viditeľný svet* nezískal ohlas, aký by si bol zaslúžil; spätne však možno povedať, že išlo o mimoriadne a témou stále veľmi aktuálne dielo.

Od roku 2017 pracoval Peter Krištúfek na filmovej podobe svojej novely *Ema a Smrtihlav*, v ktorej sa vracal do obdobia vojnového slovenského štátu. Po jeho smrti sa produkčná spoločnosť PubRes spolu s filmárkou Katarínou Krištúfkovou, vdovou po Petrovi Krištúfkovi, dohodli na ďalšej práci na filmovom spracovaní látky s režisérkou Ivetou Grófovou. Film *Ema a Smrtihlav* by mal prísť do kín už tento rok na jeseň. Aspoň sčasti tak doplní, podobne ako posmrtné vydané knihy *Lady Xanax, pán Snehulienka a ja* (2018) či *Morytáty* (2020), nezavŕšenú tvorbu tohto vytrvalého a zanieteneho filmára, spisovateľa aj hudobníka. ◀

— text: Mária Ferenčuhová
— foto: archív Kataríny Krištúfkovej —



**Zost.: Václav Macek,
Zuzana Goleinová:
Pišta. O diele Petra Pišťanka**

(Občianske združenie FOTOFO/Stredo-európsky dom fotografie, Slovenský filmový ústav, 184 strán, Bratislava 2023)

Seminár nazvaný PIŠTA sa konal v rámci Týždňa slovenského filmu a venoval sa životu a dielu spisovateľa Petra Pišťanka. Výstupom z neho je zborník, ktorý zostavili Václav Macek so Zuzanou Goleinovou z desiatky príspevkov. Publikáciu otvára príspevok Mariána Jaslovského, ktorý je nielen osobnou spomienkou na Pišťanka, ale načrtáva aj šírku jeho záberu v rôznych disciplínach. S ňou korešponduje pestrosť príspevkov, pričom sympatická a atraktívna je snaha konfrontovať pohľad Pišťankových rovesníkov s pohľadom generácie Z. Prispieva nielen k pestrosti mozaiky, ale prospieva aj komplexnosť a výpovednej hodnote celku reprezentatívneho zborníka. Zsvätený text Petra Darovca *Jazyk umenia, umenie jazyka* pripomína, že Pišťanek svojimi dielami v 90. rokoch priniesol do slovenskej literatúry nový spôsob umeleckého stvárňovania sveta, čím zásadne rozšíril hranice domácej umeleckej prózy. Predstavuje ho ako jediného porevolučného prozaiika, ktorého námety boli realizované minimálne v troch celovečerných filmoch, zároveň kriticky konštatuje, že na rozdiel od jeho prínosu slovenskej literatúre sa žiadna z filmových

či divadelných adaptácií do dejín svojho druhu umenia nezapísala tak výrazne, ako to podarilo jeho literárnej tvorbe. Darovec sa venuje Pišťankovmu jedinečnému prozaickému jazyku a štýlu, ťažko prenosnému na plátno či javisko. „*Pišťanek tak vo svojom diele skôr používa filmovú reč v prospech literatúry, než naopak*“, konštatuje s dôvetkom, že Pišťanek rozdielu medzi literatúrou a filmom rozumel. Vzťahu Pišťankových diel a komiksu sa vo svojej analýze podrobne venuje Peter Karpinský, pričom reálny vplyv komiksu na spisovateľovu tvorbu nachádza iba v kolektívnom diele *Roger Krowiak – Vlastnou zbraňou zblízka*. Matej Ambroš píše o filmovej adaptácii románu *Rivers of Babylon*, pričom zaznamenáva dobový kontext a peripetie vzniku a financovania snímky, ohlasy na ňu aj to, ako ju vnímal samotný Pišťanek. Na tento komplexný historiografický exkurz nadväzuje analýza samotného románu a filmu z pera Petra Michaloviča. Adam Gazdič reflektuje snímku *Muzika* v kontexte fenoménu ostalgie, filmovú i literárnu *Muziku* potom reflektuje Martin Šmatlák. Text Zuzany Goleinovej sa zameriava na *Rukojemníka* a nadväzuje na Václava Maceka, ktorý v snímke nachádza aj paralely s filmami Stanislava Barabáša *Pieseň o svom holubovi* a *Tango pre medveda* zo 60. rokov. Zborník uzatvára príspevok Petra Ulmana, ktorý je najobsiahlejší a podrobne skúma charakteristiku Pišťankovho filmovo publicistického účinkovania.

— Matúš Kvasnička —



Fabelmanovci

(MAGIC BOX)

Neburáca tu ťažkotonážny a zlovestný „truck“, na nič netušiace obete tu neútočí ludožravý žralok, nepristávajú tu plavidlá z iných svetov, fantastické dobrodružstvá tu neprežíva neohrozený doktor archeológie, deti tu nezachraňujú mimozemského návštevníka a dokonca sa tu neobjaví ani jediný agresívny praveký živočích. Steven Spielberg nakrútil obyčajný film o jednom dospievaní, ktoré sa až podozrivo ponáša na jeho vlastné zážitky z detstva a zo školských lavíc. Fabelmanovci sú pomerne obyčajná a na prvý pohľad „konfekčná“ rodina. S večne zaneprázdneným otcom, oddaným práci, umelecky nadanou a, mierne povedané, výstrednou matkou, jedným zakríknutým synom a dvomi otravnými dcérami. Všetko zmení až synova vášeň pre filmové umenie, keď prostredníctvom objektívu filmovej kamery začne v nudnej realite odhľadávať fascinujúce i kruto pravdivé – voľným okom neregistrované – detaily... Ani meno Stevena Spielberga však nie je zárukou bohatej bonusovej výbavy, a preto sa jeho ostatný film dostáva na DVD v spartanskej, hoci technicky štandardnej podobe (anamorfný obraz, originálne znenie s českými titulkami a český dabing).



Niekto klope na dvere

(MAGIC BOX)

Keď sa homosexuálny pár s adoptívnu dcérou vyberie na chatu s perspektívou pokojného rodinného výletu, nečaká, že počas neho mu na dvere zaklopú štyri podivné individua, ktoré sa drzo a čoraz vehementnejšie dožadujú vstupu do ich príbytku. Nezávadeniahodná situácia. Z predpokladaného nenávisťného útoku je však konfrontácia so značne neortodoxnou požiadavkou na odvrátenie takmer istej apokalypsy. Filmom M. Nighta Shyamalana nemožno uprieť originalitu. Z absolútne nepredvídateľného námetu dokážu dospieť až k nie práve tradičnej pointe alebo, s prízhmuréním oboch očí, k istému druhu katarzie. Aj jeho novinka sa sebavedome pohráva s diváckym očakávaním a dokazuje, že aj keď Shyamalan už dávno nepatrí ku komerčným mágom, jeho snímky sa vyznačujú remeselnou zručnosťou i schopnosťou udržať diváka – ak už nie v hitchcockovskom napätí, tak aspoň v očakávaní, ktorým smerom sa príbeh bude uberať, prípadne či v nasledujúcom zábere príde ešte väčší šok než v predošlom. Výbava DVD opäť ponúka iba štandard (anamorfný obraz vo formáte 1 : 2,39, originálne znenie s českými i cudzojazyčnými titulkami) bez bonusov a tentoraz i bez českého dabingu.

— Jaroslav Procházka —

čo robia



Michal Kondrľa
[strihač]

Každý deň sa teším do práce, pretože mi na stole leží niekoľko krásnych projektov. S Jakubom Kronerom dokončujeme česko-slovenskú fantasy minisériu *Vedma*, začali sme strihať prvý nakrútený materiál trilera z 90. rokov *Miki* a čaká nás aj strih pokračovania celovečerného filmu *Lóve 2*. S kolegami Rišom Chomom a Zuzkou Cséplő striháme pre RTVS historický výpravny seriál *Čas nádejí* režiséra Jána Sebechlebského. A v letných mesiacoch ma čakajú premiéry hraných filmov *Smolu nosíš ty, láska* (r. Samo Spišák) a *Nikdy nehovor nikdy* (r. Braňo Mišík). Na FTF VŠMU sa nám začína obdobie skúšok a štátnic, preto želim svojim študentom strihačom veľa síl a samé áčka.



Lucia Zavarčíková
[kameramanka]

Momentálne pripravujeme celovečerný hraný film *Outerlands*, ktorý sa bude natáčať v San Franciscu toto leto. Okrem toho s režisérkou Bárrou Annou Stejskalovou pracujeme na stop-motion filme *9 milionů barev*, ktorý sa animuje v pražskom štúdiu Divize Animace v spolupráci s produkčnou firmou Bio-naut. S Asociáciou slovenských kameramanov taktiež pripravujeme náš druhý masterclass a začíname prácu na organizácii odovzdávania cien za najlepšie kameramanské výkony na podujatí Kamera 2023.



Katarína Moláková
[scenáristka,
dramaturgička
a pedagogička]

Po siedmich rokoch v pozícii produktanky pre štúdio na FTF VŠMU a vyše dvadsiatich rokoch aktívnej scenáristickej práce sa učim oddychovať. Nie vždy sa mi to darí, práce je stále veľa. Aktuálne dokončujem (hádám) poslednú verziu scenára dlhometrážneho bábkového filmu, spolupracujem na novom animovanom seriáli a knihách pre deti aj na hranom televíznom seriáli. Špeciálne ma teší pedagogická činnosť na FTF VŠMU, kde s kolegami, študentmi a študentkami vyvíjame námety na filmy a seriály.

Experiment s gravitáciou

Medzinárodný festival krátkého filmu v Oberhausene, ktorého 69. ročník sa aktuálne konal od 26. apríla do 1. mája, aj tohto roku určovalo prelínanie sofistikovanej archívnej sebareflexie a stopovania nekonformného filmového myslenia v rôznych programových sekciách.

Napriek úctyhodnému veku sa festival predstavil na živo po pandémie v tej najlepšej forme. Desaťročia sa orientuje na to najprogresívnejšie v krátkometrážnej filmovej tvorbe, na premyslené mapovanie bohatých tradícií i súčasných podôb dokumentárnej i experimentálnej kinematografie v celosvetovom meradle. Od pôvodnej, predovšetkým európskej orientácie, ktorú vyjadrovalo motto „cesta k susedom“, začal v sedemdesiatych rokoch rozširovať svoje programové zameranie a rozvíjať vlastnú globálnu perspektívu pri výbere filmov. Prejavuje sa to v celkovej štruktúre programu a hlavne v originálnej zostave súťažných sekcií, kde okrem najsledovanejšej medzinárodnej a domácej stále figurujú aj obľúbené súťažné výbery videoklipov (MuVi) alebo filmov pre deti a mládež, medzi ktorými malo Slovensko tohto roku dvojnásobnú účasť (*Zuzu v záhradách* Lucie Sunkovej a *Orchester z krajiny ticha* Lucie Kašovej). Zámer vidieť ďalej ako za susedské ploty, viesť dialóg so svetom pritom festival naplňa aj snahou dať v sprievodných diskusných fórach hlas každému režisérovi súťažnej snímky (len pri medzinárodnej súťaži išlo potenciálne o zástupcov z 37 krajín k 48 filmom).

V takejto rozšírenej programovej perspektíve na seba nevyhnutne sťahujú pozornosť hlavne nové trendy filmárskeho spracovania a myslenia – tohto roku najmä experimenty s generovaním obrazov prostredníctvom umelej inteligencie, napr. v dokumente o protestoch v Kazachstane *AI Realism. Qantar 2022* (hoci to bolo trochu na spôsob nedávnej kontroverznej správy Amnesty International o Kolumbii). Avšak spoločenskú i politickú angažovanosť (pandémia, klimatické zmeny) alebo premeny sebareflexivity (status, ohrozenie filmára) ešte stále výstižnejšie reprezentovali bežnejšie formy výpovedí (*Apostles of Cinema*, *A Medic*, *Blueprint*, *History*, *Shanghai in the Spring*). Víťazom festivalu, držiteľom Veľkej ceny mesta Oberhausen sa celkom pochopiteľne stal ukrajinský vojnový dokument *Chornobyl 22* Oleksiya Radynského o obsadení zničenej jadrovej elektrárne ruskými vojakmi. Máločo vyjadruje lepšie nepochopiteľnosť vojny a povedzme aj ruského mira ako svedectvo o ich *danse macabre* v „zakázanej zóne“, kde

sa zakopávali v najviac kontaminovanej pôde tzv. Červeného lesa alebo lovili a jedli tamojšiu zver. Po krátkom čase ich ožiarených autobusmi odvážali domov. O neustálej hrozbe bombardovania elektrárne a opakovaní katastrofy, ktorá sa neriadi výložkami, nehovoriac.

Divácky veľmi príťažlivá bola určite hlavná tematická sekcia *Proti gravitácii: umenie machinima* (odkaz na stroj, animáciu i film), prvé rozsiahlejšie predstavenie tejto relatívne mladej žánrovej formy na veľkom filmovom festivale. Pojem machinima zastrešuje typ filmovej tvorby, ktorá využíva videohry alebo herné enginy na tvorbu animovaných filmov, resp. všeobecne pohyblivých obrazov na rôzne umelecké účely. Vzišiel z hráčskeho prostredia koncom 90. rokov a po roku 2000 ho ako produktívny vizuálny nástroj začalo využívať stále viac vizuálnych umelcov i filmárov. Experimentujú s novými estetickými možnosťami, skúmajú i podvracajú konvencie herných svetov. Machinima, ktorá kombinuje prvky filmu, videohry, performancie i bábkového divadla, sa dnes používa v reklamách, hudobných videoklipech a dokonca aj v dlhometrážnych filmoch či televíznych seriáloch. Na Oberhausene je vždy sympatické, ako sa nebojí riskovať akýkoľvek návrat do budúcnosti, podobne ako hľadá vždy nové príležitosti aktivácie pamäti festivalu prostredníctvom práce s vlastným archívom (podľa štatútu v ňom uchováva kópie víťazných filmov). Rôzne doterajšie „archívne“ sekcie (*Positions*, *Archives*) alebo aktuálne výskumné projekty (*Re-selected* – edícia prvého *dossier* sa týka slovenských krátkych filmov zo 60. rokov) umožňujú festivalu premyslený networking s produkčnými a distribučnými spoločnosťami, so súkromnými i štátnymi archívmi, ktorý následne otvára cestu k zaujímavým programom nielen pre Oberhausen (plný zástupcov iných festivalov), ako to tohto roku ilustrovala prezentácia švédskeho archívu a distribútora experimentálnych filmov Filmform. Nejde teda len o častejšie zastúpenie v súťažiach, spomenuté archívne prepojenia otvárajú aj nám možnosti aktívnejších prieskumov menej známych ponorných riek kinematografie. ◀



Ties That Bind – tréningový program, ktorý spája svetadiely

Ties That Bind je tréningový program s cieľom podporiť koprodukciiu a distribúciu filmov medzi ázijskými a európskymi krajinami. Ponúka bezpečný priestor na výmenu skúseností ohľadom vývoja filmu a jeho prezentácie a marketability z hľadiska produkcie, ako aj osobného profesionálneho rozvoja. Ponúka aj aktívny hlas profesionálov z ázijských krajín, ktorých prax je pre Európu v mnohom prínosná.

Prvý ročník programu sa konal v roku 2011 a na workshopoch v Udine v Taliansku a v Pusane v Južnej Kórei sa zúčastnilo 5 a 5 producentov z Európy a Ázie s projektmi celovečerných filmov. V roku 2015 sa program otvoril tzv. kariérnym účastníkom – producentom bez projektu, ale aj filmovým profesionálom s rôznym zázemím: festivalovým programerom, zástupcom filmových a koprodukčných trhov, fondov, distribútorom a sales agentom či profesionálom z prostredia televízií atď.

Ročník 2022 sa konal s novým ázijským partnerom, Taiwanskou agentúrou pre tvorivý obsah (Taiwan Creative Content Agency – TAICCA) a otvoril ho 5-dňový workshop v Taipei (7. – 11. novembra), s druhým, rovnako 5-dňovým workshopom v Udine (24. – 29. apríla), kde bol prepojený s filmovým festivalom Udine Far East Film Festival (FEFF Udine) a jeho industry podujatiami – koprodukčným trhom Focus Asia a Far East in Progress.

Ako festivalová programerka pre Medzinárodný filmový festival Rotterdam a Filmový festival inakosti, projektová manažérka Pop Up Film Residency a bývalá členka tímu Národného kinematografického centra SFÚ som sa ho zúčastnila ako prvá účastníčka zo Slovenska vôbec.

Ústrednou ideou je spolupráca a peer-to-peer výmena, ktorá sa v praxi preklápa do skupinových debát venovaných jednotlivým projektom, ako aj povolaniam a plánom kariérnych účastníkov. Na základe vopred doručených materiálov (treatment, scenár, prezentačný dossier) účastníci reflektujú silné a slabé stránky projektu, kladú otázky o jeho smerovaní, poukazujú na momenty, ktoré zvyšujú náklady projektu, môžu byť fakticky problematické, ale aj na (škodlivé) stereotypy v zobrazovaní postáv a vzťahov.

Osobitný priestor je venovaný funkčnosti prezentačného dossier, marketingovej stratégii, nastaveniu a realnosti rozpočtu či už z hľadiska nákladov, alebo požiadaviek verejných fondov, možnosti ich vzájomného kombinovania, ako aj kombinovania s financovaním zo súkromných zdrojov (*equity investments*) a súkromných investícií navzájom, teda aj vzájomnej kombinovateľnosti koproducentov krajín.

Súčasťou diskusií moderovaných Janim Thiltgesom (producent, Samsa Film, Luxembursko) a Biancou Balbuena (producentka, Kroma Ent. – Anima Studios, Filipíny) bolo popri výmene praktických skúseností s produkciou a financovaním celovečerných filmov a TV seriálov, ich marketingom už od štádia vývoja či medzinárodnou distribúciou aj zdieľanie problémov ohľadom profe-

sionálnych a pracovných modelov. Vznikol tak priestor, v ktorom sa profesionáli mohli dozvedieť o režimoch (ne)uzatvárania písomných zmlúv, zapájania externých právnych poradcov, existencii minimálnych štandardov odmeňovania, pracovnom čase, praxi pri prenájaní techniky, a obvyklej dĺžke nakrúcania, ktorá s tým súvisí, či o povinnostiach produkcie pri práci s deťskými a mladými hercami osobitne pri násilných scénach alebo hororoch. Porovnávajú sa výhody a nevýhody zvažovaných koprodukcii – ktoré krajiny a prečo zapojiť a aké riziká to so sebou prináša.

Podobne sa pristupovalo aj k profesionálnym plánom a dilemám kariérnych účastníkov, keď však hlavnou otázkou bolo, kde sa pracovne nachádzajú teraz, aké možnosti vidia a aký vplyv bude mať ich rozhodnutie na ich vlastný život, profesionálny i osobný. Mali aj príležitosť bližšie predstaviť svoju rolu v rámci filmového priemyslu.

Program zahŕňal aj prednášky venované právnym a ekonomickým aspektom koprodukcii (Jean-Baptiste Babin, Backup Media, Francúzsko; Patrick Mao Huang, Flash Forward Entertainment, Taiwan), perspektívam a trendom v stratégiách sales agentov (Nicolas Brigaud-Robert, Playtime, Francúzsko) či súkromným investorom (Emilie Georges, Paradise City & Memento International, Francúzsko; Winnie Lau, SK Global Entertainment, Spojené štáty) a prípadové štúdie európsko-ázijských koprodukcii *Moneyboys*, r. C. B. Yi (AT – FR – TW), a *Plan 75*, r. Chie Hayakawa (JP – FR – PHL) v Taipei, *In My Mother's Skin*, r. Kenneth Dagathan (PHL – SG – TW) a *Last Shadow at Fist Light*, r. Nicole Midori Woodford (JP – SG – SI).

Súčasťou oboch workshopov boli individuálne stretnutia so sales agentmi, producentmi, festivalovými programermi, konzultantmi pre vývoj filmov, script konzultantmi, pitchingovými a komunikačnými poradcami z oboch svetadielov ako Clare Downs, Sibylle Kurz, Riina Saldos, Keiko Funato, Eiko Mizumi, Fran Borgia, Kuo Ming-Jung, Bradley Liew, Roger Garcia. Kariérni účastníci mali v Udine vlastné konzultácie a na oboch workshopoch sa pripájali ako partneri projektu (*shadows*). V Udine mali účastníci s projektom možnosť pitchovať ho distribútorom z „opačných“ teritórií, ako aj aktívne sa zúčastniť na stretnutiach v rámci koprodukčného trhu Focus Asia.

Ties That Bind je organizovaný Audiovizuálnym fondom Friuli Venezia Giulia, EAVE, FEFF Udine a TAICCA. Uzávierka na prihlasovanie je koncom augusta.

Viac informácií: [www.tiestthatbind.eu](http://www.tiesthatbind.eu). ◀

Adieu, Praha...

Filmové týždenníky ako žáner spravodajského filmu sú dnes vzácnosťou. Na Slovensku sa o ne vo svojich zbierkach stará Slovenský filmový ústav (SFÚ), ktorý ich v spolupráci so spravodajskou televíziou TA3 uvádza v jej programe. V mesačníku **Film.sk** ich čitateľom približuje Milan Černák, ktorý pôsobil ako dramaturg a režisér Spravodajského filmu.

Možno preto, že Československo patrilo medzi tých málo krajín sveta, ktoré nemali more, je hneď prvý žurnál (TvF 45) júnovej prehliadky „plný mora“: od Kórey, samozrejme, Severnej, až po Čierne more. Na oboch stranách lovili ryby: veľryby a jesetery. Ale Čierne more sa spomína dvakrát: Nikita Chruščov, ktorý ako Ukrajinec daroval svojim rodákom Krym, sa zúčastnil na otvorení umelého kanála, ktorý na tento polostrov doviedol „báťušku Dnepra“ (tak sa hovorilo v komentári). Podľa hesla: Rozkážeme vetru, dažďu!

Nuž ale „nadvláda“ človeka nad prírodou sa nie vždy celkom vydarila. U nás priniesla nadúrodu doslova všetkého (46). A to spôsobilo veci nevidané. Zemiaky museli zbierať školské deti, ba aj starenky, kukurica bola na zahodenie, paprika slúžila ako hnojivo a karfiolom krmili kone. Také mali starosti poľnohospodári pred šesťdesiatimi rokmi.

A ako ten čas letí, najlepšie ukazuje výstava technických noviniek v Norimbergu (48). Z vodovodných kohútikov tečie voda pri priblížení rúk, svetlo v miestnosti sa zapne pri príchode postavy, požiarne hlásič reaguje už aj na cigaretový dym. Senzácia!

Celosvetovou udalosťou č. 1 bol v závere roka atentát na JFK v Dallase (49), no celý žurnál bol plný aj ďalších katastrof. Železničné nešťastie v Japonsku neprežilo 164 cestujúcich, v japonskej bani zahynulo po výbuchu až 452 nešťastníkov, iba pri podobnej nehode v západnom Nemecku sa všetkých podarilo zachrániť.

Predposledný týždenník (51) má zaujímavý obrazový oblúk: začína sa návštevou Leonida Brežneva na Hradčanoch a končí sa návštevou u šimpanzov v brnianskej zoologickej záhrade.

Nuž a posledný? Naši českí kolegovia sa lúčili s odchádzajúcim rokom angažovaním populárnych hviezd českého humoru Josefa Kemra a Stelly Zázvorkovej, aj keď ich humor bol – v tomto prípade – trochu silný. Komentárom im sekundovali ďalšie hviezdy komiky Darek Vostřel a Jiří Šašek. A my v bratislavskej redakcii sme sa zatiaľ s veľkou radosťou pripravovali na návrat žurnálu. Koniec „troch rokov samoty“ sme si patrične užili.

Potešilo by, ak by divák dostal možnosť stretnúť sa s týždenníkmi roku 1964 na televíznej obrazovke čo najskôr. ◀

FILMOVÉ TÝŽDENNÍKY NA TA3 – JÚN 2023

► Týždeň vo filme č. 45 – 46/1963 ► 3. 6. o 7.30 h a 4. 6. o 14.30 h

► Týždeň vo filme č. 47 – 48/1963 ► 10. 6. o 7.30 h a 11. 6. o 14.30 h

► Týždeň vo filme č. 49 – 50/1963 ► 17. 6. o 7.30 h a 18. 6. o 14.30 h

► Týždeň vo filme č. 51 – 52/1963 ► 24. 6. o 7.30 h a 25. 6. o 14.30 h

1. 6. 1973 **Peter Veverka** – vedúci výroby

4. 6. 1923 **Katarína Hrabovská**
– dramaturgička, divadelná
a filmová kritička
(zomrela 30. 12. 1991)

5. 6. 1948 **Eduard Vítek** – herec

6. 6. 1928 **Marian Gallo** – herec
(zomrel 19. 1. 2001)

7. 6. 1913 **Václav Škvor** – zvukový majster
(zomrel 9. 6. 1976)

7. 6. 1928 **Ervín Potocký** – kameraman
(zomrel 8. 10. 1971)

7. 6. 1953 **Ján Uličný** – dramaturg

8. 6. 1943 **Peter Jezný** – režisér
(zomrel 6. 11. 2010)

8. 6. 1948 **Mona Hafsahl**
– kostýmová výtvarníčka

10. 6. 1973 **Milan Mikulčík** – herec

11. 6. 1928 **Vladimír Pikalík** – režisér,
animátor (zomrel 4. 10. 2000)

11. 6. 1973 **Ivan Šándor** – herec

12. 6. 1963 **Matej Landl** – herec

13. 6. 1933 **Ivan Petrovický** – režisér
(zomrel 9. 9. 2009)

13. 6. 1938 **Elo Havetta** – režisér, scenárista
– (zomrel 3. 2. 1975)

14. 6. 1938 **Eva Rosenbaumová** – scenáristka,
slovakistka (zomrela 23. 4. 2014)

16. 6. 1953 **Ladislav Kaboš**
– režisér, kameraman

20. 6. 1953 **Dušan Rapoš** – režisér,
scenárista, hudobný skladateľ

23. 6. 1928 **Anton Krajčovič**
– filmový architekt
(zomrel 13. 1. 2002)

23. 6. 1973 **Peter Krištúfek** – režisér,
scenárista a spisovateľ
(zomrel 23. 4. 2018)

24. 6. 1973 **Arnold Kojnok**
– režisér, producent

27. 6. 1933 **Viera Topinková** – herečka
(zomrela 27. 2. 2017)

27. 6. 1963 **Miroslav Šindelka**
– režisér, scenárista

29. 6. 1938 **Ivan Matulík** – herec

zdroj: Kalendár filmových výročí 2023
Interná publikácia Slovenského filmového ústavu
zostavila Renáta Šmatláková

→ Koprodukčný dokumentárny film *Odchádzania* režisérky Miry Erdevičky prišiel koncom apríla do kín v Spojenom kráľovstve.

→ Americký cech scenáristov, zastupujúci viac ako 11-tisíc filmových a televíznych autorov, vstúpili začiatkom mája do štrajku, čím sa zastavila veľká časť americkej produkcie.

→ Mníchovský DOK.fest, ktorý sa konal od 3. do 14. mája, predstavil v sekcii To najlepšie z festivalov film Veroniky Liškovej *Návštevníci*.

→ Na Medzinárodnom festivale dokumentárneho filmu Beldocs v srbskom Belehrade, ktorý sa konal od 10. do 17. mája, uviedli v medzinárodnej súťaži film Pavly Maľárovej *Územie fantázie*. V sekcii Meteory sa premietali *Poznámky z Eremocénu* Viery Čákanyovej a v sekcii Ohňostroje *Kaprkód* Lucie Kráľovej.

→ Slovensko bolo čestným hosťom 9. ročníka Medzinárodného filmového festivalu Cap Spartel, ktorý sa konal od 17. do 21. mája v marockom meste Tanger. Témou festivalu bolo Dedičstvo a identita. Festival premietol filmy *Obrazy starého sveta* a *Papierové hlavy* Dušana Hanáka, *Slnko v sieti* Štefana Uhra a animovaný film *Zbojník Jurko* Viktora Kubala. Okrem filmov sa marockým divákom predstavili diela piatich slovenských výtvarníkov.

→ Vo veku 78 rokov zomrel 18. mája v Salzburgu Helmut Berger. Rakúsky herec, ktorý bol v 60. a 70. rokoch hviezdou filmov Luchina Viscontiho, stvárnil výrazné postavy vo filmoch *Súmrak bohov* (za túto úlohu bol nominovaný na Zlatý glóbus), *Ľudovít*, *Rodinný portrét*, ako aj *Záhada rodiny Finzi-Continis* Vittoria de Sicu. Jeho poslednou filmovou rolou bol aristokrat vo filme *Sloboda* Alberta Serru. „Nikdy sa neostýchal, pózoval nahý, otvorene hovoril o svojej bisexualite a nikdy mu nezáležalo na tom, čo si o ňom ľudia myslia,“ uvádza Európska filmová akadémia v spomienke na Helmuta Bergera.

→ Výročný online workshop časopisu *Studies in Eastern European Cinema* sa uskutočnil 19. mája pod názvom *Canons in Eastern European Cinema and the Place of Eastern European Cinema in Global Canons* (Kánony východoeurópskeho filmu a miesto východoeurópskeho filmu v globálnych kánonoch) a zazneli na ňom príspevky popredných medzinárodných odborníkov. Na záver workshopu sa uskutočnila aj prezenčná prednáška o tvorbe slovenskej režisérky Viery Čákanyovej, ktorú predniesla doc. Jana Dudková, PhD., z oddelenia vedy a výskumu Slovenského filmového ústavu ako hostka Univerzity stredného Lancashiru.

→ Kultúrny a literárny historik, teatrológ a dramatik Mišo Kováč-Adamov, ktorý výrazne formoval slovenské ochotnícke divadlo i jeho reflexiu, zomrel 21. mája vo veku nedožitých 93 rokov.

SLOVENSKÁ KINEMATOGRAFIA V ROKU 2022

Stúpajúci počet vyrobených slovenských celovečerných filmov pre kiná kulminoval v roku 2019 na čísle 44.

Počas pandémie poklesol – 28 v roku 2020 a 26 v roku 2021 –, no v roku 2022 sa dostal na rekordných 50.

Bolo medzi nimi 28 hraných, 20 dokumentárnych a 2 animované filmy.

► LEGISLATÍVA

V súvislosti s treťou vlnou pandémie schválila NR SR 24. 11. 2021 novelu zákona č. 13/1993 Z. z. o umeleckých fondoch. Touto novelou predĺžila už schválenú zmenu aj na rok 2022, a tak autori diel ani v roku 2022 nemuseli odvádzať 2 % do príslušných fondov. Táto povinnosť sa obnovila 1. januára 2023.

Koncom roka 2021 a začiatkom roka 2022 NR SR pre-rokovala a prijala vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 185/2015 Z. z. (autorský zákon) v znení neskorších predpisov. Zákon vyšiel v Zbierke zákonov ako zákon č. 71/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 185/2015 Z. z. (autorský zákon) v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 25. marca 2022. Dňa 1. februára 2023 nadobudla účinnosť aj krátka novela zákona č. 185/2015 Z. z. (autorský zákon) v znení neskorších predpisov (zákon č. 455/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 185/2015 Z. z. /autorský zákon/ v znení neskorších predpisov), ktorá upravuje predovšetkým kolektívnu správu práv.

Dňa 1. augusta 2022 nadobudol účinnosť zákon o mediálnych službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o mediálnych službách). Zákon o mediálnych službách predstavuje novú komplexnú právnu úpravu v oblasti audiovizuálnych mediálnych služieb, ktorá nahradila zákon č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii a o zmene zákona č. 195/2000 Z. z. o telekomunikáciách v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o vysielaní a retransmisii“) a zákon č. 220/2007 Z. z. o digitálnom vysielaní programových služieb a poskytovaní iných obsahových služieb prostredníctvom digitálneho prenosu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o digitálnom vysielaní) v znení neskorších predpisov. Zároveň sa ním transponuje do slovenského právneho poriadku smernica Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2018/1808 zo 14. 11. 2018, ktorou sa mení smernica 2010/13/EÚ o koordinácii niektorých ustanovení upravených zákonom, iným právnym predpisom alebo správnym opatrením v členských štátoch, týkajúcich sa poskytovania audiovizuálnych mediálnych služieb (smernica o audiovizuálnych mediálnych službách) s ohľadom na meniace sa podmienky na trhu.

Zákon o mediálnych službách upravuje

a) práva a povinnosti poskytovateľa obsahovej služby, ktorým je

1. vysielateľ, 2. poskytovateľ audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie, 3. prevádzkovateľ retransmisie, 4. poskytovateľ multiplexu, 5. poskytovateľ platformy na zdieľanie

videí, 6. poskytovateľ obsahovej služby, ktorý nie je uvedený v prvom bode až piatom bode, b) práva a povinnosti distributéra signálu, c) postavenie a pôsobnosť Rady pre mediálne služby, d) pôsobnosť orgánov štátnej správy pri regulácii činností vykonávaných podľa tohto zákona a e) samoregulačné mechanizmy a koreguláciu pri poskytovaní obsahových služieb podľa tohto zákona.

Zákonom o mediálnych službách sa novelizuje viaceré zákony, medzi inými aj zákon č. 516/2008 Z. z. o Audiovizuálnom fonde a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. V zmysle uvedenej novely bola zrušená podmienka, že člen rady a člen dozornej komisie musí mať trvalý pobyt v SR a štátne občianstvo SR. Novelou zákona bolo do zmluvy o poskytnutí finančných prostriedkov na podporu audiovizuálnej kultúry doplnené vyhlásenie žiadateľa, že bude spravodlivo odmeňovať autorov, spoluautorov a výkonných umelcov zúčastnených na projekte a rešpektovať zásady spravodlivého odmeňovania podľa autorského zákona. Rovnaká právna úprava týkajúca sa spravodlivého odmeňovania sa prijala aj vo vzťahu k ďalším verejnoprávnym fondom – Fondu na podporu umenia a Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

V súvislosti s povinnými príspevkami, ktoré platia do Audiovizuálneho fondu povinné osoby, sa v nadväznosti na zmeny v zákone o mediálnych službách stanovujú príspevky ako príspevky televízneho vysielateľa oprávneného vysielateľ na základe autorizácie.

Zákonom o mediálnych službách bol novelizovaný aj zákon č. 40/2015 Z. z. o audiovizii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Novela sa týka predovšetkým úpravy ochrany maloletých pred nevhodnými audiovizuálnymi obsahmi.

Zavádza sa definícia audiovizuálneho diela pre deti, ktorá nahrádza pojem „audiovizuálne dielo určené maloletým“.

Účinným spôsobom ochrany maloletých je najmä uplatňovanie jednotného systému označovania, resp. iného akceptovaného systému označovania. Novelou zákona o audiovizii sa upravujú základné používané pojmy a zavádzajú sa nové pravidlá aj v oblasti označovania vekovej vhodnosti a určovania potenciálne škodlivého obsahu, ktoré okrem súčasného jednotného systému označovania pripúšťajú akceptovanie európskych systémov označovania. Upravujú a zjednocujú sa pravidlá vo vzťahu k určovaniu a uverejňovaniu vekovej vhodnosti a typu potenciálne škodlivého obsahu.

Zriaďuje sa Komisia na ochranu maloletých ako osobitný orgán koregulácie pre oblasť ochrany maloletých pri uplatňovaní jednotného systému označovania a iného akceptovaného systému označovania. Komisia má deväť členov nominovaných relevantnými subjektmi v oblasti ochrany maloletých tak, aby v nej boli zastúpení odborníci za príslušné štátne orgány, profesijné organizácie (po jednom členovi menuje napr. aj profesijná organizácia distribútorov audiovizuálnych diel reprezentujúcich väčšinu trhu kinodistribúcie a profesijná organizácia prevádzkovateľov audiovizuálneho technického zariadenia reprezentujúca väčšinu trhu) a odborníci v oblasti detskej psychológie alebo vzdelávania a sociálnoprávnej ochrany detí. Zákon upravuje pôsobnosť Komisie na ochranu maloletých, jej zloženie, funkčné obdobie jej členov a náležitosti spojené s členstvom v nej a jej rokovaním. Zákon upravuje aj pravidlá pri produkcii audiovizuálnych diel týkajúce sa umiestňovania produktov a sponzorovania.

► FILMOVÉ ŠKOLSTVO

Na Akadémii umení v Banskej Bystrici je možné študovať audiovizuálnu tvorbu na dvoch fakultách. Na fakulte výtvarných umení je katedra intermédií, digitálnych médií a priestorovej tvorby. Na fakulte dramatických umení sa študujú odbory filmová a televízna réžia a scenáristika so zameraním na dokumentárnu tvorbu a so zameraním na scenáristiku a dramaturgiu a herectvo.

Hlavná časť prípravy nových tvorcov a producentov však i naďalej spočíva na Filmovej a televíznej fakulte Vysokej školy múzických umení v Bratislave, kde prebieha výučba v šiestich študijných programoch: scenáristika a réžia hraného a dokumentárneho filmu, animovaná tvorba, kamera-

ných filmov pre kiná kulminoval v roku 2019 na čísle 44. Počas pandémie poklesol – 28 v roku 2020 a 26 v roku 2021 –, no v roku 2022 sa dostal na rekordných 50. Bolo medzi nimi 28 hraných, 20 dokumentárnych a 2 animované filmy. 42 % filmov (57 % v roku 2021) vzniklo v minoritnej koprodukcii. Štrnásť celovečerných filmov režírovali debutanti. Najdrahším projektom bol animovaný film **Tvojazem** (SK/BE/CZ, 2022, r. Peter Budinský) s rozpočtom 3 854 008 eur a najlacnejším hraný dokument **OUCA – (NE)SKUTOČNÍ PRÍBECH** (SK, 2022, r. Peter Pavlík) s rozpočtom 2 000 eur.

Z 28 hraných filmov (14 v roku 2021) bolo pätnásť 100 % slovenských alebo majoritných koprodukcii. Až trinásť hraných filmov (10 v roku 2021) vzniklo v minoritnej koprodukcii. V roku 2022 vzniklo i dvadsať celovečerných dokumentov pre kiná (10 v roku 2021). Jedenásť z nich bolo 100 % slovenských alebo majoritných koprodukcii, deväť dokumentov (3 v roku 2021) vzniklo ako minoritné koprodukcii. Podobne ako v roku 2021 i v roku 2022 vznikli až dva celovečerné animované filmy. Po prvý raz v histórii Slovenska však boli oba z pohľadu Slovenska majoritné koprodukcii: **Tvojazem** a **Websterovci vo filme** (SK/CZ, 2022, r. Katarína Kerekesová), ktorí sú tretím celovečerným príbehom členov pavúčej rodiny. Okrem spomínaných titulov vzniklo i niekoľko desiatok krátkych filmov.

Na výrobe 25 celovečerných filmov pre kiná, teda presnej polovice produkcie v roku 2022 – 10 hraných, 13 dokumentárnych a oboch animovaných – sa podieľal Rozhlas a televízia Slovenska, ktorý je i naďalej najväčším producentom v oblasti dokumentárnej tvorby, či už vlastnej, alebo v spolupráci s nezávislými producentmi.

Celovečerné slovenské filmy pre kiná vyrobené v roku 2022

	100 % SLOVENSKÝ PODIEL	SLOVENSKÁ MAJORITA	PARITA (50/50)	SLOVENSKÁ MINORITA	SPOLU
Hrané	5	10	0	13	28
Dokumentárne	7	4	0	9	20
Animované	0	2	0	0	2
SPOLU	12	16	0	22	50

manická tvorba a vizuálne efekty, strihová a zvuková skladba, produkcia audiovizuálneho umenia a filmové štúdiá. K 31. 12. 2022 študovalo na FTF VŠMU 315 študentov, 192 študovalo na bakalárskom a 101 na magisterskom stupni. V súčasnosti je započítaných aj 10 interných a 12 externých doktorandov. V školskom roku 2021/2022 ukončilo štúdium FTF VŠMU 108 absolventov: 59 bakalárov a 46 magistrov. Okrem nich ukončili štúdium traja interní doktorandi.

Školské filmy minulý rok uviedli na 135 festivaloch, prehliadkach a premietaniach v 42 krajinách. Študentské filmy FTF VŠMU získali v roku 2022 dovedna 16 ocenení – 9 v zahraničí a 7 na domácich festivaloch. V prehľade nie je započítaný festival Áčko.

► FILMOVÁ PRODUKCIA

Stúpajúci počet vyrobených slovenských celovečerných

► AUDIOVIZUÁLNY FOND

Podporná činnosť AVF je podľa zákona rozdelená na dve samostatné oblasti – podpora audiovizuálnej kultúry (dotácie, štipendia a pôžičky) a podpora audiovizuálneho priemyslu.

Po mimoriadnej podpore určenej prevádzkovateľom kín (2020 a 2021) fond v uplynulom roku zabezpečil výrazne zvýšenú podporu distribúcie audiovizuálnych diel. V podprograme 2.1, určenom na podporu distribúcie a prezentácie audiovizuálnych diel, fond rozdelil v roku 2022 historicky najvyššiu celkovú sumu 1 045 900 eur, ktorou podporil spolu 122 žiadostí (z toho mimoriadna podpora distribútorov tvorila sumu 198 000 eur). Opätovný nárast v roku 2022 zaznamenala aj podpora audiovizuálneho priemyslu v programe 5. V ňom fond vlni vyplatil podporu celkovo 39 projektom v sume 7 577 872 eur, čo je historicky najvyššia suma od začiat-

ku existencii tohto programu (2016). Fond v roku 2022 zaregistroval 91 nových filmových projektov, ktoré sa realizujú alebo sa budú realizovať v rokoch 2022 až 2025.

———— Audiovizuálny fond v roku 2022 poskytoval finančné prostriedky vo všetkých oblastiach svojej podpornej činnosti. Osobitnú finančnú podporu v krízovom období pandémie COVID-19 fond orientoval na oblasť prevádzkovania kín a filmovej distribúcie. Zvýšenú pozornosť v tomto období venoval fond aj poskytovaniu tvorivých štipendií a producent-skému vývoju audiovizuálnych diel.

———— Najväčší z hľadiska objemu finančných prostriedkov aj počtu doručených žiadostí a podporených projektov je program 1.

———— Od roku 2018 je osobitnou organizačnou zložkou AVF Slovenská filmová agentúra (SFA). Na webovom sídle SFA funguje databáza lokácií a produkčná databáza, ktorá slúži ako základný informačný portál pri komunikácii so záujemcami o nakrúcanie na Slovensku. Zároveň bol vytvorený zoznam Made in Slovakia – sumár zahraničných filmov, ktoré sa realizovali na Slovensku. Slovenská republika sa prostredníctvom SFA stala jednou z partnerských krajín medzinárodného projektu Green Screen, zameraného na ekologizáciu filmového priemyslu.

► LITERÁRNY FOND

———— Výbor sekcie pre tvorivú činnosť v oblasti televízie, filmu a videotorby LF podporil v roku 2022 prostredníctvom programu ALFA vznik nových pôvodných literárnych predlôh pre hrané, dokumentárne a animované filmy a prostredníctvom programu ALFA PLUS kameramanskú a režisérsku prácu sumou 24 760 eur. Pracoval aj na vyhodnotení filmovej a televíznej produkcie za rok 2022 a v rámci cien Igric, cien Jána Fajnova a premií Literárneho fondu ocenil 14 úspešných tvorcov sumou 6 300 eur a 5 slovenských tvorcov sumou 2 100 eur na medzinárodných festivaloch. V rámci cien Igric udelil ceny a prémie v sume 2 950 eur aj výbor sekcie pre rozhlas, divadlo a zábavné umenie. Výbor sekcie pre tvorivú činnosť v oblasti televízie, filmu a videotorby Literárneho fondu pracoval aj v roku 2022 s výrazne nižším rozpočtom ako v rokoch pred pandemiou. Na starostlivosť o tvorivých pracovníkov a umelcov poskytol sumu 39 760 eur; vyše polovice tejto sumy, 24 760 eur, bolo vyplatenej 34 tvorcom vo forme tvorivého štipendia.

► MEDIA

———— Čo sa týka výsledkov slovenských spoločností v rámci programu Kreatívna Európa, rok 2022 bol pre slovenské spoločnosti mimoriadne úspešný. Získali celkovo podporu vo výške 2 595 885,28 eura, čo predstavuje najvyššiu sumu, odkedy je Slovensko členským štátom programu. Z toho v rámci podprogramu MEDIA získali slovenské spoločnosti podporu vo výške 1 830 472,38 eura a veľmi úspešné boli aj slovenské spoločnosti v rámci podprogramu Kultúra, trinásť spoločností získalo v rámci výzvy Projekty európskej spolupráce podporu vo výške 765 412,90 eura.

► EURIMAGES

———— V roku 2022 sa uchádzalo o podporu Eurimages 14 slovenských projektov, 5 z nich ju získalo: **Koniec sveta** (CZ/SK, r. Ivan Zachariáš) – 276 000 eur, **Prameň** (SK/CZ/HU, r. Ivan Ostrochovský) – 260 000 eur, **Keď život chutí** (CZ/SK/BE/FR,

r. Kristína Duflková) – 393 000 eur, **Krištáľová planéta** (SK/CZ/HR, r. Arsen Anton Ostojič) – 149 000 eur, **Na bicykli so Zolím Turkom** (SRB/SK, r. Szabolcs Tolnai) – 175 000 eur. Vklad Slovenska do fondu v roku 2022 bol 246 564,57 eura. V roku 2022 získali slovenské koprodukčné projekty spolu 1 253 000 eur.

► KINODISTRIBÚCIA

———— Vlni malo Slovensko štvrtý najvyšší medziročný nárast počtu divákov v Európskej únii (EÚ). Výsledky, ktoré zverejňuje Európske audiovizuálne observatórium, ukázali, že v roku 2022 prišlo do kín v EÚ a v Spojenom kráľovstve 648,4 milióna divákov (medziročný nárast o 65 % a 254,32 miliónov vstupeniek v porovnaní s rokom 2021). V roku 2021 však boli kiná mnoho týždňov zatvorené. Najväčší medziročný nárast zaznamenali v Lotyšsku (+241 %, + 1,2 milióna divákov), Slovinsku (+143 %, +1 milión), Litve (+124 %, +1,7 milióna) a na Slovensku (+112 %, +2,3 milióna). Darilo sa aj domácim filmom. Ich podiel na celkovej návštevnosti vzrástol v polovici z 24 krajín EÚ, za ktoré boli dostupné predbežné výsledky.

———— Vlni prišlo do slovenských kín 4 335 250 návštevníkov, o 112,73 % viac než v roku 2021. Prvých desať divácky najúspešnejších filmov sa podieľalo na celkovej návštevnosti 39,3 percenta a prvých 20 až 58,50 percenta. Celkové hrubé tržby vzrástli medziročne o 116,57 % na 27 985 001 eur. Počet predstavení vzrástol o 94,22 % na 190 261, čo je štvrtý najvyšší v ére samostatnosti. Priemerná návštevnosť na predstavenie síce stúpila z 20,80 diváka v roku 2021 na 22,79, ale aj tak je druhá najnižšia od roku 1993. Vzrástla aj priemerná cena vstupenky (o 6,51 %) na 6,46 eura.

———— Slovenské kiná vlni uviedli 861 filmov (648 v roku 2021), z toho 291 premiér (171 v roku 2021) z ponuky 17 distribučných spoločností. Divácky najúspešnejším titulom roku 2022 sa stal animovaný **Mimoni 2: Zloduch prichádza**, ktorý videlo 293 466 divákov. Druhá priečka patrila filmu **Avtar: Cesta vody** s 220 783 divákmi a tretia domácejmu titulu, romantickej komédii **Šťastný nový rok 2: Dobro došli** so 190 516 divákmi. Do Top 10 sa dostala i ďalšia slovenská romantická komédia **V lete ti poviem, ako sa mám**. So 125 478 divákmi obsadila deviatu priečku. Najúspešnejším európskym titulom bola animovaná **Princezná rebelka** so 77 715 divákmi. Najúspešnejším dokumentom roku 2022 v slovenských kinách boli **Slobodní** (r. Slavomír Zrebný) – 4 222 divákov.

———— Podobne ako v roku 2021 i vlni dominovali v slovenských kinách americké filmy. Prišlo na ne 71,19 % všetkých divákov. Podiel európskych filmov bez slovenských klesol z 19,49 % v roku 2021 na 17,50 % v roku 2022. Podiel domácich filmov na návštevnosti (vrátane nepremiérových titulov a minoritných koprodukcí) však stúpol z 9,98 % v roku 2021 na 12,74 % v roku 2022. Všetky slovenské filmy vrátane minoritných koprodukcí si vlni pozrelo v kine 552 409 divákov (203 452 divákov v roku 2021). Záujem divákov o domácu tvorbu tak medziročne vzrástol 2,7-násobne. Medzi premiérkami bolo 48 slovenských celovečerných filmov a pásiem, čo je o 62,5 % viac než v roku 2021.

———— V roku 2021 bol priemer na domáce predstavenie 25,86 diváka. Vlni klesla priemerná návštevnosť na domáci film na 22,16 diváka a najvyššiu priemernú návštevnosť na predstavenie mal **Šťastný nový rok 2: Dobro došli** (48,29 diváka). Popri takmer piatich desiatkach dlhometrážnych filmov sa v roku 2022 dostali do kín ako predfilmy aj štyri

krátke slovenské tituly: experimentálny **Strigov** (SK, 2022, r. Barbora Berezňáková) a animované **Zuza v záhradách** (CZ/SK, 2022, r. Lucie Sunková), **Aj kameň tečie** (SK, 2022. r. Ově Pictures /Veronika Obertová, Michaela Čopíková/) a **Milost** (SK, 2022, r. Ivana Laučíková).

———— Dlhometrážne slovenské filmy distribuovalo v kinách celkovo jedenásť spoločností. Najaktívnejšie boli CinemArt SK a Continental film s desiatimi premiérkami.

———— Z hľadiska počtu divákov bol podľa Únie filmových distribútorov SR (ÚFD) najúspešnejšou distribučnou spoločnosťou opäť CinemArt SK. Počet divákov na jeho filmoch, 2 348 426, tvorí až 54,2 % celkovej návštevnosti. V Top 10 mal až sedem filmov. Spoločnosti CinemArt SK patrí prvenstvo i podľa hrubých tržieb, ktoré tvorili 55 %. Druhé miesto podľa návštevnosti (19,3 %) i podľa hrubých tržieb (19,9 %) patrí distribučnej spoločnosti Continental film. V Top 10 mala vlni dva domáce filmy. Na tretej priečke podľa oboch ukazovateľov skončil Itafilm (8,7 % divákov a 9,0 % hrubých tržieb).

► VIDEODISTRIBÚCIA

———— Pandémia zasiahla v rokoch 2020 a 2021 aj oblasť výroby, distribúcie a predaja fyzických nosičov s audiovizuálnymi dielami. Postupne klesal nielen počet vydaných nosičov, ale aj ich vydavateľov. V súčasnosti má dominantné postavenie na trhu spoločnosť Magic Box Slovakia, ktorá dováža na slovenský trh tituly z produkcie štyroch z piatich amerických „majors“ (Warner, Disney, Universal, Paramount) a vydáva i svoje vlastné, najmä domáce tituly. Podobne ako ďalší vydavатели i Magic Box Slovakia sa v roku 2022 orientoval najmä na komerčne úspešné filmy a reedície úspešných starších a dnes už vypredaných titulov.

► Slovenské filmy na DVD

———— Aj v roku 2022 bol najväčším vydavateľom domácej tvorby na DVD a BD Slovenský filmový ústav. Vydal štyri tituly – jeden na DVD a tri na BD. Na DVD to bol titul **Jaroslava Havettová – Výber z tvorby**. Disk obsahoval digitálne reštaurované filmy **Pieseň** (1969), **Socha** (1969), **Kým sa ucho neodbije** (1971), **Kontakty** (1980), **Posledný kameň** (1982), **Pomóóó!** (1985), **Prečo máme radi sliepky** (1986) a **Údel** (1988).

———— Tri DVD so slovenskými filmami vydala spoločnosť Magic Box Slovakia. Ale voľné pokračovanie úspešného filmu **Šťastný nový rok** (SK, 2019, r. Jakub Kroner) s názvom **Šťastný nový rok 2: Dobro došli** (SK, 2021, r. Jakub Kroner) vyšlo samostatne aj ako súčasť 2-DVD kolekcie s už predtým vydaným filmom. Spoločnosť vydala aj nosič s detskou komédiou **Letní rebeli** (DE/SK, 2020, r. Martina Saková). Po jednom titule vydali K2 Studio – **Horský vodca** (SK, 2022, r. Pavol Barabáš) – a MEDIA Film – **Cesta do nemožna** (režisérsky zostrih s vylepšenými trikmi).
———— Mimoriadne bohatá bola opäť i produkcia DVD s pesničkami a reláciami pre deti. V roku 2022 vyšli na DVD **Smejko a Tanculienka – Zaber a makaj!**, **Smejko a Tanculienka – Všetko najlepšie!** – **Naživo**, **Podhradská/Čanaky – Spievankovo 8 – Angličanina 2**, **Smejko a Tanculienka – Šťastné a veselé** (slim), **Paci Pac – To najlepšie deťom** (slim) a **Podhradská/Čanaky – Spievankovo – Angličanina 1 a 2** (2-DVD).

► Slovenské filmy na blu-rayoch

———— V roku 2022 sa počet slovenských filmov vydaných na domácich blu-rayoch zvýšil na tri nosiče. Všetky vydal

Slovenský filmový ústav. Prvým bolo **Slnko v sieti** (CS, 1962, r. Štefan Uher). Na nosiči boli ako bonusy aj tri krátke a stredometrážne filmy: **Poznačení tmou** (r. Štefan Uher, 1959), **Rozhovor** (r. Otakar Krivánek, 1963) a **Film o filme Slnko v sieti** (r. Maroš Brázda, 2022). Vyšiel aj divácky i festivalovo najúspešnejší film Martina Šulíka **Záhada** (SK/FR/CZ, 1995) a dokument **Dežo Hoffmann – fotograf Beatles** (SK/CZ, 2022, r. Patrik Lančarič). Blu-ray nosič so slovenským filmom **Noční jazdci** (1981) režiséra Martina Hollého, ktorý v roku 2021 vydal SFÚ, sa prebojoval do finále súťaže o cenu DVD Awards prestížneho festivalu klasického filmu Il Cinema Ritrovato v Bologni. Organizátori ho vybrali medzi 33 najlepších nosičov so zameraním na klasickú kinematografiu spomedzi viac ako sto prihlásených blu-ray a DVD vydaní z celého sveta.

► Slovenské filmy na DVD a BD vydané v roku 2022 v zahraničí

———— V USA vyšli v spoločnosti Film Movement **Služobníci** (SK/RO/CZ/IE, 2020, r. Ivan Ostrochovský). V renomovanom britskom vydavateľstve Second Run vyšiel na blu-rayi film **Drak sa vracia** (CS, 1967, r. Eduard Grečner). Ako bonusy sú na nosiči **Film o filme Drak sa vracia** (SK, 2022, r. Maroš Brázda), videoúvody Rastislava Steranku (2022) a filmového publicistu, kritika a historika Petra Hamesa (2015). Súčasťou nosiča je aj 20-stranový booklet s esejou o filme a s rozhovorom s Eduardom Grečnerom od Jonathana Owena, britského filmového historika a kritika, orientujúceho sa na stredo-európske kinematografie.

► Slovenské filmy na VOD

———— V databáze LUMIERE VOD, ktorú 16. apríla 2019 spustilo Európske audiovizuálne observatórium a ktorá umožňuje vyhľadávanie vo viac než 1 294 rôznych VOD katalógoch v 46 európskych krajinách s viac než 65 503 európskymi filmami a 28 290 TV sériami, sa uvádzalo, že v roku 2022 v nich bolo dostupných 610 slovenských filmov a TV sérií v 32 krajinách u 109 poskytovateľov. K najväčším poskytovateľom slovenských audiovizuálnych diel patrili Netflix s 85 celovečernými filmami a dvoma animovanými seriálmi a HBO GO so 45 celovečernými filmami.

► KINÁ

———— V roku 2022 mohli byť kiná s výnimkou prvých deviatich dní roka konečne otvorené. Podľa našich informácií ani jedno kino neukončilo v dôsledku pandémie prevádzku.

———— V roku 2022 bolo v prevádzke 158 komerčných kín (teda takých, v ktorých sa vyberalo vstupné) s 271 plátnami (160 kín s 273 plátnami v roku 2021). Z toho bolo 89 jednosálových kín s 24 135 sedadlami, 23 multiplexov (kiná s 2 až 7 sálami) s 92 sálami a 13 920 sedadlami a 5 multiplexov (kiná s 8 a viac sálami) so 48 kinosálami a 7 753 sedadlami, 31 letných kín s 22 627 sedadlami, 6 alternatívnych priestorov so 7 sálami a 355 sedadlami, tri putovné kiná a jedno autokino. V Bratislave je navyše od roku 2015 v prevádzke i kino IMAX s technológiou IMAX 3D s kapacitou 468 divákov, ktoré sa však nezapočítava do oficiálnych európskych štatistík.

———— Zatiaľ čo v roku 2021 boli otvorené dve nové viac-sálové kiná, v roku 2022 k nim nepribudlo ani jedno. Počet jednosálových kín sa zvýšil o dve. Namiesto štyroch kín, ktoré v roku 2022 nepremietali alebo nevyberali vstupné (Rožňava, Smolenice, Smrdáky a Zálesie), začali premietat

kiná Úsvit v Betliari, Lúky v Bratislave, Napred v Drahovciach, Malá scéna v Piešťanoch, kino Kultúrka v Stupave a kino Mier v Závode. Návštevníci 5 kinosál v 4 kinách si mohli vychutnať 3D zvuk Dolby Atmos – v 2 sálach CINEMAX Bratislava a po jednej v Cinema City Aupark Bratislava, CINEMAX Arena Trnava a Mlyny Cinemas Nitra. Imerzný zvuk má i kino IMAX. Dolby Atmos je aj v kine Klap na FTF VŠMU, ktoré sa však nevyužívalo na komerčné projekcie.

— V roku 2022 podporil AVF 2 žiadosti na digitalizáciu technológiou D-cinema – Artkino Metro v Trenčíne získalo 26 000 eur na nahradenie dosluhujúceho projektora z roku 2013 premietacou digitálnou technológiou D-cinema podľa štandardov DCI a Mestské kultúrne stredisko Senec získalo 35 000 eur na redigitalizáciu kina Mier.

— K 31. decembru 2022 bolo na Slovensku v prevádzke 209 kinosál v 92 kinách a 6 letných kín (208 kinosál v 91 kinách a 6 letných kín v roku 2021) digitalizovaných technológiou D-cinema. V 105 digitalizovaných kinosáloch – z toho 36 v jednosálových kinách – bolo možné premietať i v 3D formáte. Dvadsaťosem viacsálových kín na Slovensku malo k 31. decembru 2022 digitalizovaných technológiou D-Cinema 99,29 % kinosál. Digitalizovaná nebola len 30-miestna kinosála v košickom kine Úsmev. Z 89 jednosálových kín, ktoré boli v roku 2022 v prevádzke, bolo digitalizovaných technológiou D-Cinema 71,91 %. Kiná, ktoré využívajú digitálnu technológiu najdlhšie, sa už stretávajú s technickými problémami a nutnosťou redigitalizácie.

— Keďže žiadosti väčšiny kín, ktoré mali záujem o finančné prostriedky na digitalizáciu, boli už podporené, v roku 2014 pribudol do programu AVF Rozvoj audiovizuálnych technológií v SR podprogram 4.3 Modernizácia vybavenia digitalizovaných jednosálových kín. V roku 2022 bolo podporených 6 žiadostí – výmena sedadiel v kine Tatra Vráble, výmena úložiska GDC na audiovizuálny obsah v multikine Golden Apple Cinema Liptovský Mikuláš, výmena sedadiel v bratislavskom kine Lúky, modernizácia plátna a zvukového systému kina v Senci, ktoré bolo digitalizované v roku 2012, modernizácia kina v Pezinku a výmena diskovej kapacity v kine Mostár v Brezne – celkovou sumou 63 100 eur.

— V podprograme 4.4 Rozvoj technológií určených na realizáciu audiovizuálnych diel v SR boli podporené DAFilms.sk – slovenská online platforma pre dokumentárne, hrané, animované filmy a programy pre deti, detský portál DAFilms Junior Slovensko, portál DAFilms.sk – Slovenské online kino a vývoj softvéru Vision spoločnosťou Filmpark production s. r. o. Celkovo 5 žiadostí získalo sumu 84 500 eur (priemer 16 900 eur na žiadosť).

— Jediným kinom, ktoré na Slovensku i v časech digitalizácie pravidelne premieta prevažne z 35 mm kópií, je kinosála K3 Kina Lumière v Bratislave s 36 sedadlami. Má názov Filmotéka – študijná sála SFÚ. Jej dramaturgia sa riadi pravidlami Medzinárodnej federácie filmových archívov, ktorej je SFÚ členom od roku 2001. Od septembra je kino zatvorené v dôsledku požiaru a po odstránení škôd prechádza Lumière plánovanou rekonštrukciou. Z letných kín pravidelne premieta z 35 mm kópií Amfiteáter Paľa Bielika v Banskej Bystrici, kde v roku 2016 uviedli do prevádzky i pôvodné 70 mm premietачky.

— Súčasťou siete európskych kín Europa Cinemas (2 784 kinosál v 33 krajinách) bolo na Slovensku k 31. decembru minulého roka 26 kín.

► FILMOVÉ KLUBY

— Filmové kluby (FK) sú na Slovensku združené v Asociácii slovenských filmových klubov (ASFK), k 31. decembru 2022 pôsobilo na Slovensku celkovo 50 filmových klubov s 1 525 členmi (v roku 2021 to bolo 55 filmových klubov s 3 300 členmi). Väčšina filmových klubov funguje v priestoroch klasických kín, 23 z nich, teda 46 %, je v digitalizovaných kinách. — V programoch kín sa objavilo až 158 filmov z katalógu ASFK.

— V roku 2022 prišlo na predstavenia klubových filmov vo všetkých kinách na Slovensku (nielen vo FK) 45 563 divákov (medziročný vzostup 176 %). Klubové tituly sa v roku 2022 podieľali na celkovej návštevnosti v slovenských kinách 1 % (1 % v roku 2021). Priemerné vstupné na klubový film vo všetkých kinách bolo 2,79 eura (1,82 eura v roku 2021). Na porovnanie: priemerné vstupné na predstavenie vo všetkých kinách v roku 2022 bolo 6,46 eura.

— ASFK uviedla v roku 2022 do kín 22 novinek, z toho 2 obnovené premiéry a 2 krátkometrážne animované filmy ako predfilmy. Najnavštevovanejším klubovým titulom roku 2022 sa stal Trojuholník smútku s 9 710 divákmi.

► DOMÁCE FESTIVALY A PREHLIADKY

— Uvoľnenie pandemických obmedzení sa odrazilo na zvýšenej počte podujatí a ich presune z online priestoru do kín. Napriek tomu sa jeden z najväčších domácich medzinárodných filmových festivalov neuskutočnil – 29. MFF Art Film Fest sa nekonal pre nedostatok financií. V dňoch 13. – 18. septembra 2022 sa v Piešťanoch konal 17. MFF Cinematik. Po dvoch pandemických rokoch sa MFF FEBIOFEST Bratislava konečne vrátil do kinosál. Divákovi predviedol 7 overených sekcií a jednu špeciálnu, venovanú Ukrajinu. Festival prebiehal od 16. do 22. marca v Bratislave a výber filmov z jeho programu bolo možné vidieť aj v regiónoch.

— Súčasťou festivalu boli už po siedmy raz aj Bratislava Industry Days.

Miro Ulman (Správa o stave slovenskej audiovizie v roku 2022, vydavateľ: Creative Europe Desk Slovensko – Slovenský filmový ústav)

Text bol krátený a redakčne upravený, nekrátenú verziu nájdete na www.cedslovakia.eu.

O DOBRÝCH FILMOCH SA HOVORÍ AJ V RELÁCII
FILMOPOLIS_FM VŽDY VO ŠTVRTOK OD 20.00

FILMY | FILMOVÁ HUDBA
ZAUJÍMAVOSTI | NOVINKY

rtv:
ROZHLAS A TELEVÍZIA
SLOVENSKA

: RÁDIO_FM

